

**TURUN
YLIOPISTO**

Osallisuuden tunteesta vaikuttamiseen

Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten päätöksenteko-osallisuus kolmannella sektorilla

Erityispedagogiikan
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Annette Kuligin

Ohjaaja:
Yliopistonlehtori Minna Saarinen

6.3.2024
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Tuntiin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Erityispedagogiikka

Tekijä: ANNETTE KULIGIN

Otsikko: Osallisuuden tunteesta vaikuttamiseen – Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten päätöksenteko-osallisuus kolmannella sektorilla

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Minna Saarinen

Sivumäärä: 95 sivua + 13 liitesivua

Päivämäärä: 6.3.2024

YK:n lapsen oikeuksien komitea on lausunnoissaan huomauttanut erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten osallisuuden heikosta toteutumisesta päätöksenteossa. Pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus tuovat mukanaan erilaisia haasteita osallistumisessa yhteiskunnallisen ja sosiaalisen elämän eri alueilla, jonka kautta osallisuutta rakennetaan. Kansanterveys- ja potilasjärjestöt usein pyrkivät edistämään kohderyhmänsä kuulumista, osallisuutta ja osallistumista edunvalvonnan ja vaikuttamistyön kautta. Lasten osallistumisesta näihin tehtäviin ei puolestaan ole löydettävissä juurikaan tutkimustietoa. Tämä tutkielma pyrkii vastaamaan kysymyksiin siitä, miten vammais- ja kansanterveysjärjestöissä lasten päätöksenteko ja päätöksenteko-osallisuus ilmenevät niin ryhmätoiminnassa kuin tiedon tuottamisessa ja muissa järjestön toimintaan liittyvissä päätöksentekoprosesseissa.

Tutkielma on konvergentti mixed methods -tutkimus, jossa analysoitiin laadullista ja määrällistä aineistoa sisennetysti. Aineisto analysoitiin hyödyntäen Nvivo - sekä SPSS-ohjelmistoja. Aineisto (N = 21) kerättiin kahdella erillisellä Webropol-kyselylomakkeella, jotka lähetettiin vammais- ja kansanterveysjärjestöjen toiminnanjohtajille ja lapsi- tai perhetoiminnasta vastaaville keväällä 2023. Aineistonkeruu toteutettiin Lapset on tärkeitä -hankkeen kanssa yhteistyössä ja analyysi osana työharjoittelua hankkeessa. Keskeisinä taustateorioina olivat hankkeessa luotu osallisuusmalli sekä mallista johdettu päätöksenteko-osallisuuden malli, jotka perustuvat lasten osallisuusoikeuksiin.

Tutkimustulokset osoittavat, että lasten päätöksenteko ryhmätoiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja kehittämisessä toteutui laajasti, mutta päätöksenteko-osallisuutta edistäviä rakenteita olisi kehitettävää. Lasten edustuksellisuus erilaisissa päätöksentekoprosesseissa toteutui pääosin aikuisten käsitysten, toiminnan ja asiantuntijuuden kautta. Lasten kuulemisen pääasiallisina menetelminä pidettiin palautteenkeruuta ja havainnointia, mutta näiden avulla tuotetun tiedon arviointi ja koonti toteutuivat vaihtelevasti. Erityisiksi kehittämiskohteiksi ilmenivät edustukselliset rakenteet, osallisuuden arviointi ja raportointi sekä rakenteiden systemaattisuus. Lähes kaikki rakenteet korreloivat keskenään, joka viittaa toisiaan vahvistavaan vaikutukseen.

Tulokset viittaavat siihen, että lapset ovat järjestöille tärkeä kohderyhmä ja osallisuus on järjestötoiminnan keskeinen tavoite ja arvo. Päätöksenteko-osallisuuden heikon toteutumisen taustalla voi vaikuttaa sosiaalisen osallisuuden korkeampi arvottaminen sekä edustuksellisuuden ja vaikuttamisen liittäminen nuoriin. Osallisuuden tarkempi määrittäminen järjestönsisäisesti sekä lasten osallisuuden laajentaminen kattamaan järjestön muuta toimintaa olisivat tärkeitä toimenpiteitä rakenteiden kehittämisessä. Lasten osallisuuden tarkastelu päätöksenteon ja rakenteiden kautta tuottivat osallisuudesta uudenlaista tietoa kuin sosiaalisen osallisuuden, suunnittelu- tai toimintaosallisuuden tarkastelu. Olisikin tärkeää arvioida, ovatko lapset mukana tiedon tuottamisessa, vai sen kohteita, ja tarkastella rajoittaako järjestökentän toimijoiden laaja asiantuntijuus ja vahva osaaminen lasten omaa osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia, vai mahdollistetaanko lasten äänen kuuluminen heidän omilla sanoillaan. Näin ollen osallisuuden ja sen toteuttamisen arvioinnissa tulisi kiinnittää huomio yksittäisten rakenteiden (esim. palautekeruu) sijasta kokonaisuuteen (esim. keneltä kerätään tietoa, miten tietoa hyödynnetään, ketkä saavat tietoa tuloksista).

Avainsanat: osallisuus, osallistuminen, oikeudet, päätöksenteko, vaikuttaminen, pitkäaikaissairaat ja vammaiset lapset, kolmas sektori, järjestöt

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus lapsilla	8
3	Lasten osallisuus	10
3.1	Lasten osallisuus oikeutena ja velvollisuutena	10
3.1.1	YK:n yleissopimukset lapsen oikeuksista ja vammaisten henkilöiden oikeuksista	11
3.1.2	Muu lainsäädäntö ja viranomaisten toiminta	13
3.2	Käsityksiä ja käsitteitä lasten osallisuudesta	14
3.2.1	Osallisuuden teoriaa ja käsitteistöä	14
3.2.2	Lapset on tärkeitä -hankkeen osallisuusmalli.....	18
3.3	Lasten päätöksenteko ja päätöksenteko-osallisuus	23
3.3.1	Lähtökohtia lasten päätöksenteko-osallisuuteen.....	23
3.3.2	Lasten päätöksenteko -osallisuus järjestössä	25
4	Kolmas sektori ja päätöksenteko järjestöissä	29
5	Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset	31
6	Tutkielman toteutus	32
6.1	Tutkielmaan osallistujat	32
6.2	Aineistonkeruu ja aineisto	35
6.3	Tutkimusmenetelmät	36
6.3.1	Mixed methods- menetelmä	36
6.3.2	Teoriaohjaava sisällönanalyysi ja teemoittelu	41
6.3.3	Kuvaileva statistiikka ja tilastollinen päättely	42
6.4	Aineiston analyysi	44
6.4.1	Ensimmäinen vaihe: QUAN + qual ensianalyysi	45
6.4.2	Toinen vaihe: QUAL analyysi	45
6.4.3	Kolmas vaihe: quan + QUAN analyysi	46
6.4.4	Neljäs vaihe: tulosten integrointi.....	47
6.4.5	Viides vaihe: pohdinta	48
7	Tutkimustulokset	49
7.1	Lasten päätöksenteko-osallisuus ja sitä vahvistavat rakenteet	49
7.1.1	Lasten päätöksenteko-osallisuus järjestön rakenteissa	50
7.1.2	Ryhmätoiminta monitasoisen osallisuuden kenttänä	56
7.1.3	Lasten päätöksenteko suunnitteluosallisuudessa	61

7.1.4	Aikuiskeskeisyys ja epäsuora osallisuus rakenteissa	65
7.1.5	Lapset ilman päätöksentekoa ja osallisuus ilman rakenteita	68
7.2	Rakenteiden väliset suhteet	73
8	Pohdinta.....	76
8.1	Johtopäätökset.....	76
8.2	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	80
8.3	Tutkimuksen eettisyyden arviointi	84
8.4	Jatkotutkimusaiheet.....	86
	Lähteet.....	88
	Liitteet.....	97
	Liite 1. Tietosuojailmoitus	97
	Liite 2. Lapsi- tai perhetoiminnasta vastaavien kyselylomake (pelkistetty).....	98
	Liite 3. Toiminnanjohtajien kyselylomake	104
	Liite 4. Kyselylomakkeissa esiintyvien muuttujien arvot ja lyhenteet.....	108

Taulukot

Taulukko 1. Järjestetty ryhmätoiminta järjestöittäin vuoden 2023 toimintasuunnitelmissa	34
Taulukko 2. Mixed methods- tutkimuksen merkintäjärjestelmä sovellettuna (Creswell & Plano Clark, 2018, s.62–63).....	38
Taulukko 3. Summamuuuttujan reliabiliteettia kuvaavat tunnusluvut.....	46
Taulukko 4. Sisällönanalyysistä muodostuneet teemat ja alateemat.....	49
Taulukko 5. Lasten edustettavuutta kuvaavien rakenteiden frekvenssitaulukko yksilötasolla	51
Taulukko 6. Lapsilähtöisyyden ja monimenetelmällisyyden frekvenssitaulukko yksilötasolla	57
Taulukko 7. Osallisuuden raportointi järjestötasolla	71
Taulukko 8. Korrelaatiokertoimet rakenteiden välisistä yhteyksistä	75

Kuviot

Kuvio 1. YK:n yleissopimukset: lapsen osallisuus oikeudet ja niitä mahdollistavat tekijät	11
Kuvio 2. Lapset on tärkeitä -hankkeen osallisuusmallit sovellettuna	19
Kuvio 3. Lapset on tärkeitä -hankkeen osallisuusmallista johdettu päätöksenteko-osallisuuden malli. 25	
Kuvio 4. Konvergentin asetelman kaavio (Creswell & Plano Clark, 2018, s. 66).....	39
Kuvio 5. Tutkielman menettelykaavio (sisennetty konvergentti asetelma).....	44
Kuvio 6. Toimintojen ja käytäntöjen kehittämiseen lasten osallistumisen jakaumat prosentteina	64

1 Johdanto

YK: lapsen oikeuksien komitea (Committee on the Rights of the Child, OHCHR) on vuodesta 2009 vuoteen 2023 asti kritisoinut lasten osallisuus oikeuksien toteutumista Suomessa. Tämän vuoden lausunnosta korostui suuri huoli haavoittuvaisimmassa asemassa olevien, kuten pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten, oikeuksista sekä heidän syrjäytymisestään. Lausunnossa suositeltiin lapsen edun tarkempaan ja kattavampaan huomiointiin kaikessa päätöksenteossa sekä lapsivaikutusarvioinnin laajentaminen erilaisiin päätöksentekoprosesseihin. (OHCHR, 2023.) Osallisuus nousee taas kerran ajankohtaiseksi aiheeksi nykyisessä yksilön resilienssiä ja omaa vastuuta korostavassa poliittisessa keskustelussa, joka määrittelee haavoittuvuuden heikkoudeksi ja kyvyttömyydeksi kantaa vastuuta. Yksilön vastuuttaminen sairauskustannuksissa ja hoivan hankkimisessa on suomalaisessa poliittisessä diskurssissa ollut jo pitkään esillä. (Honkasalo, Jylhäkangas & Leppo, 2022.) Nykyinen valtion velkaantuminen, siihen liittyvä taloudellinen huolipuhe ja säästöpolitiikka nostavat individualistiset näkemykset uudelle tasolle. Tällaiset näkemykset kuormittavat yksilöä ja vaarantavat osallisuutta (Honkasalo ym., 2022). Miten poliittinen tai yhteiskunnallinen keskustelu liittyy lasten osallisuuteen? Lapset eivät elä irrallisena yhteiskunnallisesta kontekstista ja heijastavat aikuisten puheita, näkemyksiä ja mielipiteitä. Toiseksi lapset haluavat vaikuttaa ja tulla kuulluksi, ja kaikilla lapsilla on oikeus siihen (Iivonen & Pollari, 2020; Stenvall, 2018). Voidaan siis sanoa, että lapsetkin ovat poliittisia olentoja, jotka voivat edustaa lapsia päätöksentekoprosesseissa. Tässä tutkielmassa syvennyn siihen, miten pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten osallisuus toteutuu vammais- ja kansanterveysjärjestöjen päätöksenteossa.

Pitkäaikaissairaajat ja vammaiset henkilöt kohtaavat esteitä osallistumisessa, jonka kautta osallisuuden tunnetta rakennetaan. Pitkäaikaissairaille ja vammaisilla lapsilla on erityinen riski joutua syrjityiksi ja jäädä äänettömiksi. (Oikeusministeriö [OM], 2020.) Monelle mahdollisuus osallistua lähiyhteisöön ja kokemus osallisuudesta ovat merkittäviä hyvän elämän pilareita (esim. Koponen, 2018). Osallisuuden kautta sitoutuminen yhteisiin toimintoihin on kaikkien lasten ja vammaisten henkilöiden kehityksen kannalta keskeistä. Luodaan yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tuetaan identiteetin kehitystä aktiivisena toimijana. Hoivasuhteissa sanoo oikeus itseään liittyvistä seikoista ja omien päätöksien tekeminen lisää voimavaroja ja toivoa itsenäisestä elämästä. (Hautala ym., 2021; Honkasalo ym., 2022; Stenvall, 2018.) Yhteiskunnassamme on erilaisia tekijöitä, jotka vaikuttavat ja, joilla voidaan

vaikuttaa osallisuuden tosiasialliseen toteutumiseen. Järjestöjen rakenteet ja toiminta rakentuvat kohderyhmänsä tarpeiden ympärille (Loimu, 2013) ja siten niissä on parhaat edellytykset lasten osallisuuden tukemiseen ja vahvistamiseen. Järjestöt ovat erityisesti vammaisille ja pitkäaikaissairaille henkilöille vaikuttamisen kanavia (Teittinen & Vesala, 2015). Kolmannella sektorilla onkin arvioitu olevan Suomessa suurin yhteiskunnallinen rooli muihin maihin verrattuna (Hastrup ym., 2019, s. 3). Järjestöt ajavat kohderyhmänsä oikeuksia, lisäävät tietoisuutta ja tuottavat tietoa kohderyhmäänsä koskevista ilmiöistä ja aiheista (Loimu, 2013). Lapset kuuluvat näihin kohderyhmiin, joten heidän osallisuuttaan edellä mainituissa prosesseissa on perusteltua tutkia.

Lasten kuulemiseen on jatkuvasti ja laaja-alaisesti kehitelty uusia menetelmiä ja toimintamalleja vastaamaan lasten yksilöllisiin tarpeisiin. Järjestöt ja kunnat ovat järjestäneet nuorten parlamentteja ja valtuustoja. Kouluissa on oppilaskuntia, joissa lapset vaikuttavat koulun sääntöihin ja päätöksiin. Lasten osallisuutta voidaan siis tarkastella ja vahvistaa eri näkökulmista, mutta lasten osallisuutta päätöksenteossa ei ole juurikaan tutkittu (Stenvall, 2021). Miten lasten osallisuus on toteutunut järjestöjen toiminnansuunnittelussa, tavoitteiden asettamisessa ja tiedon tuottamisessa? Ovatko lapset osallistuneet itseään koskeviin päätöksentekoprosesseihin ja päässeet vaikuttamaan järjestöjen toimintaan? Tukevatko järjestöjen rakenteet lasten päätöksenteko-osallisuutta? Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan tässä pro gradu -työssä, joka sai alkunsa työharjoittelussani Lapset on tärkeitä -hankkeessa. Tutkielmassani käytän hankkeessa kehitettyä osallisuusmallia sekä sen pohjalta laatimaani mallia päätöksenteko-osallisuuden tarkempaa tarkastelua varten.

Pro gradu – tutkielmani toteutin mixed methods- menetelmällä, jolla pyrin vastaamaan kolmeen tutkimuskysymykseen: 1) Miten pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten päätöksenteko-osallisuus ja päätöksenteko ilmenevät toiminnanjohtajien ja lapsi- tai perhetoiminnasta vastaavien vastauksissa?, 2) Millaisia päätöksenteko-osallisuutta tukevia rakenteita toiminnanjohtajien ja lapsi- tai perhetoiminnasta vastaavien vastauksissa ilmenee? ja 3) Millaisia yhteyksiä päätöksenteko-osallisuutta tukevissa rakenteissa on havaittavissa?. Rakenteilla tarkoitan pysyviä tai systemaattisia menetelmiä, toimintatapoja ja käytäntöjä. Tutkimusaineisto kerättiin kahdella erillisellä kyselylomakkeella, jotka lähetettiin järjestöjen toiminnanjohtajille ja lapsi- tai perhetoiminnasta vastaaville. Lähdän tutkielmassani liikkeelle lasten osallisuuden oikeudellisesta perustasta ja osallisuuden teoreettisesta keskustelusta. Esittelen osallisuuskirjallisuuden ja Lapset on tärkeitä -hankkeen pohjalta rakentamani päätöksenteko-osallisuuden mallin, joka toimii tutkielmani viitekehystenä. Keskityn työssäni

erityisesti läpinäkyvyyteen ja valintojeni perustelemiseen, sillä Lapset on tärkeitä -hankkeen mallia ei ole vertaisarvioitu ja mixed methods- tutkimuksen asetelma on luovasti rakennettavissa tutkimusongelman tarkasteluun sopivaksi. Viimeiseksi esittelen tutkimustulokset teemoittelua, kuvailevaa statistiikkaa ja korrelatiivista analyysiä hyödyntäen, ja pohdin tulosten merkityksiä.

Tutkielman tarkoitus on erityisesti tukea järjestötoimijoiden osallisuustyötä ja herätellä keskustelemaan siihen liittyvistä tavoista ja käsityksistä. Näiden toimijoiden kuuleminen ja kanssatutkijan roolin mahdollistaminen ovat olleet tärkeitä seikkoja tässä työssä. Oma osallisuustyön polkuni alkoi harjoittelijan tehtävien suorittamisesta, josta olen oppinut aivan hurjasti. Olen pro gradu -prosessin eri vaiheissa saanut monipuolista ja asiantuntevaa tukea useilta pitkän uran tehneiltä ammattilaisilta, josta olen erittäin kiitollinen.

2 Pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus lapsilla

Pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus voivat vaikuttaa lapsen elämään ja koko perheen arkeen merkittävästi. Ne voivat aiheuttaa fyysisiä, sosiaalisia ja henkisiä haasteita. Sairaus tai vamma voi vaikuttaa koko perheen dynamiikkaan, arkeen ja elämänlaatuun. Samalla pitkäaikaissairastavuus tai vammaisuus voi tuoda lapselle ja tämän lähipiirille erilaisia vahvuuksia ja voimavaroja. Pitkäaikaissairauksia ja vammaisuuksia on erilaisia ja niiden vaikutukset arkeen ja toimintakykyyn sekä kuormittavuuteen ovat yksilöllisiä. Lasten pitkäaikaissairauksia ja vammaisuuksia ovat 1) krooniset sairaudet, kuten diabetes, epilepsia ja astma 2) syöpäsairaudet, 3) eriaistiset kehitysvammat, 4) liikkumisrajoituksia aiheuttavat motoriset vammat, 5) autismikirjon häiriöt, 6) kuulo- ja näkövammat sekä 7) psyykkiset sairaudet, kuten masennus, ahdistus ja syömishäiriöt. (Åberg, 2021; Makkonen & Pynnönen, 2007.)

Eryteisesti vammaisuuden määrittelyminen on ongelmallista ja määritelmiä onkin erilaisia (Terveystieteiden tutkimuskeskus [THL], 2022; Makkonen ja Pynnönen, 2007).

Vammaisuutta on pyritty määrittelemään lääketieteellisillä, sosiaalisilla ja niitä yhdistelevillä malleilla (Patel & Brown, 2017, s. 247) eri organisaatioiden toimesta ja kansainvälisillä sopimuksilla. Vammaisuutta määritellään lääketieteellisesti useimmiten WHO:n kehittämässä ICD-10- tautiluokituksessa, jota Suomessakin käytetään. WHO (2002) kuitenkin painottaa, että yksinomaan lääketieteellinen malli on liian yksiselitteinen lähestymistapa vammaisuudelle. Lähestymistavat, joissa on huomioitu niin lääketieteellisiä kuin sosiaalisia seikkoja pystytään selittämään vammaisuuden laajaa kirjoa paremmin. (s. 9.)

Vammaisuudelle on siis haastavaa luoda vain yhtä kaikenkattavaa määritelmää, koska se sisältää yksilöllisiä, sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia ulottuvuuksia. Nykyään pyritään selittämään vammaisuutta malleilla, jotka korostavat yksilöllisyyttä, henkilön voimavaroja ja yhteiskunnallisia rakenteita, jotka asettavat toiminnalle rakenteellisia ehtoja. Sosiaaliin malleihin siirtyminen perustuu käsitykseen vammaisuudesta kulttuuri- ja aikasidonnaisena. Vammaisuuden määritelmä muuttuu historiallisissa kontekstissa ja ympäröivän yhteiskunnan myötä. (Hautala ym., 2021; Patel & Brown, 2017.)

YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016) eli vammaisyleissopimuksessa vammaisuus määritellään yhdenvertaisuuden ja ympäröivän ympäristön kautta. Näin ollen vammaisiin ihmisiin kuuluvat yksilöt, joiden vuorovaikutus erilaisiin esteisiin (saavutettavuus, asenteet, tietoisuus) voi rajoittaa täysimääräisen ja

tehokkaan osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa vammaa takia. (Vammaisyleissopimus, 27/2016.) Vammaisuus siis määritellään toimintavalmiuksien ja yhteiskunnallisten toimintaympäristöjen ristiriidan kautta. ICD-10- tautiluokituksessa kehitysvammaisuus puolestaan luokitellaan tilaksi, jossa henkisen toiminnan kehitys on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi (WHO, 2002).

Usein pitkäaikaissairastavuus käsitteenä jää tutkimuksissa tarkan määrittelymisen ulkopuolelle (kts. esim. Koponen ym., 2018; Kestilä & Karvonen, 2019), joten en myöskään tässä tutkielmassa syvenny käsitteen tarkempaan rajaukseen. Pitkäaikaissairaudet tai krooniset sairaudet ovat pitkäkestoisia tai parantumattomia. Sairauden keston mukainen määritelmä voi vaihdella sairaudesta ja käytetystä määritelmästä riippuen. Pitkäaikaissairauksia tarkastelevat tutkimukset ottavat niiden määrittelyssä usein huomioon sairauden keston, diagnoosin, vakituisten lääkkeiden käytön ja oireiden vaikutukset sairastavan elämään. Määritelmää voidaan laajentaa terveydentilaan liittyviin erityisiin tarpeisiin. (Makkonen & Pynnönen, 2007.)

Pitkäaikaissairauksista ja vammaisuuksista puhuttaessa on huomioitavaa, että niiden oireet ja vaikutukset voivat vaihdella henkilöstä toiseen. Toiset tarvitsevat jatkuvaa hoitoa ja tukea, mikä voi lisätä haavoittuvuutta ja kuormittavuutta. Pitkäaikaissairaat ja vammaiset lapset ovat muuta väestöä keskimäärin haavoittuvampia. He ovat fyysisesti muita sairaampia ja osallistuvat usein muita vähemmän koulutukseen ja työelämään. Lasten pitkäaikaissairaudet ja vammaisuus voivat vaikuttaa lapsen arkeen, koulunkäyntiin, sosiaalisiin suhteisiin ja perhe-elämään. Sairauksista ja vammaisuudesta huolimatta voidaan elää täysipainoista elämää. (Honkasalo ym., 2022.; Hautala ym., 2021.) Tutkimusten mukaan resilienssi eli psyykkinen selviytymiskyky voi kehittyä vasta kohdatessaan vastoinkäymisiä, joilla voi olla niin ”terästävä vaikutus” (steeling effect) kuin herkistävä vaikutus. Näistä vastoinkäymisistä lapset voivat saada voimavaroja, mutta resilienssin vahvistaminen vaatii suojaavia tekijöitä. (Rutter, 2012; Werner, 2000.) Pitkäaikaissairauksien hoito keskittyy usein lievittämään oireita, parantamaan elämänlaatua ja tukemaan selviytymistä sairauden aiheuttamien haasteiden kanssa. Elämänlaadun parantaminen ja sairauden haasteista selviytyminen (resilienssi) ovat usein vammais- ja kansanterveysjärjestöjen tavoitteita. (Loimu, 2013.)

3 Lasten osallisuus

Lasten osallisuus on ihmis- ja perusoikeus sekä käyttäytymistä ja vuorovaikutusta ohjaava arvo. Lasten lainsäätöiset oikeudet asettavat aikuisille erilaisia lainsäätöisiä ja moraalisia velvollisuuksia, jotta nämä oikeudet toteutuisivat. Lasten osallisuus-oikeudet perustuvat vallitsevaan ymmärrykseen lasten kyvykkyydestä hoitaa omia asioitaan, edustaa institutionaalisesti muita lapsia ja ottaa osaa julkisiin keskusteluihin. Lasten osallisuuden toteutuminen on paljolti aikuisten tuen ja myötävaikuttamisen varalla. (Stenvall, 2020.) Näin ollen lasten osallisuus on kaikkia koskeva yhteiskunnallinen ja sosiaalinen velvollisuus.

Tarkastelen osallisuutta ensin oikeudellisesta näkökulmasta, minkä jälkeen syvennyn lasten osallisuuden teoretisointiin ja käsitteellistämiseen. Lopuksi esittelen Lapset on tärkeitä -hankkeen osallisuusmallin ja käsittelen osallisuutta päätöksenteon näkökulmasta. Lasten osallisuutta käsitellessä tuon esille vammaisuuteen ja pitkäaikaissairauteen liittyviä erityisyyksiä, mutta lähtökohtana toimii tutkielmassa ajatus siitä, että lapset ovat heterogeeninen ryhmä, joka koostuu eri-ikäisistä ja eri tavoin toimivista yksilöistä. Myös lapsiryhmien sisällä on erilaisuutta niin tarpeissa kuin toiveissa osallisuudesta, ja samalla kaikilla lapsiryhmillä on yhtäläinen oikeus osallisuuteen. Lasten mahdollisuuksia kokea osallisuutta ja kykyä osallistua ei saa määritellä liikaa ihmisryhmään kuulumisen perusteella. Tämän valossa käsittelen lasten osallisuutta yleisesti ilman vahvempaa rajausta, vaikka tutkimuskohteena onkin ”erityisryhmä”: vammaiset ja pitkäaikaissairaajat lapset.

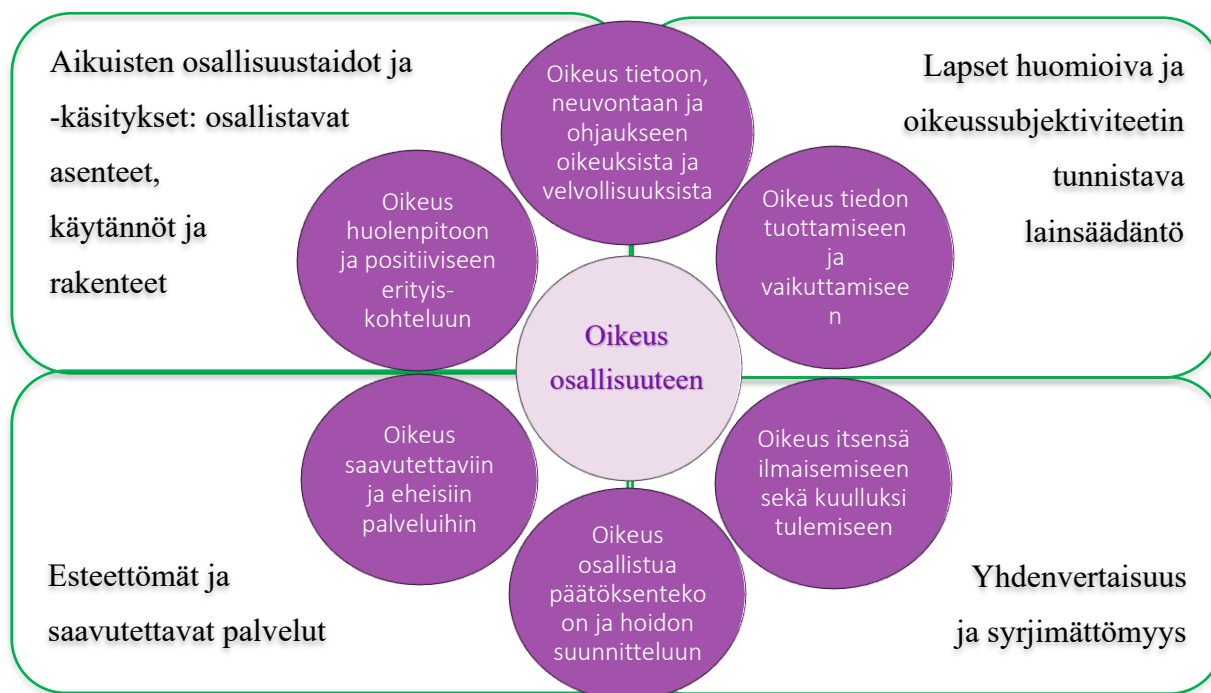
3.1 Lasten osallisuus oikeutena ja velvollisuutena

Lasten osallisuus oikeutena perustuu erilaisiin paikallisiin säännöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin, jotka velvoittavat vahvistamaan ja tukemaan lasten osallisuutta. Osallisuus on siis lakisäätöinen oikeus Suomen perustuslaissa (731/1999), EU-perusoikeuskirjassa (212/c 326/02) ja kansainvälisissä lain tasoisissa sopimuksissa. Suomessa lasten oikeuksien toteutumista valvovat ja arvioivat julkisen vallan lukuisat instituutiot ja tahot kuten kansallinen lapsistrategia, lapsiasiavaltuutettu, VANE (Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta) sekä ETENE (Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta) ja kansainvälisesti YK:n lapsen oikeuksien komitea. (Pajulammi, 2014.)

3.1.1 YK:n yleissopimukset lapsen oikeuksista ja vammaisten henkilöiden oikeuksista

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 60/1991) on keskeisin suomalaisessa oikeusjärjestelmässä sovellettu lapsioikeuden lähde ja laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Se asettaa minimivaatimukset osallisuuden oikeudelliseen sisältöön ja sen velvoittamiin toimenpiteisiin. Kaikki YK:n jäsenmaat Yhdysvaltoja lukuun ottamatta ovat ratifioineet yleissopimuksen. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1991; Unicef, ei pvm.) YK:n vammaisyleissopimus (27/2016) korostaa vammaisten lasten oikeuksien toteutumista tasavertaisesti. Vammaisyleissopimus velvoittaa valtioita tarjoamaan inklusiivisia ja yhdenvertaisia tukitoimia ja järjestelyjä. Suomen valtion, kuntien, järjestöjen ja oikeusjärjestelmän tulee noudattaa kyseisiä sopimuksia (Pajulammi, 2014).

Lasten oikeus osallisuuteen ei ilmene yleissopimuksessa itsenään omana oikeutena vaan se on ryväs erilaisia oikeuksia ja yleisperiaatteita. (Ang ym., 2006, s. 9.) Osallisuus oikeudet ilmenevät useissa artikloissa, jotka muodostavat osallisuuden oikeudellisen sisällön. Kaikki lapsen oikeuksien sopimuksen oikeudet perustuvat neljään yleisperiaatteeseen: lapsen etu (3 artikla 1 kohta), lapsen näkemysten kunnioittaminen ja huomiointi (12 artikla), syrjimättömyys (2 artikla) ja oikeus elämään ja kehittymiseen (6 artikla). (kts. kuvio 1.)

Kuvio 1. YK:n yleissopimukset: lapsen osallisuus oikeudet ja niitä mahdollistavat tekijät

Vammaisyleissopimus (27/2016) pitkälti myötäilee yleissopimusta lapsen oikeuksista, mutta velvoittaa mahdollistamaan vammaisten lasten oikeuksien toteutumisen tukitoimin ja painottaa heidän oikeuttaan päätöksentekoon itseään koskevissa asioissa. Oikeus osallisuuteen koostuu seuraavista oikeuksista YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa:

- 1) oikeus ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen (14 artikla),
- 2) oikeus ilmaista oma näkemyksensä itseään koskevissa asioissa (12 artikla),
- 3) a) velvollisuus kunnioittaa ja ottaa huomioon lapsen mielipiteitä ja näkemyksiä kehitystason mukaisesti itseään koskevissa asioissa ja b) velvollisuus mahdollistaa kuulluksi tuleminen oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa (12 artikla),
- 4) oikeus tietoon monista lähteistä (17 artikla) ja oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa ja käsityksiä lapsen valitsemassa ja ymmärrettävässä muodossa (13 artikla),
- 5) oikeus yhdistymis- ja kokoontumisvapauteen (15 artikla),
- 6) oikeus lapsen kehittyvien valmiuksien mukaiseen ohjaukseen ja neuvontaan lapsioikeuksiensa käyttämisestä (5 artikla).

Kaikille lapsille on tarjottava yhdenvertaisesti mahdollisuuksia esittää mielipiteitään ja ajatuksiaan ilman syrjintää. Lasten ollessa moninainen ryhmä, on aikuisilla velvollisuus tarjota erilaisia tukimuotoja esimerkiksi kommunikoinnin tueksi. Lapsen kuulemisen on oltava hänelle turvallista ja vapaaehtoista. (OHCHR, 2009.) Neljäs kohta eli 17 artikla sisältää velvollisuuden sellaisen tiedon tuottamiseen ja jakamiseen, joka on omiaan edistämään lapsen sosiaalista, hengellistä ja moraalista hyvinvointia ja terveyttä. Valtion on siis rohkaistava lastenohjelmien ja -kirjojen tuottamista ja tiedon levittämistä lapsilähtöisesti eli lapselle ymmärrettävässä ja saavutettavassa muodossa. Vammaisyleissopimus (27/2016) edellyttää tiedon tarjoamista eri muodoissa, kuten selkokielellä ja viittomakielellä (21 artikla). Asianmukaista ja saavutettavaa tietoa korostetaan usein osallisuuden yhdeksi peruspilariksi (Ang ym., 2006, s. 10). YK:n Lapsen oikeuksien komitea (2009) on määritellyt lapsen kuulemisen perusedellytykset, joihin kuuluu ymmärrettävän ja riittävän tiedon saanti oikeudesta ilmaista näkemyksensä ja aikuisten velvollisuus huomioida nämä. Lapsille on annettava riittävästi tietoa tavoista vaikuttaa ja vaikuttamisen seurauksista.

Vammaisyleissopimus (2016) korostaa vammaisten lasten oikeutta erityiseen huolenpitoon, yhdenvertaisiin oikeuksiin muiden lasten kanssa, kuten inklusiiviseen koulutukseen, terveydenhuoltoon ja lain edessä tunnustettuun oikeussubjektiviteettiin. Sopimus velvoittaa sellaisen tuen tarjoamiseen ja esteettömien mahdollisuuksien luomiseen, jotka edistävät vammaisten lasten aktiivista osallisuutta kulttuurielämässä, vapaa-aikana, urheilussa ja politiikassa. (23, 24, 29 & 30. artikla.) Sopimus velvoittaa valtioita tekemään tarpeellisia mukautuksia yhdenvertaisen osallisuuden toteuttamiseksi, jota voidaan kutsua positiiviseksi erityiskohteluksi. Positiivinen erityiskohtelu ei tarkoita syrjintää muita ihmisiä kohtaan, vaan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen toiminnan tukemista ja mahdollistamista nykyisessä yhteiskunnallisessa järjestyksessä. (5 artikla.)

3.1.2 Muu lainsäädäntö ja viranomaisten toiminta

Lasten osallisuutta pyritään turvaamaan myös kuntalaissa, varhaiskasvatuslaissa ja koulutusta koskevissa säännöksissä (OM, 2020). Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten osallisuus oikeuksia palvelujen asiakkaina ohjaa useita muita säännöksiä (esim. vammaispalvelulaki ja sosiaalihuoltolaki) heidän asemastaan ja oikeuksistaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon arvot, eettiset kysymykset, rakenteet ja sovelletut käytännöt ohjaavat osallisuutta ja toimintaa erilaisissa asiakasryhmissä. (ETENE, 2011; Leemann & Hämäläinen, 2016; OM, 2020; Pajulammi, 2014.) Lisäksi EU:n perusoikeuskirja (2012/C 326/02) ja uudistettu sosiaalinen peruskirja (80/2002) velvoittavat lasten kuulemiseen häntä koskevissa asioissa ja yhteiskunnallisen osallisuuden mahdollistamiseen.

Lapsioikeusasiamies Araneva (2022) korostaa, että perus- ja ihmisoikeuksia on tunnettava riittävästi, jotta lasten osallisuus voisi toteutua tarkoituksenmukaisella tavalla. Samalla hän tuo esille, että sosiaalihuollon ammattilaisilla on usein vaikeuksia suunnistaa lainsäädännön ja sopimusten viidakossa, jossa voi olla ristiriitaisiakin säännöksiä. Samaa pirstaleisuutta ja epä johdonmukaisuutta lapsen osallistumisoikeuksista suomalaisessa lainsäädännössä huomattiin oikeusministeriön (2020:10) arviointiraportissa (s.18). Osallisuus oikeuksien epäselvyys ja niiden haastava sovellettavuus voi johtaa riittämättömään tukeen, joka puolestaan vaarantaa lasten osallisuuden toteutumista. Arviointiraportissa tunnistettiin puutteita vammaisten lasten kuulemisessa (OM, 2020, s. 18).

Vastaavasti Iivori ja Pollari (2020) korostavat lapsistrategian oikeudellisen perustan raportissa, että lainsäädännön ja palveluiden kehittämisen lisäksi on turvattava riittävät resurssit ja valmiudet kohdata lapsi oikeuksia kunnioittavasti ja vahvistavasti. Lasten

osallisuus ei ole turvattu vain huomioimalla se lainsäädännössä, vaan sen täytyy näkyä lasten kanssa toimivien aikuisten toiminnassa ja yhteiskunnallisissa rakenteissa. Tähän ovat ratkaisuna muun muassa lapsen oikeuksiin liittyvät koulutukset, niiden seuranta ja arviointi. Kansalaisjärjestöt ovat järjestäneet koulutuksia lapsen oikeuksista erilaisille tahoille, mutta ne ovat olleet satunnaisia (Iivori & Pollari, 2020, s.42). Lisäksi kansallinen lapsistrategia ja eOppiva ovat yhteistyössä muodostaneet kaikille avoimen koulutuskokonaisuuden lapsen oikeuksista (eOppiva, ei pvm.). Lapsen oikeuksien komitea on kehunut suomalaista lainsäädännöllistä lapsioikeuksien perustaa, mutta kehottaa useaan otteeseen oikeuksien täytäntöönpanon parantamiseen ja kiinnittämään erityishuomiota haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumiseen. (OHCHR, 2009; OHCHR, 2011; OHCHR, 2023.)

Osallisuus siis sisältää oikeudellisesti useita elementtejä (kts. kuvio 1). Oikeus osallisuuteen tarkoittaa niin kuulluksi tulemistä kuin mahdollisuuksia itsensä ilmaisemiseen. Tähän liittyy oikeus neuvontaan ja ohjeistukseen päätösten tekemiseen ja valintojen mahdollisista seurauksista. Lisäksi se tarkoittaa yhteiskunnallista osallistumista, oikeutta saavutettavaan tietoon ja sen tuottamiseen. Toimintana osallisuus tarkoittaa oikeutta harrastus- kulttuuri- ja liikuntatoimintaan sekä leikkiin esteettömästi, ja sen mukana oikeutta tarvittaviin apuvälineisiin. Oikeudet perustuvat aina *vapaaehtoisuuteen*, mikä tarkoittaa aikuisten velvollisuutta tarjota *mahdollisuuksia* osallisuuteen. Lasten osallisuudesta keskusteltaessa onkin muistettava, että osallisuus on *oikeus*, eikä *velvollisuus*, ja pohdittava, milloin lasten osallistaminen on tarkoituksenmukaista.

3.2 Käsityksiä ja käsitteitä lasten osallisuudesta

3.2.1 Osallisuuden teoriaa ja käsitteistöä

Malleja osallisuudesta, osallisuuden vahvistamiseksi tai sen arvioimiseksi on kehitelty lukuisia eri toimintaympäristöjen tarpeisiin vastaten. Lasten osallisuutta voidaan tarkastella oikeudellisen lisäksi sosiologisesta tai pedagogisesta näkökulmasta (Ang ym., 2006, s. 231) sekä yhteiskunnan eri tasoilla kuten politiikassa, arkisissa suhteissa ja instituutioissa, palveluissa ja muissa yhteiskunnallisissa rakenteissa (Stenvall, 2020, s. 21–22).

Osallisuuskeskustelua sovelletaan yhä laajemmin erilaisiin ilmiöihin ja yhteiskunnan tasoihin niin kouluympäristöstä koko yhteiskuntaan; lasten arjen toimintaympäristöstä politiikkaan ja demokratiaan. Osallisuus kulkee käsi kädessä lapsilähtöisen asenteen kanssa, jonka nähdään vähentävän toimintarajoitteita. Lapsilähtöisyys tarkoittaa kykyä arvostaa lapsen näkökulmia ja

asiantuntijuutta sekä ottaa lapsi toiminnan keskiöön hänen omien kykyjensä, mielenkiinnonkohteidensa ja toimintaympäristönsä mukaisesti. (Kinnunen, 2021, s. 78.) Tämän lisäksi lapsilähtöisyys tarkoittaa toimintaa ja tiedontuottamista, joka on lapselle ymmärrettävässä ja saavutettavassa muodossa (kts. luku 3.1).

Osallisuuskeskustellussa korostetaan erontekoa käsitteiden ”osallistumisen” ja ”osallisuus” välillä. Osallistuminen tarkoittaa mukanaoloa tai aktiivisia toimintoja (leikkiminen, mielipiteiden kertominen tai valintojen tekeminen), joiden kautta osallisuus mahdollistuu. Osallisuus on tunne (Nivala & Ryytänen, 2013) tai kokemus kuuluvuudesta ja vaikutusmahdollisuuksista (Stenvall, 2018) sekä yhteisöön kuulumisesta (Nivala & Ryytänen, 2013), joka voi syntyä ilman aktiivista osallistumista. Lasten kokemus kuulluksi ja osalliseksi tulemisesta voi rakentua vaikuttamismahdollisuuksista arkisissa tilanteissa, kuten pukeutumisen tai iltasadun valinnassa. Toisille lapsille voi olla tärkeää vaikuttaa laajemmin yhteiskunnalliseen järjestykseen tai lapsiin liittyvään tiedon tuottamiseen. (Stenvall, 2021; Ahola & Pollari, 2018.) Lisäksi puhutaan osallistamisesta, joka tarkoittaa mukaan ottamista ja mahdollisuuksien luomista osallistumiseen (Stenvall, 2018, s. 63).

Osallisuuden tärkeys yhteiskunnallisella tasolla näkyy myös Sitran strategiassa, jonka yksi päätavoitteista on demokratian vahvistaminen osallisuuden kautta. Sitra on eduskunnan perustama riippumaton tulevaisuusorganisaatio, jonka perustehtäviin kuuluu Suomen tulevaisuutta koskeviin kysymyksiin vastaaminen sekä demokraattisen, vakaan ja kestävän yhteiskunnallisen kehityksen tukeminen. Sitra painottaa lapsistrategian tavoin eri toimintamallien, toimijoiden ja rakenteiden välistä vuorovaikutusta. (Sitra, 2023.) Kaikkein haavoittavimmissa asemassa olevien lasten näkymisen ja kuulumisen vahvistaminen päätöksenteossa palvelee kaikkien muidenkin lasten osallisuuden vahvistamista (Stenvall, 2018) sekä tulevaisuuden kansalaisyhteiskuntaa ja demokratiaa. Kansallinen lapsistrategia korostaa lasten osallisuutta tukevaa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta sekä kasvua aktiiviseen kansalaisuuteen ja yhteiskunnalliseen toimijuuteen (Valtioneuvosto, 2021). Järjestöjen luodessa osallistumismahdollisuuksia varhaisen tuen, vaativien palvelujen tuottamisen ja edunvalvonnan kautta, niillä on merkittävä asema demokratian rakentumisessa (Hastrup ym., 2019).

Kaikkiin asioihin on olemassa enemmän kuin yksi näkökulma ja kaikkiin haasteisiin useampi kuin yksi ratkaisu. Näin ollen osallisuuden määritelmät vaihtelevat niin maittain kuin instituutioittain painottaen erilaisia keinoja ja ratkaisuja. Valtiot, kunnat ja järjestöt kehittävät

usein omia mallejaan sopimaan parhaiten keskeisiin tarpeisiin ja toimintaympäristöihinsä (Stenvall, 2018, s. 24). Instituutioiden avulla ja niiden sisällä rakennetaan ymmärrystä siitä, missä, miten ja mihin lapset voivat osallistua ja vaikuttaa. Osallisuuteen liitetyt käsitteet ja sisällöt määrittävät, mihin osallisuus on suunnattu ja millaiseksi osallisuus koetaan. Lasten osallisuuden ja mukanaolon määritelmät heidän arjessaan, yhteiskunnallisissa asioissa ja heille suunnatuissa palveluissa vaikuttavat lapsuuden ymmärrykseen, ja päinvastoin. Tavat ymmärtää lapsuus, lasten asema ja mahdollisuudet osallistua voivat joko vahvistaa tai heikentää lasten mahdollisuuksia osallisuuteen (Stenvall, 2020, s. 20–22).

Vammaistutkimuksessa osallisuutta on lähestytty osallistumisasteikkoina, jotka jakautuvat institutionaaliseen (kansalaisvaikuttaminen) ja ei- institutionaaliseen (oma-aloitteinen toiminta) osallistumiseen. Institutionaalinen osallistuminen tarkoittaa yhteiskunnallista vaikuttamista (päätöksenteko- tai poliittinen osallisuus) osallistumalla työelämään, järjestötoimintaan tai poliittiseen toimintaan (äänestäminen, puoluetoiminta). Ei- institutionaalinen tarkoittaa yksilötason elämisen mielekkyyttä rakentavia tekijöitä, kuten kulttuuripalvelujen käyttöä ja kokemusta yksinäisyydestä. (Hautala ym., 2021; Paloheimo & Borg, 2009.) Tässä korostetaan osallistumista eli aktiivista toimintaa, jonka kautta rakennetaan kokemusta kansalaisuudesta ja osallisuudesta. Järjestömaailmassa osallistuminen harraste- tai vertaistukiryhmiin edustaisi ei-institutionaalista osallistumista ja kehittämis- tai ohjausryhmiin tai muutoin kokemusasiantuntijana toimiminen institutionaalista osallistumista. Järjestötoimintaan osallistuminen voi siis tarkoittaa niin institutionaalista kuin ei- institutionaalista osallistumista (Teittinen & Vesala, 2015). Teittinen ja Vesala (2015) tuovatkin ATH-tutkimuksessa esille, että vammaispalveluja käyttäneet henkilöt osallistuivat muita vastaajia enemmän järjestökentällä institutionaalisen vaikuttamisen muotoihin. Järjestökentällä on siis merkittävä rooli vaikuttamisen mahdollistajana. On kuitenkin huomioitavaa, että erityisesti vammaisten henkilöiden osalta osallistumisen määrä ei ole aina yhteydessä osallisuuden kokemukseen (Kivistö, 2014).

Stenvall (2018) määrittelee väitöskirjassaan osallisuuden kuulumisen tunteeksi tai kokemukseksi ja osallistumisen yksilön toiminnaksi ja toiminnan mahdollisuuksiksi eli toimijuudeksi. Erottelulla Stenvall korostaa, että lapsi voi kokea osallisuutta osoittamatta kuulumistaan yhteisöön ja puolestaan osallistua ilman mielekkyyttä tai merkityksellisyyttä. Näin ollen osallisuuden kokemusta on vaikea arvioida ulkopuolelta, koska tekemisen merkitystä on haastavaa tunnistaa. Samalla on tärkeää tunnistaa lapsille merkitykselliset yhteisöt ja mieluisat ympäristöt, joista he oppivat yhdessä toimimisen taitoja ja saavat

kokemuksia vaikutusmahdollisuuksista. Haasteeksi tässä nousee se, että pitäisi tunnistaa niin yksittäisten lasten kuin yleisesti lapsuudessa koettuja merkityksellisiä ympäristöjä, mukanaolon ja toiminnan tapoja niiden yksilöllistä ja yhteiskunnallista tukemista varten. Tutkielmassani analysoin osallisuutta paljolti osallistumisen kautta, koska tutkielman otos ei koostu lapsista, joilta kokemusten tutkiminen olisi ollut mahdollista.

Vammaistutkimuksessa osallistuminen eri yhteisöihin ja osallistumisen esteet määrittävät usein yhteisöihin sitoutumista. Vammaistutkimuksessa painotetaan osallisuudessa usein esimerkiksi taloudellista ulottuvuutta, joka vaikuttaa merkittävästi osallistumismahdollisuuksiin harrastuksissa tai muussa vapaa-ajan toiminnassa. (Hautala, ym., 2021; Isola, ym., 2017; Teittinen & Vesala, 2015.) Potilasjärjestöjen tuoreessa kyselytutkimuksessa selvisi, että yli puolilla vastaajista pitkäaikaissairaudesta johtuvat kustannukset heikentävät merkittävästi taloudellista tilannetta (Psoriasisliitto, 2024). Vastaavasti Pohjois-Savon mukana -verkoston järjestämässä Kohtaa mut aidosti! -seminaarissa lapset pureutuivat koulun kalliisiin välipalahintoihin ja niistä johtuvaan oppilaiden eriarvoistumiseen (Räsänen, 2023). Myös Lapset on tärkeitä -hankkeen lapsiasiantuntijoiden ryhmässä toistuu lasten huoli esimerkiksi seikkailupuistojen korkeista hinnoista, ja he toivovat, että harrastukset olisivat halvempia tai ilmaisia. Aikaisempien tutkimusten tavoin hankkeessa on huomattu, että rahalliset huolet vievät paljon voimavaroja ja toiveikkuutta ja kaventavat siten mahdollisuuksia osallisuuteen. (Heugenhauser, 2023.) Taloudelliset huolet näkyvät siis lastenkin arjessa ja puheessa.

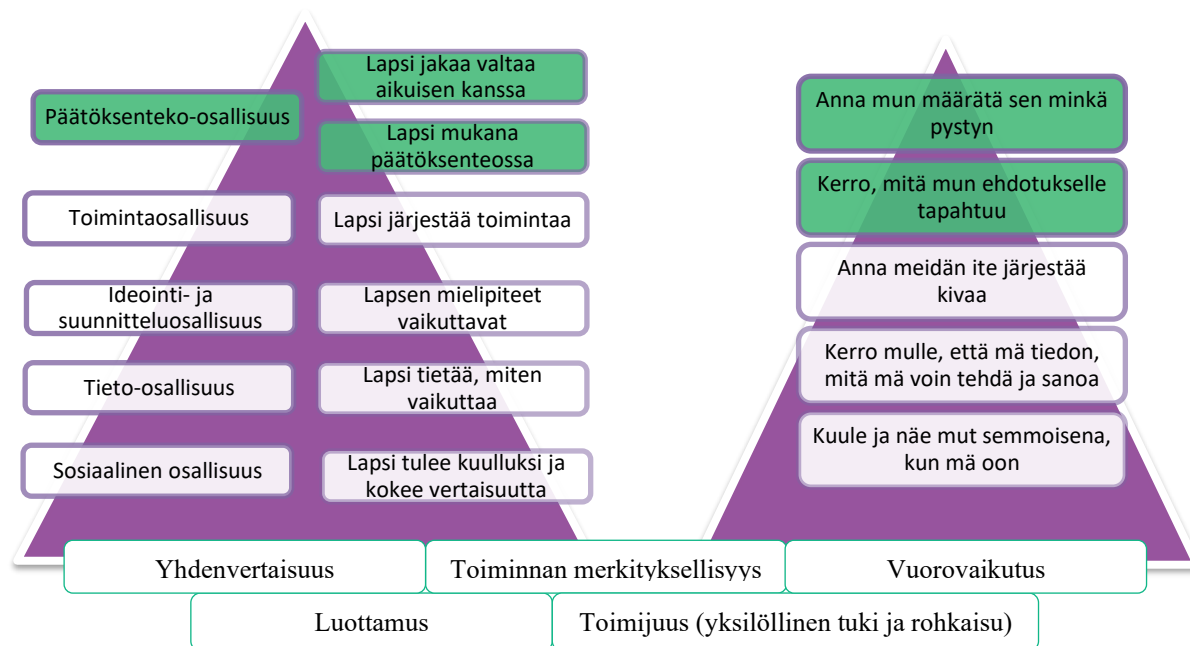
Lapsen oikeuksien komitea (2009) sekä Isola ja kumppanit (2017) THL:n julkaisemassa kirjoituksessaan lähestyvät osallisuutta prosesseina. Lapsen oikeuksien komitean määritelmässä osallisuus perustuu aikuisen ja lapsen vastavuoroiseen tiedon jakamiseen ja vuoropuheluun, jossa lapsi voi oppia näkemystensä vaikutuksista ja osallistumisensa seurauksista lopputulokseen. Oranen (2008) korostaa samanlaista oppimisen näkökulmaa. Hänen mukaansa lapset oppivat tärkeitä sosiaalisia ja yhteiskunnassa toimimisen taitoja ja tutustuvat vertaisiinsa osallistumalla hankkeisiin, projekteihin ja päätöksentekoprosesseihin, jotka pyrkivät vaikuttamaan. Isola ja kumppanit (2017) puolestaan näkevät osallisuuden prosessina, jossa vapaudet ja oikeudet vaihtelevat riippuen olemisen, toimimisen ja osallistumisen suhteista. Nämä suhteet vaikuttavat siihen, miten pystytään ja ajatellaan pystyvän vaikuttamaan resursseihinsa ja tarpeisiinsa eli toimijuuden mahdollisuuksiin ja rajoituksiin. Myös tutkielmassani korostuu päätöksenteon prosessimaisuus sekä lasten ja aikuisten välinen vastavuoroisuus pitkin prosessia.

Viimeiseksi lasten osallisuutta voidaan tyypitellä hierarkkisesti. Usein alimmalla portaalla tai tasolla lapsen osallisuus toteutuu vain vähän tai ei ollenkaan. Seuraavien tasojen sisällöt eroavat riippuen kontekstista, jossa osallisuutta tarkastellaan. Lapset on tärkeitä -hankkeen mallissa sosiaalinen osallisuus ja tieto-osallisuus ovat osallisuuspyramidin perusta, jotka mahdollistavat osallisuuden toteutumisen ja toteuttamisen muilla osallisuuden tasoilla (kts. kuvio 2). Hierarkkisia malleja on kritisoitu siitä, että ne eivät ota riittävästi huomioon yksilöllisiä tarpeita ja valinnanvapautta osallisuudessa ja osallistumisessa. Treseder ja Crowley (2001) tuovat esille, että hierarkkiset mallit sisältävät oletuksen ideaalista ja parhaasta osallisuuden tasosta ja näin ollen myös osallistumisen tavoista. Tavoiteltavan osallisuustason tulisi olla tarvelähtöistä sen sijaan, että viestittäisiin yhdestä ideaalista tasosta. He korostavat, että lasten ja nuorten tulisi itse päättää sopivasta osallisuudesta ja osallistumisesta. Lapset on tärkeitä -hankkeen mallia soveltaessa onkin muistettava, että sosiaalisen osallisuuden tasolla liikkuminen ei tarkoita lasten vähäistä osallisuuden toteutumista yleisesti. Tasot kuvaavat osallisuuden eri muotoja, jotka rakentuvat toistensa päälle. Mallissa korostetaan sitä, että lapsella on oltava kokemus kuulumisesta ja kuulluksi tulemisesta (sosiaalinen osallisuus), hänen on tiedettävä miten voi vaikuttaa (tieto-osallisuus), jotta lapsi voisi olla osallinen päätöksenteossa ja haluta sitä (päätöksenteko-osallisuus).

3.2.2 Lapset on tärkeitä -hankkeen osallisuusmalli

Analyysiäni ohjaa Lapset on tärkeitä -hankkeessa kehitetty osallisuusmalli (kuvio 2) ja siitä johdettu päätöksenteko-osallisuuden malli (kuvio 3). Mallin kehittämisessä on hyödynnetty tutkimustietoa sekä yhteiskehittämistä lasten parissa toimivien tahojen ja itse lasten kanssa. Yhteiskehittäminen tarkoittaa sitä, että mallin suunnitteluun ja kehittämiseen on osallistunut monitoimijainen verkosto, joka koostuu STM:n lapsistrategiatyön ja Kuntoutussäätiön asiantuntijoista, osallisuustutkijoista sekä muista pitkän uran tehneistä järjestöjen ja tahojen toimijoista. Lisäksi malli perustuu Kuntoutussäätiön toteuttamaan selvitykseen lasten osallisuudesta ja sen arvioinnista kolmannen sektorin järjestöissä (Vilhunen, T, 2022). Mallin suunnittelun ja kehittämisen eri vaiheissa on kuultu lapsiohjausryhmiä, joiden ajatusten pohjalta on kehitetty myös lasten kielellä muodostettu malli (kuvio 2). Ohjausryhmät tarkoittavat asiantuntijaryhmiä, jotka ohjeistavat ja antavat mielipiteitä tai näkemyksiä järjestöä kiinnostavista seikoista.

Malleja ei ole toistaiseksi vertaisarvioitu. Tullaan kuitenkin huomaamaan, että mallit noudattavat paljolti tieteellistä osallisuuskeskustelua ja perustuvat vahvasti YK:n yleissopimuksissa määriteltyihin oikeuksiin sekä lapsistrategian linjauksiin. Luotettavuuden parantamiseksi kuljetan laajasti mukana osallisuuskirjallisuutta tässä mallien teoretisoinnissa. Samasta syystä olen tuonut esille erilaisia käsityksiä ja teorioita osallisuudesta, jotta mallien arviointi olisi lukijalle mahdollisimman läpinäkyvää.

Kuvio 2. Lapset on tärkeitä -hankkeen osallisuusmallit sovellettuna

Mallissa osallisuutta mahdollistavat peruselementit ovat vuorovaikutus, luottamus, yhdenvertaisuus, toiminnan merkityksellisyys ja toimijuus, koska osallisuus syntyy vuorovaikutuksessa ja siitä saaduista kokemuksista. Osallisuuden toteutuminen vaatii keskinäistä luottamusta sekä luottamusta mahdollisuuksiinsa vaikuttaa. (Nivala & Ryyänen, 2013; Stenvall, 2020.) Lapsen monitasoinen osallisuus mahdollistuu vasta luotetun aikuisen tuen ja voimaantumisen myötä (Treseder, 1997). Lapsen on siis uskottava omiin vaikutus- ja toimintamahdollisuuksiinsa (toimijuus ja voimaantuminen), mikä tarkoittaa sitä, että lasten yrityksiä vaikuttaa ja toimia on havaittava ja tuettava ja vaikuttamiseen on rohkaistava lapselle sopivissa määrin. Kiinnostus ja halu laajempaan yhteiskunnalliseen toimijuuteen ja yhteisössään vaikuttamiseen voi herätä vasta osallisuuden kokemuksen myötä (asioiden kokeminen tärkeiksi). (Stenvall, 2018.) Toimijuus viittaa lasten mahdollisuuksiin

omaehtoiseen toimintaan, ja sen kautta voimaantumiseen tai valtaistumiseen. Valtaistuminen tarkoittaa mahdollisuutta omien asioiden ajamiseen ja hallintaan. (Kinnunen, 2021.)

Lapsella on oltava keinoja vuorovaikutukseen ja sen on perustava yhdenvertaisuuteen ja vastavuoroiseen kunnioitukseen. Yhdenvertaisuus tarkoittaa tässä sitä, että kaikilla lapsilla on yhtäläinen mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa toimintaan. Vuorovaikutus sisältää lisäksi aikuisen velvollisuuden selvittää lasten tarpeet ja tarjota niihin tarvittavan tuen. Aikuisen tarjoama tuki (positiivinen erityiskohtelu) on yhdenvertaisuuden (ja toimijuuden) toteutumisessa oleellisen tärkeää erityisesti, kun lapsi tarvitsee tukea mielipiteensä muodostamiseen tai ilmaisemiseen sairauden tai vamman takia. (Nivala & Ryytänen, 2013; Stenvall, 2020.) Osallisuuden kokemuksen syntyminen vaatii merkityksellistä toimintaa, jonka kautta rakennetaan suhdetta yhteisöön. Toiminnan merkityksellisyys tarkoittaa mallissa sitä, että lapsi haluaa olla mukana toiminnassa ja kokee sen mielekkääksi. Toiminnan merkityksellisyys on nostettu yhdeksi peruspilariksi sen ympäristön perusteella mihin se on kehitetty: ryhmätoiminta.

Sosiaalinen eli arjen osallisuus viittaa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa rakentuvaan osallisuuden kokemukseen. Se rakentuu kokemuksista yhteistyöstä, vertaisuudesta ja yhteisöihin kuulumisesta, kuulluksi ja kohdatuksi tulemisesta. (Stenvall, 2018, s. 21; Nivala & Ryytänen, 2013). Koska sosiaalinen osallisuus syntyy vuorovaikutuksessa ja vertaisuuden kokemuksista, on lapsen kyettävä ilmaisemaan itseään ja aikuisen osattava tulkita lapsen kommunikointia. Erityisesti kommunikointihaasteiden kohdalla aikuisten tuntosarvet ja herkkyyys lasten signaaleille elein ja leikein on kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen perustana.

Oletus, että muut osallisuuden muodot rakentuvat sosiaalisen osallisuuden päälle perustuu havaintoon siitä, että lapset ovat taipuvaisia vuorovaikutuksen ja tekemisen kautta yhdessä ideoimaan ja keksimään luovia ratkaisuja. Tämä on yksi niistä syistä, miksi vertaisuus ja vertaistuki ovat mallissa keskeisessä asemassa ja nähdään voimavaroja lisäävinä tekijöinä. Myös Kinnunen (2021) määrittelee kaveri- ja vertaissuhteiden tukemisen yhdeksi osallisuutta mahdollistavaksi toimintatavaksi. Vertaisuus ja vertaistuki ovat usein järjestöjen keskeisimpiä tavoitteita. Lapselle on tärkeää saada leikkiä, vertaistukea ja kokemusta vertaisuudesta, jotta hän voisi kokea, että ei kamppaile sairauden tai vamman tuomien haasteiden kanssa yksin. Lapsistrategian yksi strategisista linjauksista on toimien kehittäminen, jotka vahvistavat vertaissuhteita (Valtioneuvosto, 2021).

Ennen vaikuttamiseen ja päätöksentekoon ryhtymistä lapsen on saatava tietoa siitä, mitä päätöksenteko tarkoittaa, miksi hänen mielipiteistään ja näkemyksistään on kiinnostuttu ja miten hänen näkemyksensä vaikuttavat. Mahdollisuus valita, missä haluaa olla mukana ja minkä verran osallistua eri prosesseihin, on osallisuuden ydin (Ang ym., 2006; Stenvall, 2020, s. 34; Treseder, 1997.), kuten oikeuksien kohdalla nähtiin. Tieto-osallisuus, joka on sosiaalisen osallisuuden kanssa perustana muiden osallisuustasojen tosiasialliseen toteutumiseen (kts. kuvio 2), koostuu tietoon liittyvistä oikeuksista, jotka auttavat tekemään valintoja. Se tarkoittaa 1) lasten tiedonsaantia päätöksenteosta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista ja 2) aikuisten tietoa lapsista ja heidän toimintaympäristöistään ja tarpeistaan. Tunnistamalla osallisuuden edellytyksiä ja esteitä voidaan suunnitella osallisuutta vahvistavia yhteisiä toimintatapoja. Tiedon jakaminen sekä jaetut yhteiset tavoitteet, arvot ja päämäärät helpottavat yhteistyötä ja sitouttavat toimintaan. (Kinnunen, 2021.) Tieto-osallisuuteen sisältyy myös lasten oikeus tiedontuottajina, mikä velvoittaa aikuisia luomaan tilaa lasten näkemyksille tieteellisellä ja hallinnollisella kentällä.

Ideointi- ja suunnitteluosallisuus (jäljempänä suunnitteluosallisuus) tarkoittaa mahdollisuutta osallistua toiminnan tai toimintatapojen ideointiin ja suunnitteluun sekä kokemuksia kuulluksi tulemisesta toimintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Suunnitteluprosesseissa lapsen näkemyksiä on kuultu ja niillä on ollut vaikutusta. Suunnittelu ja ideointi voi tapahtua joko itsenäisesti tai yhdessä ryhmässä. Lapset yhdessä aikuisten kanssa päättävät ryhmätoiminnan tavoitteista ja säännöistä, ja puolestaan organisaatiotasolla osallistuvat strategiaan ja toimintasuunnitelmaan liittyviin pohdintoihin ja keskusteluihin (joihin järjestettävä toiminta perustuu). Lasten suunnittelun ja ideoinnin integroiminen aikuisten järjestelmiin vaatii aikuisilta avoimuutta ja rohkeutta sukeltaa lasten maailmaan ja viedä heidän ajatuksiaan toteutettaviksi (Kinnunen, 2021). Tässä on siis keskiössä aikuisten lapsilähtöiset asenteet ja aikuisten toimintatapojen mukauttaminen lapsentahtiseksi. Lapset on tärkeitä -hankkeessa korostetaan, että lasten osallisuudella ja osallistumisella suunnitteluvaiheessa saadaan toiminnasta lapsennäköistä, rikkaampaa ja lasten tarpeet parhaiten huomioivaa. Lasten mielikuvituksen ja mielenmaailman ottaminen mukaan toiminnan suunnitteluun voi synnyttää uudenlaisia toimintoja ja tapoja lähestyä toiminnan keskeisiä teemoja ja tavoitteita.

Toimintaosallisuus tarkoittaa toiminnan mahdollisuuksia ryhmätoiminnassa eli lapsen mahdollisuutta omaehtoisuuteen ja autonomisuuteen, järjestää tai toteuttaa toimintaa itsenäisesti tai tuetusti, päättää toiminnan sisällöstä sekä ottaa oman kokoista vastuuta aktiivisena toimijana. Se sisältää vastuutehtävien jakamista osana toimintaa lapsen niin

halutessaan. Vastuutehtävistä huolehtiminen voi lisätä toiminnan merkityksellisyyttä ja niistä lapsi voi saada onnistumisen kokemuksia ja itsevarmuutta. Voidaan ajatella, että vastuutehtävillä viestitään lapsen tasavertaisesta toimijuudesta aikuisten kanssa. Toimintaosallisuus siis korostaa toimijuuden kokemuksia ryhmätoiminnassa. Vapaaehtoisuus on osallisuuden peruspilari, joten lapsella on oltava mahdollisuus myös itsenäiseen työskentelyyn tai pelkästään mukanaoloon ilman aktiivista toimintaa (Stenvall, 2020; Kinnunen, 2021).

Sosiaalisen osallisuuden nähdään luovan pohjan poliittiselle osallisuudelle (Nivala & Ryynänen, 2013; Stenvall, 2018), joka tarkoittaa asioihin vaikuttamista ja yhteiskunnallista toimijuutta (Stenvall, 2020, s. 21). Päätöksenteko-osallisuus on siten osa poliittista osallisuutta, joka on mallin ylin taso. Päätöksenteko-osallisuus tarkoittaa lasten mahdollisuuksia vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon sekä tavoitteiden asettamiseen strategiassa ja toimintasuunnitelmassa. Taso sisältää institutionaalisia ja ei-institutionaalisia osallistumisen muotoja. Lisäksi se tarkoittaa lapsen mahdollisuutta vaikuttaa tutkimustiedon tuottamiseen esimerkiksi osallistumalla keskusteluun ajankohtaisista asioista. Lapsi voi päättää tärkeitä käsiteltäviä teemoja tai toimia kokemusasiantuntijoina aikuisen kanssa yhdessä tai hänen tuellaan. Voidaan ajatella, että lapsella on mahdollisuus jakaa lapsenkokoista valtaa ja vastuuta aikuisen kanssa ja olla mukana päätöksenteossa. On muistettava, että erilaisiin suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseihin osallistuminen ovat oppimistilanteita, vaikka toimintoja tai suunnitelmia ei aina sellaisinaan toteutettaisikaan (Oranen, 2008). Lasten mahdollisuudet päättää toiminnasta ei tarkoita sitä, että kaikenlainen toiminta toteutetaan mielivaltaisesti. Vastaavasti lasten osallisuus päätöksenteossa ei tarkoita, että lapset osallistuvat kaikkeen päätöksentekoon. (Stenvall, 2018; Stenvall, 2020, s. 28).

Lasten yhdenvertainen osallisuus päätöksenteossa vaatii osallisuutta tukevia rakenteita eli järjestelmällisyyttä esimerkiksi lasten ideoiden kirjaamisessa sekä systemaattisia ja lapsilähtöisiä kuulemismenetelmiä (esim. Kalliomeri, Mettinen & Tulensalo, 2021). Monimenetelmällisyys tarkoittaa kyselyjen, keskustelujen ja erilaisten toiminnallisten menetelmien yhdistämistä, kuten leikkiä, valokuvaamista tai maalaamista (Lehto-Lundén, 2021). Erityisesti lapsiryhmissä, joiden tarpeet ja kommunikointitavat voivat vaihdella huomattavasti, on monimenetelmällisyys ja toiminnallisuus välttämätöntä yhdenvertaisen osallisuuden toteutumisessa. Monimenetelmällisyys korostuu Stenvallin (2018) ajatuksen kautta, jossa erilaisia mukana olemisen ja toimimisen muotoja on mahdollistettava, jos osallisuutta halutaan vahvistaa yhteiskunnallisesti yksilöllisten kokemusten lisäksi.

Hankkeessa korostetaan muun kirjallisuuden tavoin, että osallisuuden tasoja ei ole mielekästä arvottaa. Toinen ei ole toistaan parempi, vaan ne toimivat ohjeina tavoitteiden asettamiseen ja osallisuuden arvioinnin välineinä. Tasojen on tarkoitus laajentaa käsityksiä lasten osallisuuden mahdollisuuksista, ja pilkkoa osallisuus pienempiin osiin. Mihin osallisuuden tasoon on mielekästä ja mahdollista pyrkiä, on aina arvioitava tilannekohtaisesti ja lapsilähtöisesti. Isola ja kumppanit (2017) esittävät kuvaavasti, että osallisuus rakentuu ja murtuu palanen kerrallaan, mikä viittaa siihen, että yksi osallistava teko tai kokemus ei riitä osallisuuden tosiasialliseen toteutumiseen. Osallisuus rakentuu useista osallisuuden paloista, ei toistuvista samanlaisista kokemuksista. Osallisuuden kokemuksen vahvistaminen vaatii kokonaisvaltaisia toimintatapoja. Lasten ja aikuisten välinen yhteistyö perustuu samoihin elementteihin kuin aikuisten keskeinen: kuuntelemiseen ja kuunteluun, argumentointiin, neuvotteluun ja kompromissien tekoon.

3.3 Lasten päätöksenteko ja päätöksenteko-osallisuus

3.3.1 Lähtökohtia lasten päätöksenteko-osallisuuteen

Lapsistrategiassa painotetaan, että lasten mahdollisuuksia osallistua päätöksentekoon on tuettava erilaisin keinoin, jotta lasten kokemukset osallisuudesta, yhteisönsä täysivaltaisina ja aktiivisina jäseninä vahvistuisivat (Stenvall, 2020; Valtioneuvosto, 2021). Lapset haluavat ja kokevat merkityksellisenä osallistua yhteiskunnallisesti ja edustaa omia arvojaan ja itselleen tärkeitä asioita (Stenvall, 2018; Tulensalo, Kalliomeri & Laimio, 2021). Samalla OECD:n selvityksen mukaan Suomessa usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin yhteiskunnallisissa kysymyksissä on laskemassa, vaikka luottamus ja tyytyväisyys ovat julkisiin instituutioihin korkeilla tasoilla (OECD, 2021). Niin luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin kuin omiin vaikutusmahdollisuuksiin ovat osallisuuden ja yhteiskunnallisen osallistumisen osia, jotka rakentuvat jo lapsuudessa. Lapsilla ei ole täysiä kansalaisoikeuksia esimerkiksi äänestämässä, joten lasten osallisuutta päätöksenteossa on tuettava muilla keinoilla. (Stenvall, 2020, s. 26–28; Hautala ym., 2021.)

Lapsia tunnustetaan yhä enemmän toimijoiksi, jotka kykenevät halutessaan osallistua yhteiskunnallisiin prosesseihin ja keskusteluihin sekä edustamaan lapsia institutionaalisissa rakenteissa. Lasten tuottamaa tietoa tulisi integroida osaksi aikuisten prosesseja, jotta kaikilta saatu tieto tulisi hyödynnetyksi. Lapsistrategian yksi tavoitteista on integroida lasten osallisuus osaksi rakenteita niin, että lasten tuottama tieto olisi yhtä arvokasta kuin aikuisten.

(Stenvall, 2018; Stenvall, 2020; OHCHR, 2009.) Lapsen omaa asiantuntijuutta on tunnistettava ja annettava lasten äänelle mahdollisuus kuulua ja vaikuttaa. Lapset on tärkeitä -hankkeessa on pyritty samaan luomalla lapsilähtöisen osallisuusmallin lapsen kielellä (kts. kuvio 2). Taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että monimutkaisten ilmiöiden sanoittaminen lapsen kielelle tukee lasten osallisuutta eri ympäristöissä ja prosesseissa. Aikuisten osallisuustaitojen ja -käsitusten lisäksi, myös lapsilla on tietoa siitä, mitä osallisuus voi tarkoittaa ja millaisia oikeuksia heillä itsellään on.

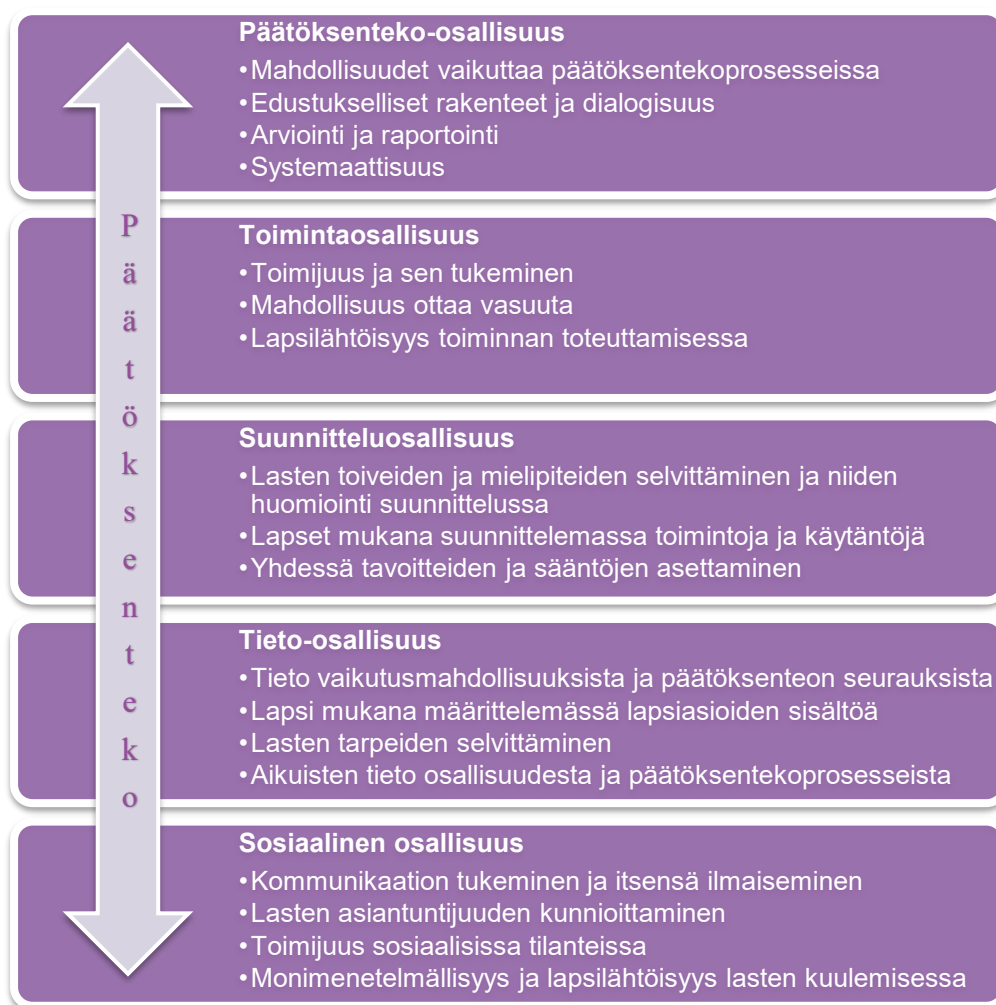
Osallistumalla päätöksentekoprosesseihin lapset sosialisoituvat yhteiskuntaan ja yhteisöihinsä, saavat merkityksellisiä kokemuksia ja oppivat sosiaalisia taitoja, kuten kompromissien tekemistä, neuvottelua, mielipiteiden muodostamista, kuuntelemista ja yhteistyötaitoja muiden kanssa. Lasten mukaan ottaminen vaatii aikuisilta herkkyyttä tunnistaa lapselle tärkeät teemat ja osaamista hakeutua keskeisten kokemusta ja näkemysten äärelle. (Stenvall, 2020.; Kinnunen, 2021.) Aktiiviset toimenpiteet, kuten osallisuusrakenteiden kehittäminen, ovat tärkeitä mukaan ottamisen mahdollistamisessa, koska pelkästään lasten tunnistaminen ja hyväksyminen osaksi yhteiskuntaa ei riitä heidän oikeuksien toteutumiseen (Ahola & Pollari, 2018).

Osallisuutta päätöksenteossa voi tapahtua joko lapsen lähiympäristössä kotonaan, erilaisissa instituutioissa, kuten koulussa tai järjestöissä, tai politiikan kentällä. Kolmannen sektorin kentällä on lasten osallisuudesta tehty runsaasti tutkimuksia, joissa keskitytään erityisesti siihen, miten lasten osallisuutta voidaan edistää eri konteksteissa, kuten ryhmätoiminnassa, urheilussa ja liikunnassa, kuntoutuksessa tai terveydenhuollossa. Tutkimusten tavoitteena on vahvistaa lasten osallisuutta ja kuulemista päätöksenteossa ja palvelujen suunnittelussa tai luoda ja arvioida erilaisia lasten osallisuuden vahvistamisen menetelmiä ja käytäntöjä. (Stenvall, 2020.) Kolmannen sektorin potilasjärjestöt ja julkiset tahot ovat korostaneet kokemustiedon merkitystä ja nostaneet kokemusasiantuntijuuden merkittäväksi osaksi suunnittelu- ja päätöksentekoprosesseja (Stenvall, 2020). Lapset on tärkeitä -hanke haluaa tuoda esille lasten kokemustietoa ja painottaa, että sitä voidaan hyödyntää niin ryhmätoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa kuin laajemmassa päätöksenteossa (Heugenhauer, 2023). Seuraavaksi käsitellenkin lasten päätöksentekoa ja vaikuttamista ilmiönä, joka esiintyy kaikissa osallisuuden tasoissa ja rakentaa näin päätöksenteko-osallisuutta.

3.3.2 Lasten päätöksenteko -osallisuus järjestössä

Osallisuusmallissa päätöksenteko-osallisuus on ylin osallisuuden taso, mutta se voidaan lisäksi nähdä poikkileikkaavana oikeuksien ja toimintojen kokonaisuutena, jota esiintyy kaikissa tasoissa. Osallisuutta ja sen ulottuvuuksia voidaan hahmottaa eri toimintojen ja toimenpiteiden kautta (kts. kuvio 3). Osallisuuden määrittely järjestön sisäisesti, osallisuuden ja lapsivaikutusten arviointi ja raportointi ovat osa tätä prosessia. Lapset on tärkeitä -hankkeessa painotetaan osallisuuden arviointiosaamista ja mittareiden kehittämistä, jotka vaativat osallisuuden määrittelemistä. Lapset saavat systemaattisemmin tietoa siitä, miten he ovat vaikuttaneet päätöksentekoprosesseissa, kun näitä vaikutuksia arvioidaan ja tehdään näkyväksi. Lasten päätöksenteko ja sen huomiointi voivat ilmetä järjestöjen rakenteissa eli toimintatavoissa ja käytännöissä tai ryhmätoiminnassa.

Kuvio 3. Lapset on tärkeitä -hankkeen osallisuusmallista johdettu päätöksenteko-osallisuuden malli

Päätöksenteko sosiaalisessa osallisuudessa ilmenee mielipiteiden ja halujen avoimena kommunikaationa ja sen mahdollistamisena. Kuulemisen tavat eli palautekeruun toteuttaminen ovat tässä keskiössä. Turvallinen ja avoin ilmapiiri mahdollistaa lasten keskinäisen leikin, joka on vertaissuhteiden luomisen ja luottamuksen rakentamisen keskeisimpiä kenttiä. Puolestaan lapsilla on oltava mahdollisuus viestiä, kenen kanssa ja milloin haluaa toimia. Leikki ja muut toiminnalliset tavat lasten näkemysten keräämisessä ovat lasten osallisuutta vahvistavia työkaluja ja väyliä lasten näkemysten ja kokemusten äärelle (Stenvall, 2020). Leikin kautta aikuisen ja lapsen välisen dialogisuuden löytäminen liittyy päätöksentekoon niin, että se on lasten ehdoilla tapahtuvaa ja lapsilähtöistä kommunikointia. Leikkiin heittäytymisellä aikuislähtöisen kontrollin ja vallan luovuttaminen voi antaa lapselle mahdollisuuden toimijuuteen ja johtajuuteen. (Laimio, 2021.)

Tieto-osallisuuden tasolla päätöksenteko ilmenee siihen tarvittavana tietona ja tukena (tietoon liittyvät oikeudet) sekä tiedon tuottamisena. Aikuisten on selvitettävä lasten tarpeet, jotta lasten kommunikaatiota, toimijuutta ja päätöksentekoon osallistumista voitaisiin tukea. Lasten on tiedettävä mihin ja miten he voivat vaikuttaa, ja toisaalta lapsilla on oltava mahdollisuus olla mukana pohtimassa, millaiset asiat ovat heitä koskevia. Tiedonkulun on oltava vastavuoroista ja lasten asiantuntijuutta kunnioittavaa. Palautteiden ja ideoiden keräämisen lisäksi tiedon on kuljettava myös lasten suuntaan: lasten on tiedettävä, että heitä kuullaan ja heidän asioitaan otetaan käsiteltäväksi ja niitä edistetään. Takaisin palauttaminen tarkoittaa sitä, että lapsille kerrotaan, miten hänen mielipiteensä ovat vaikuttaneet toimintaan tai päätöksentekoon. Materiaalien tuottamisessa takaisin palauttaminen voi tarkoittaa keskeneräisten materiaalien palauttamista lapsille, jotta heillä olisi mahdollisuus lopullisiin tuotoksiin. Näin lapset ovat vaikuttamassa pitkin prosessia sen sijasta, että he antaisivat palautetta jo valmiista työstä (Oranen, 2008). Takaisin palauttaminen korostuu Stenvallin (2018) yhteiskunnallistumisen näkökulmasta, jossa lasten minäpystyvyys (tunne osaamisesta ja pystymisestä) ja toimijuus (rohkeus osallistumiseen) vahvistuvat positiivisen palautteen myötä. Takaisin palauttamista voidaan ajatella positiivisena palautteena, joka rohkaisee lapsia toimimaan tulevaisuudessakin ja antaa lapselle kokemuksia pätevyydestä ja tämän roolinsa arvosta.

Lapsia siis konsultoidaan pitkin päätöksentekoprosesseja. Molemmin puolista tiedonjakoa ja vuoropuhelua on tärkeää ylläpitää niin ryhmätoiminnassa lasten kanssa toimiessa kuin päätöksentekoprosesseissa, jolloin aikuiset perustelevat päätöksiään ja valintojaan myös lapsille. Näin lapset tulevat myönteisesti tunnistetuksi, vältetään väärinymmärryksiä ja

rakennetaan luottamusta. Jatkuvat väärinymmärryksen ja ohittamisen kokemukset ovat haavoittavia ja heikentävät toimijuutta (Tulensalo ym., 2021, s. 22). Olen määritellyt dialogisuuden erilliseksi rakenteeksi, joka koostuu edellä mainituista takaisin palauttamisesta ja konsultoinnista. Dialogisuutta, kuten valtaosa rakenteita, voi ilmetä kaikilla osallisuuden tasoilla. Se tekee lapsille heidän vaikuttamisensa ja osallisuutensa näkyväksi, ja rakentaa näin päätöksenteko-osallisuutta.

Toiminnan suunnitteluvaiheessa itse suunnittelun lisäksi on tärkeää, että lapset yhdessä aikuisten kanssa asettavat toiminnalle tavoitteita ja päättävät säännöistä. Suunnitteluun osallistuminen ja toiminnassa yhteisten sopimusten tekeminen sitouttaa toimintaan ja opettaa yhteistyön ja yhdessä elämisen periaatteita. (Kinnunen, 2021.) Lasten kuulemisen lisäksi on tärkeää, että heidän ideoitaan kirjataan systemaattisesti ylös. Systemaattiset kuulemisen menetelmät ja käytännöt tukevat sellaisten lasten kuulemista, jotka saattavat muita helpommin jäädä huomiotta (Kalliomeri, Mettinen & Tulensalo, 2021). Lasten osallisuus suunnitteluvaiheessa tukee toteutettavan toiminnan esteettömyyttä, koska lapset pääsevät vaikuttamaan tarvittaviin apuvälineisiin ja aikuiset arvioimaan mahdollista tuen tarvetta ennen toiminnan toteuttamista. Lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa ja ideoinnissa voi rikastuttaa ryhmätoimintaa ja antaa lapsille kokemuksia vaikuttamisesta ja toimijuudesta.

Toimintaosallisuudessa on keskeistä, että lapsella on mahdollisuus valita eri aktiviteeteistä itselleen mieluisin tai olla osallistumatta suunniteltuun toimintaan. Lasten aktiivisuudessa voi olla isoja eroja, toiset haluavat toteuttaa toimintaa ja ottaa oman kokoisia vastuutehtäviä, kun toiset kokevat osallisuutta ilman aktiivista roolia (Stenvall, 2018). Molempia mahdollisuuksia on tuettava. Mahdollisuuksien ja vaihtoehtojen tarjoamisen lisäksi lasten on kyettävä viestimään toiveistaan ja haluistaan, kuten aikaisemmin tuli esille.

Päätöksenteko-osallisuus kuvastaa erityisesti lasten osallisuutta järjestön rakenteissa ja hallinnossa. Tällä tasolla lapset ovat mukana pohtimassa keskeisiä käsiteltäviä asioita, strategian ja toimintasuunnitelman päätöksentekoprosesseissa ja heitä konsultoidaan eri päätöksentekovaiheissa. Lapset ovat siis mukana päätöksentekoprosesseissa edustuksellisesti erilaisten osallisuuden rakenteiden, kuten lapsista koostuvien asiantuntijaryhmien tai raatien, kautta. Lapsilla on mahdollisuus osallistua niin itseä koskevaan päätöksentekoon kuin yleisemmin järjestöä koskevissa asioissa, kuten viestinnässä, strategiassa tai vaikuttamistyössä. Päätöksenteko-osallisuudessa on edustuksellisten rakenteiden lisäksi

keskeistä dialogisuutta. Erityisesti takaisin palauttamisella on yhteys edustuksellisiin rakenteisiin, koska ne mahdollistavat suoran yhteyden toimijoiden ja lasten välille.

Lasten mukaan ottaminen päätöksentekoprosesseihin riippuu paljolti aikuisten asenteista ja tavoista kuulla lapsia. Kokemusten ja lasten antaman tiedon hyödyntämistapojen tulisi olla selkeää ja otettava huomioon samantarvoisesti osana kokonaistarkastelua. Osallisuutta tulisi nähdä monitasoisena ilmiönä, ja päätöksentekoa laajempänä prosessina, jossa lapsilla voi olla eri vaiheissa erilaisia rooleja. Päätöksenteko-osallisuuden ytimen voi kiteyttää Bäcklundin (2007) mukaisesti kuulemisen ja lasten mielipiteiden selvittämisen jälkeisiin toimenpiteisiin ja prosesseihin. Päätöksenteko-osallisuutta arvioitaessa on siis kiinnitettävää huomiota siihen, miten lapsilta saatu tieto huomioidaan päätöksenteossa, ja miten lasten vaikuttaminen tehdään heille ja muille näkyväksi.

4 Kolmas sektori ja päätöksenteko järjestöissä

Kolmas sektorin on yksityisen (markkinat ja yritys-elämä) ja julkisen (valtio ja julkinen valta) sektoriin väliin jäävä yhteiskunnallinen sektori, jonka pääasiallisina toimijoina ovat yhdistykset eli järjestöt. Tällä sektorilla toimivien järjestöjen tehtävä on edistää järjestön säännöissä määriteltyjä aatteellisia tarkoituksia ja tuottaa jäsenilleen palveluja. Poliittisessa keskustelussa usein korostetaan kolmannen sektorin jaettua hyvinvointivastuuta julkisen vallan kanssa. (Loimu, 2013; Möttönen 2009.)

Kolmannen sektorin organisaatioista puhutaan monilla käsitteillä niin toistensa synonyymeinä kuin eri merkityksiä sisältävinä käsitteinä: yhdistykset ja järjestöt, vammais- ja kansanterveysjärjestöt ja potilas- ja terveysjärjestöt. Näistä vapaaehtoisuuteen perustuvista ja voittoa tavoittelemattomista organisaatioista voidaan käyttää yleisnimitystä järjestöt. (Loimu, 2013.) Näin ollen vammais- ja kansanterveysjärjestöt ovat kansalaisten muodostamia yhteenliittymiä, joiden toiminta perustuu tiettyjen arvojen ja tavoitteiden ajamiseen. Tavoitteina ovat muun muassa sairauksien ehkäisy, hoidon ja kuntoutuksen kehittäminen, tietoisuuden lisääminen ja tutkimustiedon tuottaminen sekä pitkäaikaissairaiden ja vammaisten henkilöiden oikeuksien edistäminen. Järjestöjen on katsottu olevan valtiota herkempiä reagoimaan erilaisten vähemmistöjen tarpeille johtuen osin sen riippumattomuudesta valtion rahoituksesta ja toisaalta sen joustavista rakenteista, jonka väljä lainsäädäntö mahdollistaa. Järjestöt ovat siten vakiinnuttaneet asemansa suomalaisessa palvelujärjestelmässä palvelujen tarjoajina hyvinvointisektorilla. Järjestöt täydentävät hyvinvointisektorin palveluja tehtävillä, joita markkinat eivät kykene vastaanottamaan tai julkinen sektori tuottamaan. Lisäksi järjestöt tuottavat arvokasta tietoa ihmisten tarpeista ja käsityksistä hyödyntäen niin ammattilaisten kuin järjestöjen kohderyhmien asiantuntijuutta. (Laaksonen & Helander, 2020; Siisiäinen, 1996, s. 13; Möttönen, 2009.)

Vaikka suomalaisessa lainsäädännössä on järjestöjä ohjaavia ja velvoittavia säännöksiä, ne ovat tulkinnanvaraisia ja jättävät paljon väljyyttä yhdistysten omannäköiseen järjestäytymiseen ja toimintaan. Suomessa kolmannen sektorin järjestökenttä onkin hyvin kirjava: vuonna 2023 oli Suomessa yli 100 000 yhdistystä (Patentti- ja rekisterihallitus, 2024). Järjestöjen runsas lukumäärä kertoo siitä, että yksityishenkilöt ovat voineet järjestäytyä ajamaan itselleen tai tietyille väestöryhmille tärkeitä ja oleellisia asioita tarkoituksenmukaisella tavalla, joka vastaa parhaiten näiden ryhmien yksilöllisiä tarpeita tai järjestön arvoja.

Järjestöissä päätösvalta on jäsenillä ja hallituksella hallinto- eli toimeenpanovalta, mikä tarkoittaa yksinkertaistetusti sitä, että hallitus toteuttaa jäsenten tehdyt päätökset. Nyrkkisääntönä voidaan sanoa, että päätösvaltaa käytetään kokouksissa. Lisäksi jäsenäänestyksissä voidaan päättää järjestön sääntöjen mukaisia asioita. Järjestöistä liitot koostuvat pienemmistä paikallisjärjestöistä, jolloin liiton jäsenistö koostuu näistä järjestöistä ja niiden jäsenistä. (Loimu, 2013, s. 67–88.)

Päätösvaltaan sisältyvät esimerkiksi järjestön järjestäytymiseen koskevat asiat (puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan valitseminen, keskusjärjestöön liittyminen tai järjestön purkaminen), talousasiat (esim. päätökset jäsenmaksuista ja talousarviosta) sekä toimintaan liittyvät asiat (toimintasuunnitelman ja toimintakertomuksen hyväksyminen ja järjestön sääntöjen käsittely). Hallitus puolestaan valmistelee ja kutsuu koolle järjestön kokoukset, toimeenpanee järjestökokouksessa tehdyt päätökset, laatii äänestystilaisuuksien pöytäkirjat ja toimintakertomuksen sekä toimii järjestön edustajana muiden lakien mukaisten tehtävien lisäksi esimerkiksi taloudellisissa asioissa. (Loimu, 2013, s. 67–73.)

Strateginen päätöksenteko sisältää arvovalintoja ja tarkoittaa järjestön toiminnalle suunnan, päämäärän ja tärkeimpien tavoitteiden asettamista eli järjestön perustehtävän määrittämistä. Strategisilla päätöksillä määritellään, millaisia jäsenistön tarpeita järjestö ajaa. Operatiivinen päätöksenteko viittaa puolestaan strategiaa toimeenpanevaan toimintaan ja arkiseen, jokapäiväiseen, työhön. Karkeasti jaoteltuna strateginen päätöksenteko suuntautuu tulevaisuuteen ja operatiivinen nykyisyyteen. (Loimu, 2013.) Vuosittain laadittava toimintasuunnitelma on järjestön sääntöjen jälkeen toiseksi tärkein toimintaa ohjaava asiakirja. Toimintasuunnitelma on selkeä kuvaus tulevan toimintavuoden toiminnasta ja tavoitteista. Toimintasuunnitelmassa kuvataan esimerkiksi vuoden painopisteitä, joihin asetetaan tavoitteet ja määritellään toimenpiteet niihin pääsemiseksi. Kyseessä voivat olla arvot, joihin toiminta tai edunvalvonta perustuu tai kehityskohdat, joihin pyritään vastaamaan. Toimintasuunnitelmassa voidaan siis käsitellä toimintakauden haasteita ja mahdollisuuksia tai muuta ulkoista toimintaa, kuten kohderyhmän saavuttamista ja sen näkyvyyden parantamista yhteiskunnassa ja politiikassa. (Loimu, 2013; Välke & Miettinen, 2013, s. 61–70.)

5 Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on kartoittaa 1) pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten osallisuutta päätöksentekoprosesseissa, 2) aikuisten käsityksiä lasten osallisuudesta ja 3) järjestön rakenteita päätöksenteko-osallisuuteen liittyen. Keskiössä on saavuttaa tietoa siitä, mitä tapahtuu lasten kuulemisen, mukaan ottamisen ja heidän kanssaan työskentelyn jälkeen. Tutkielman perimmäinen tarkoitus on tuottaa tietoa järjestöjen osallisuustyön itsearvioinnin tueksi. Lasten päätöksenteko-osallisuutta tutkin järjestöjen ja toimijoiden näkökulmasta (osallistuminen, rakenteet) lasten näkökulman (kokemus ja tunne osallisuudesta) sijasta.

Tutkimuskysymykset:

- 1) Miten pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten päätöksenteko-osallisuus ja päätöksenteko ilmenevät toiminnanjohtajien ja lapsi- tai perhetoiminnasta vastaavien vastauksissa?
- 2) Millaisia päätöksenteko-osallisuutta tukevia rakenteita toiminnanjohtajien ja lapsi- tai perhetoiminnasta vastaavien vastauksissa ilmenee?
- 3) Millaisia yhteyksiä päätöksenteko-osallisuutta tukevissa rakenteissa on havaittavissa?

6 Tutkielman toteutus

Toteutin tutkielman osana kolmevuotista Lapset on tärkeitä -hanketta, jonka perustehtävänä on kehittää pitkäaikaissairaiden ja vammaisten alakouluikäisten lasten osallisuutta vahvistavia menetelmiä ja osallisuuden arviointia kansanterveys- ja vammaisjärjestöissä. Kehittämishanke on STEA:n (Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus) rahoittama seitsemän järjestön yhteishanke, jota koordinoi Munuais- ja maksaliitto. Hankkeen aikana suunnitellaan, kehitetään, pilotoidaan ja arvioidaan menetelmiä eri toimijoiden ja asiantuntijoiden kanssa. Hanketta ohjaa niin aikuisten kuin lasten ohjausryhmä, jotka käyvät vuoropuhelua pitkin hanketta. Hankkeessa tiedon tuottaminen ja toiminta perustuu yhteiskehittämisen ajatukseen. (Lapset on tärkeitä, ei pvm.; Vilhunen, 2022.)

6.1 Tutkielmaan osallistujat

Tutkielman kohdejoukko on vammais- ja kansanterveysjärjestöt. Järjestöjen toimijoista olin kiinnostunut erityisesti toiminnanjohtajien ja lapsi- tai perhetoiminnasta vastaavien (jäljempänä LP-vastaavat) vastauksista. Taustalla on oletus siitä, että LP-vastaavat tekevät lasten tai heidän kanssaan työskentelevien toimijoiden kanssa tiiviisti yhteistyötä. Näin ollen he olisivat järjestön toimijoista soveltuvimpia arvioimaan lasten osallisuuden toteutumista ryhmätoiminnassa, muussa järjestön toiminnassa ja päätöksenteossa. Järjestötasoisien päätöksenteon arvioimiseksi lähestyttiin toiminnanjohtajia. Viitataan tutkielman osallistujiin ja järjestötoimijoihin yleisesti jatkossa käyttämällä nimitystä toimijat.

Tutkimuksen otoksen eli tutkimukseen osallistujista koostuvan joukon on edustettava koko tutkittavaa kohdetta eli kohdejoukkoa, jotta tilastollinen päättely, tulosten yleistäminen ja tulkintojen tekeminen tutkittavasta ilmiöstä olisivat luotettavia. Edustava otos määritellään yleensä satunnaisesti valituksi populaation ominaisuuksia vastaavaksi joukoksi. (Karjalainen, 2015.) Tässä tutkielmassa olen rajannut päätöksenteko-osallisuuden tarkastelun toisaalta kolmannen sektorin kentälle ja toisaalta pitkäaikaissairastavuuteen, vammaisuuteen ja lapsuuteen. Näin ollen on mielekkäämpää rajata havaintoyksiköt järjestöihin, jotka järjestävät pitkäaikaissairaille ja lapsille toimintaa ja edelleen toiminnanjohtajiin ja LP-vastaaviin. Kyseessä on harkinnanvarainen otantamenetelmä, koska lapsille toimintaa järjestettävistä yhdistyksistä ei ole erillistä rekisteriä, ja jouduin sellaisen luomaan itse.

Laadin edellä mainitun listan perehtymällä järjestöjen toimintaan heidän nettisivuiltaan. Järjestöjä etsin erilaisilta sivustoilta, jotka ylläpitävät järjestörekistereitä sekä STEA:n listasta

tukia saavista järjestöistä. STEA rahoittaa erilaisia kolmannen sektorin tavoitteellisia hankkeita ja kohdennettuja toimintoja. Toisin sanoin sain STEA:n listasta viitteitä siihen, millaiset järjestöt järjestävät tavoitteellista toimintaa lapsille ja perheille. Muodostamani lista koostui 29 järjestöstä, joiden toimijoille lähetettiin kutsu Webropol-kyselylomakkeeseen toukokuussa 2023. Henkilökohtainen Webropol- linkki lähetettiin yhteensä 65 toimijalle, joiden sähköpostiosoitteet olivat julkisia. Webropol- linkkiin liitettiin saatekirje ja tietosuojailmoitus (liite 1). Tietosuojailoituksessa painotettiin, että tulokset raportoidaan anonymisoidusti. Kyselyyn vastaamalla tutkittavat suostuvat tietojen keräämiseen ja tutkija sitoutuu anonymisoimaan kaikki tunnistetiedot, kuten järjestön nimi ja kohderyhmä. Kutsut lähetettiin laadullisen datan määrän hallitsemiseksi vain kattojärjestöjen ja liittojen toimijoille. Tutkimuskutsujen lähettäminen tapahtui Lapset on tärkeitä -hankkeen toimesta.

Vastaajien heikon osallistumisasteen vuoksi kyselytutkimusta mainostettiin lisäksi SOSTE-lehdessä, johon liitettiin yleinen Webropol-linkki ja linkki tietosuojailmoitukseen. Lisäksi tutkittaville lähetettiin muistutussähköposteja yhteensä neljä kertaa kesän 2023 aikana. Elokuussa lähetettiin lomakkeeseen vastanneille toiminnanjohtajille pyyntö välittää LP-vastaaville heille suunnatun kyselyn yleinen Webropol-linkki. Näyte muodostui lopuksi 21 toimijasta. Vastausprosentti suhteutettuna edellä mainittuun listaan oli yksilötasolla 32,3 % ja organisaatiotasolla 48,3 %. Toimijat vastasivat aikavälillä 05.06.2023-24.08.2023. Vastaajista 13 oli toiminnanjohtajia (61,9 %) ja kahdeksan LP-vastaavia (38,1 %). Yhdessä järjestössä toiminnanjohtaja oli myös lapsi- tai perhetoiminnasta vastaava.

Yhteensä oli edustettuna 14 eri järjestöä. Seitsemästä järjestöstä kyselyyn vastasi useampi toimija. Kuudesta järjestöstä kyselyyn vastasi sekä toiminnanjohtaja että LP-vastaava ja yhdestä järjestöstä kyselyyn vastasi kaksi LP-vastaavaa. Toiminnanjohtajista kaksi vastasi, että heidän järjestössään ei ole työntekijää, joka vastaa lapsille tai perheille suunnatusta toiminnasta. Olen olettanut, että järjestöissä, joissa on vastattu LP-vastaavien kyselyyn, on lapsi- tai perhetoiminnasta vastaava toimija. Näin ollen järjestöistä kahdessa (14,3 %) ei ollut työntekijää, joka vastasi lapsille tai perheille suunnatusta toiminnasta, ja yhdessä järjestössä toiminnanjohtaja oli myös LP-vastaava. Kyseinen toimija vastasi toiminnanjohtajien kyselyyn, joten datassa häntä on käsitelty toiminnanjohtajana. Yksi LP-vastaava vastasi erheellisesti toiminnanjohtajien kyselyyn, joka on otettu aineistoon mukaan LP-vastaavana. Analysoin kaikkien tutkielmaan osallistujien vastaukset.

Toiminnanjohtajilta kysyttiin lasten toimintaan saadusta STEA- rahoituksesta ja muusta avustuksesta. Yksi LP-vastaava vastasi avustuksiin liittyvään kysymykseen, mutta olen tässä tapauksessa jättänyt hänen vastauksensa huomioimatta, koska se on ristiriidassa saman järjestön toiminnanjohtajan vastauksen kanssa. Toiminnanjohtajan tehtäviin kuuluu muun muassa päätösten valmistelu ja tärkeimpiin käytännön tehtäviin osallistuminen (Loimu, 2013, s. 183–187), kuten avustusten haku, joten olen olettanut, että toiminnanjohtajalla on parempi tietämys asiasta. Lisäksi LP-vastaava ilmaisi kyselyssä olleen vaikeita kysymyksiä. Kaikki järjestöt, joista rahoitusta mitattiin (n=13) saivat lasten toimintaan jotain avustusta. Valtaosa järjestöistä (84,6 %) sai STEA:n yleis-, hanke- tai kohdennettua avustusta ja neljä järjestöä (30,8 %) sai muuta avustusta lasten toiminnan järjestämiseen. Näistä kaksi järjestöä (15,4 %) sai STEA- avustusta ja muuta avustusta.

Valtaosa saman järjestön toimijoista (n=5) vastasi lasten osallisuuteen liittyvistä hankkeista eri tavoin. Hankkeiden olemassaolosta on haastavaa arvioida, ovatko toiminnanjohtajien vai LP-vastaavien vastaukset luotettavampia, joten hankkeiden tarkempi tarkastelu jäi analyysin ulkopuolelle. Lasten osallisuuteen liittyviä hankkeita kertoi olleensa 11 toimijaa (52,5 %) kyselyyn vastaamisen hetkellä. Kahdeksan toimijaa (38,1 %) kertoi, että heidän järjestössään ei ole koskaan ollut lasten osallisuuteen liittyviä hankkeita ja kahden toimijan (9,5 %) mukaan heidän järjestössään on aikaisemmin ollut hankkeita, mutta niitä ei ollut kyselyyn vastaamisen hetkellä. Myös vuonna 2023 järjestetyistä ryhmätoiminnoista oli järjestön sisäisesti eriäviä vastauksia (taulukko 1).

Taulukko 1. Järjestetty ryhmätoiminta järjestöittäin vuoden 2023 toimintasuunnitelmissa

Ryhmätoiminta vuoden 2023 toimintasuunnitelmassa järjestöittäin (n=14)	Kyllä	Ei	Eriävät vastaukset (kyllä ja ei -parit)
Ohjausryhmät	2	12	0
Vertaistukiryhmät	5	7	2
Harrasteryhmät	5	9	0
Kurssit tai leirit	9	4	1
Muu toiminta	6	5	3

6.2 Aineistonkeruu ja aineisto

Tutkielmani aineisto koostuu sähköisistä Webropol -kyselylomakkeista (kts. liite 2 ja 3), jotka lähetettiin samaan aikaan tutkimusjoukolle. Kyselylomakkeita testattiin ensin koevastaajien avulla. Kysely on yleinen aineistonkeruumenetelmä. Kyselyihin vastaaminen on helppoa, edullista ja nopeaa sekä ajasta ja paikasta riippumatonta. Sähköisellä kyselyllä voidaan perehtyä aineistoon järjestelmällisesti ja tehokkaasti erilaisin aineistonkäsittelyohjelmilla, kuten Nvivolla ja SPSS:llä, joita tutkielmassani hyödynsin. Tutkielman tavoitteena oli kerätä tietoa toimijoiden näkemyksistä sekä ilmiöiden välisistä yhteyksistä niin määrällisesti kuin laadullisesti, johon kyselylomake soveltuu hyvin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 3.1).

Kyselylomakkeet suunnittelin ja laadin hankkeen muodostaman osallisuusmallin pohjalta ja tutkimuskysymysten avulla. Kysymysten ja kyselylomakkeen laadinnassa hyödynsin hankkeessa kehitettyä osallisuuden havainnointilomaketta ja siinä olevia kysymyksiä. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetään usein standardoituja testejä, jotta tulokset olisivat verrattavissa aikaisemmin tutkittuun tietoon. Lomake voidaan myös laatia itse, varsinkin kun aiheesta ei ole aikaisempaa tutkimusta tai tutkimusongelmaan sopivaa kyselypatteristoa (Tähtinen, Laakkonen & Broberg, 2020, s. 24), kuten tässä tapauksessa. Kyselyissä oli myös hankkeen toivomia tietoja, joten kaikkia kysymyksiä ei analysoitu tässä tutkielmassa.

Kyselyt olivat teemoiteltuja eli asiakokonaisuuksiin järjesteltyjä, jotta ne etenisivät loogisesti ja olisivat helposti hahmotettavissa. Teemat eroavat hieman toisistaan, jotta kysymykset vastaisivat parhaiten toimijoiden työnkuvaa. Taustalla on oletus siitä, että LP-vastaavat osaavat vastata osallisuuden toteutumiseen ja palautteen keruuseen liittyviin kysymyksiin ja toiminnanjohtajat lasten osallisuudesta laajemmassa päätöksenteossa ja rahoituksesta. Kyselyissä oli myös samoja väitteitä, jotta kyselyjen tulokset olisivat keskenään verrattavissa ja yhdistettävissä. Lomakkeiden suositellaan etenevän vaikeusjärjestyksessä (Tähtinen ym., 2020, s. 28), joten ensin kartoitin taustatietoja. Ennen Likert-asteikollisia spesifiä kysymyksiä, kysyin aiheeseen ohjaavia avoimia kysymyksiä. (Liitteet 2 ja 3.) Aineisto koostuu niin määrällisestä kuin laadullisesta datasta.

Eri osallisuustasojen arvioimiseksi oli teoreettisesta mallista määriteltävissä tietyt kriteerit, joita kyselylomakkeessa mitattiin ensisijaisesti määrällisesti. Määrällisessä analyysissä oli keskiössä kuvaileva statistiikka. Kuvailevalla statistiikalla haetaan vastauksia kysymyksiin ”millainen” ja ”kuinka paljon” (Tähtinen ym., 2020). Avoimilla kysymyksillä pyrin selvittämään, millaisia hankkeita järjestössä on ollut, millaisia tavoitteita ryhmätoiminnoille

on asetettu, miten lapset ovat osallistuneet järjestön käytäntöihin ja toimintaan, ja miten palautteita on kerätty, hyödynnetty ja arvioitu. Tavoitteena oli lisäksi tarkastella, nouseeko aineistosta esille tiettyjä tapoja käsittää päätöksenteko-osallisuus ja lasten osallisuus päätöksenteossa. Laadullisella tutkimuksella pyritäänkin vastaamaan kysymyksiin ”mitä” ja ”miten”, ja korostamaan tutkittavien merkitysantoja ja tulkintoja (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Tutkielman alkuperäisiin tavoitteisiin sisältyi ryhmien välisten erojen tutkiminen sekä lasten päätöksenteon tarkempi kartoittaminen eri osallisuustasoissa. Kyseiset tavoitteet jäivät tutkielman ulkopuolelle pienen otoskoon takia. Lasten päätöksentekoa eri osallisuustasoissa kartoitettiin Likert-asteikollisilla väitteillä vain LP-vastaavilta. Päätöksenteko-osallisuutta tukevista rakenteista kysyttiin niin toiminnanjohtajilta kuin LP-vastaavilta, mikä mahdollisti rakenteiden määrällisen analyysin. Analyysiin sisältyneet muuttujat raportoin käyttäen lyhenteitä, jotka esittelen liitteessä 4. Liitetaulukosta havaitaan myös esiintyvät kysymykset ja väittämät vaan toisessa vai molemmissa kyselylomakkeissa. Tulososion lainauksissa käytän puolestaan lyhenteitä T ja L kuvastamaan kumman ryhmä lainauksesta on kyse.

6.3 Tutkimusmenetelmät

Analysoin aineistoa 1) päätöksenteko-osallisuuden ja 2) rakenteiden näkökulmasta hyödyntäen päätöksenteko-osallisuuden mallia. Tutkittava ilmiö on hyvin laaja ja monitasoinen, minkä vuoksi valitsin mixed methods -tutkimuksen menetelmäksi. Tutkimusasetelmani koostuu teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä, kuvailevasta statistiikasta ja korrelatiivisesta analyysistä. Mixed methods-ydinasetelmista valitsin konvergentin asetelman (kts. kuvat 5 ja 6), koska tutkielman tavoitteena oli muodostaa holistinen ymmärrys päätöksenteko-osallisuudesta ja siihen liittyvistä rakenteista. Soveltamassani konvergentissa asetelmassa kerätään laadullista ja määrällistä dataa samanaikaisesti, ne analysoidaan ja raportoidaan integroidusti. Perehdyn tässä luvussa mixed methods- menetelmään paradigmana ja metodina, konvergenttiin asetelmaan sekä menetelmien, analyysin ja tulosten raportoinnin integrointitapoihin. Tutkielmani tarkempia analyysivaiheita ja analyysimenetelmiä käsittelem puolestaan seuraavassa luvussa.

6.3.1 Mixed methods- menetelmä

Yleensä empiirinen tutkimus jaetaan kahteen metodologiaan tai lähestymistapaan, määrälliseen eli kvantitatiiviseen ja laadulliseen eli kvalitatiiviseen, joiden sisällä on erilaisia menetelmiä. Perinteisesti on ajateltu, että laadullisten ja määrällisten menetelmien yhdistämisestä tulisi välttää samassa tutkimuksessa, koska ne perustuvat ristiriitaisiin ontologisiin ja epistemologisiin uskomuksiin ja käytäntöihin. Tietyistä uskomuksista ja

käytännöistä koostuvia kokonaisuuksia sanotaan paradigmoiksi, joiden on katsottu olevan yhteensopimattomia keskenään. Monimenetelmällisyydellä (multimethod) tarkoitetaan usein metodologista pluralismia tietyn tutkimusparadigman sisällä eli esimerkiksi erilaisten laadullisten aineistonkeruu- ja analyysimenetelmien yhdistämistä (Johnson & Onwuegbuzie, 2004). Tällöin puhutaan myös triangulaatiosta, jolloin voidaan yhdistää niin haastattelujen ja havainnointien kuin asiakirjojen analysoimista. Erilaisten teorioiden ja menetelmien yhdistelyä voidaan käyttää luotettavuuden ja tutkimuksen kattavuuden lisäämiseksi sekä näkemysten yhteensovittamisen vahvistamiseksi. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 6.5.)

Kun yhdistetään määrällistä ja laadullista metodologiaa pitkin tutkimusprosessia puhutaan mixed methods -tutkimuksesta, jossa menetelmiä eri paradigmoista pyritään tuomaan yhteen. (Johnson & Onwuegbuzie, 2004.) Monimenetelmällisyyttä on käytetty myös mixed methods-tutkimuksen synonyyminä (kts. esim. Seppänen-Järvelä, 2014; Sorkkila, 2018), mutta monimenetelmällisyys -käsitteen monitulkintaisuuden vuoksi olen tehnyt näiden välille selkeän eron käyttämällä mixed methods -käsitettä suomennetun monimenetelmätutkimuksen sijasta. Mixed methods voi käsitteenä viitata metodeihin, metodologiaan ja paradigmaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 2.5). Tässä tutkielmassa käsittelen Mixed methods -tutkimusta kolmantena paradigmana laadullisen ja määrällisen paradigman lisäksi.

Mixed methods -tutkimusta tehdään ennalta määritetyillä tavoilla riippuen tutkimuskysymyksistä ja tutkittavasta kohteesta. Kvalitatiivisilla tutkimuskysymyksillä pyritään saamaan syvällisempi ymmärrys sosiaalisista ilmiöistä sekä kuvailla yksilön kokemusmaailmaa. Laadullista tutkimusta voidaan tehdä myös, mikäli tutkittava ilmiö on uusi tai sitä ei ole aikaisemmin tutkittu tietyssä ihmisryhmässä tai näytteessä. Kvantitatiivisilla tutkimuskysymyksillä pyritään selittämään vaikutusten laajuutta, selvittämään yhteyksiä ja yleistämään havaintoja. Mixed methods- tutkimus yhdistää molempien tutkimusstrategioiden vahvuudet ja voi tarjota kokonaisvaltaisempia vastauksia tutkimuskysymyksiin ohittaen monimenetelmällisen tutkimuksen rajoitteet. (Fetters, Curry & Creswell, 2013.)

Kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset menetelmät voivat sijoittua mixed methods -tutkimusasetelmaan ajallisesti ja metodisesti eri tavoin, jolloin määrällisten ja laadullisten menetelmien ja datan rooli vaihtelee. Kvantitatiivisesta aineistosta tehtyjä tulkintoja voidaan perustella ja laajentaa kvalitatiivisella datalla ja puolestaan kvalitatiivisia löydöksiä voidaan yleistää kvantitatiivisella datalla. Aineistonkeruun ajallinen järjestys määrittää sen kumpi informoi kumpaa. Vaihtoehtoisesti menetelmiä voidaan upottaa toisiinsa saadakseen

paremman käsityksen analyysin eri tasoista tai yksiköistä. (Creswell, 2003; Fetters, Curry & Creswell, 2013.) Tutkimusasetelmien sisällä on siis useita erilaisia variantteja.

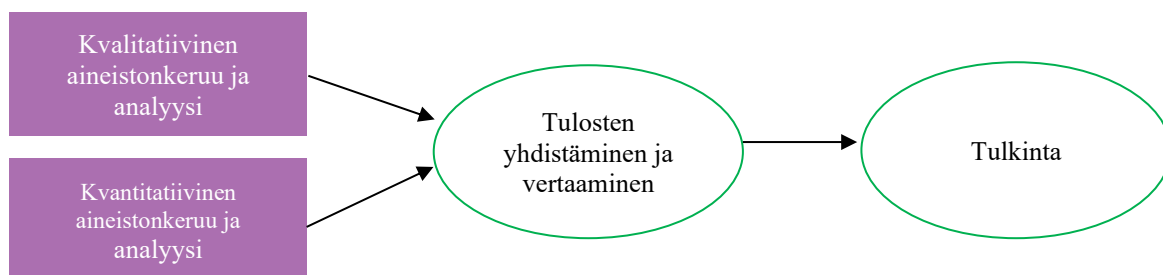
Mixed methods -tutkimus jaetaan ydintutkimusasetelmiin (core designs). Ydinasetelmat voivat olla joko tutkimuksen alussa ennalta määritelty (fixed mixed methods design) tai tarve yhdistää menetelmiä voi nousta esille tutkimuksen aikana (emerged mixed methods design). Lisäksi ydinasetelmat painottavat erilaisia asioita, kuten aineistonkeruun ajallista järjestystä (peräkkäiset ja samanaikaiset asetelmat), aineistojen välistä prioriteettia (laadullisesti ja määrällisesti painottuneet asetelmat) tai aineistojen vuorovaikutusta (erilliset ja integroidut aineistot). (Creswell & Plano Clark, 2018.) Tutkimusasetelmien kirjavuudesta johtuen on kehitelty sääntöjä käytetyn asetelman menettelykaavion rakentamiseen, joita suositellaan käyttäen aina tutkimusta tehdessä. Creswellin ja Plano Clarkin (2018) esittämä laajennettu merkintäjärjestelmä on vakiintunut tapa hahmottaa tutkimuksen etenemistä (s. 51–64). Merkintäjärjestelmän keskeisimmät lyhenteet ja merkit näkyvät taulukossa 2. Tutkielmani menettelykaavion (kuvio 5) esitän alaluvussa 6.4.

Taulukko 2. Mixed methods- tutkimuksen merkintäjärjestelmä sovellettuna (Creswell & Plano Clark, 2018, s.62–63)

Merkintä	Esimerkki	Esimerkin tarkoitus
QUAN / QUAL (isot kirjaimet)	QUAL	Kvalitatiiviset menetodit ovat tutkimuksessa ensisijaisia (kvalitatiivisesti painottunut)
quan / qual (pienet kirjaimet)	quan	Kvantitatiiviset menetodit ovat tutkimuksessa toissijaisia
+ (plussa)	QUAN + qual	kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset menetodit esiintyvät samanaikaisesti eriarvoisella painotuksella
→ (nuoli)	QUAN → qual	peräkkäiset menetodit niin, että kvantitatiiviset tulokset ohjaavat kvalitatiivista tiedonkeruuta
= (yhtä kuin- merkki)	QUAN + QUAL = converge results	kertoo metodien integroinnin tarkoituksen (osoittaa konvergenttiin asetelmaan)

Creswell ja Plano Clark (2018) jakavat mixed methods -tutkimuksen selittävään ja tutkivaan peräkkäiseen (explanatory sequential ja exploratory sequential) sekä konvergenttiin (convergent) eli samanaikaiseen asetelmaan. Peräkkäisiä asetelmia käytetään usein, kun ensimmäinen aineistonkeruumenetelmä ja data osoittautuvat riittämättömiksi tutkimuskysymykseen kokonaisvaltaisesti vastaamiseksi. (s. 51–68.) Tässä tutkielmassa olen

soveltanut konvergenttia ydinasetelmaa, jossa kerätään laadullinen ja määrällinen data samanaikaisesti, ne yhdistetään ja tulkitaan integroidusti (kuvio 5). Konvergenttissa asetelmassa upotetaan määrällinen data laadulliseen (tai toisinpäin) analysoidakseen erilaisia kysymyksiä tai yksiköiden tasoja. Asetelman tarkoitus on kerätä erilaista, mutta toisiaan täydentävää dataa. Samanaikaista aineistonkeruuta voidaan käyttää myös rajallisten aikaresurssien takia. (Fetters, Curry & Creswell, 2013; Creswell & Plano Clark, 2018, s. 68–69.) Samat syyt vaikuttavat oman menetelmävalinnan taustalla.

Kuvio 4. Konvergentin asetelman kaavio (Creswell & Plano Clark, 2018, s. 66)

Variaatiot eroavat lisäksi aineistojen ensisijaisuuden perusteella. Määrällinen ja laadullinen aineisto voivat olla tasavertaisessa vuorovaikutuksessa analyysivaiheessa, jolloin molemmilla on samanlainen painoarvo aineistoja analysoidessa. Vastaavasti analyysi voi olla joko laadullisesti tai määrällisesti painottunut, jolloin toinen täydentää toista, kuten tässä tutkielmassa. Lisäksi laadullista ja määrällistä analyysiä voidaan integroida kerran tai eri vaiheissa tutkimusta. Kaikissa tapauksissa tarkoitus on joko yhdistää tai vertailla määrällistä ja laadullista dataa. Aineistojen yhdistämisen tavoitteena on 1) saada kokonaisvaltainen ymmärrys tutkimusongelmasta, 2) vahvistaa ensimmäisen aineiston löydöt toisella tai 3) määrittää vastaavatko tutkittavat kysymykseen samalla tavalla avoimiin kysymyksiin ja monivalintakysymyksiin. (Creswell & Plano Clark, 2018, s. 61–63, 218–220.)

Tutkimusasetelman valintaani ohjasi erityisesti ensimmäinen konvergentin asetelman tavoite, kuten ilmaisin jo aikaisemmin. Creswell ja Plano Clark (2018) ovat tuoneet numeraalisen ja kirjallisen tiedon tarkoituksenmukaisen yhdistämisen ja selkeän raportoinnin esille haasteena. He ovat ehdottaneet ratkaisuksi sen, että määrällinen ja laadullinen aineisto käsittelevät samoja käsitteitä, mikä mahdollistaa datatyypin yhdistämisen. (s. 68–77.) Tästä poiketen tutkielman kyselylomakkeessa hahmotetaan osin eri asioita laadullisesti ja määrällisesti, mikä

tuotti analyysissä haasteita. Molemmasta datasta saadaan kuitenkin viitteitä samoista kokonaisuuksista, jolloin ne olivat yhdistettävissä.

Integroitua tapahtuu mixed methods -menetelmissä kolmella tasolla. Edellä kuvasin integroitua tutkimusasetelman tasolla (konvergentti ydinasetelma). Lisäksi metodin tasolla integroitua voi tapahtua neljällä tavalla: 1) connecting, 2) building, 3) merging ja 4) embedding, joista viimeiseen perehdyn syvällisemmin. Embedding -tavassa eli sisennyksessä on keskeistä, että laadullista tiedonkeruuta yhdistetään määrälliseen tiedonkeruuseen useassa kohdassa. Interventiotutkimuksessa saatetaan esimerkiksi kerätä niin laadullista kuin määrällistä dataa ennen interventiota, sen aikana ja intervention jälkeen. (Fetters, Curry & Creswell, 2013.) Tutkielmassani olen käyttänyt embedding -integroitua eli sisennystä. Sisennyksessä dominivoiaan menetelmään sisennetään toinen toissijainen, analyysiä tukeva, metodi (Creswell & Plano Clark, 2018, s. 103). Tutkielmassani sisennys toteutuu kahdella tavalla: ensimmäisessä osassa laadullinen sisällönanalyysi toimii dominoivana metodina, ja kuvaileva tilastotiede tukevana. Toinen, korrelatiivinen osa, on määrällisesti painottunut, ja laadullinen aineisto laajentaa tilastollista päättelyä (kts. kuvio 6).

Mixed methods- menetelmässä dominoiva menetelmä ohjaa tulosten raportointia (Creswell & Plano Clark, 2018), joten raportointi noudattaa laadullisen raportoinnin konventioita. Yleensä kvantitatiivisessa tutkimuksessa kuvataan analyysin kulku ja käytetyt analysointimenetelmät menetelmäluvussa. Kvalitatiivisessa puolestaan käytetty menetelmäluvussa syvennyttään käytettyjen menetelmien ontologisiin ja epistemologisiin lähtökohtiin ja analyysin kulku erillisessä analyysin luvussa. Näiden erojen vuoksi tutkielmassani menetelmien ja analyysin vaiheiden kuvailu jakautuu näihin kahteen erillisiin lukuihin. Usein määrällisessä raportoinnin tulososiossa raportoidaan tilastollisten testien tunnusluvut, ja johtopäätökset esitetään erillisessä luvussa pohdintojen kanssa, kun laadullisessa tutkimuksessa pohditaan tulkintoja jo tulososiossa. Tässäkin olen noudattanut laadullisen tutkimuksen konventioita.

Creswellin (2003) mukaan menetelmän valinnassa pitää lisäksi pohtia, millaiselle yleisölle tutkimusta tehdään. Tämän tutkielman tavoitteena on tarjota kolmannen sektorin toimijoille keinoja pohtia omaa toimintaa, järjestön rakenteita ja lasten osallisuuden toteutumisen muotoja. Kolmannen sektorin toimijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, joilla on erilaisia koulutustaustoja ja työelämäkokemuksia, mikä on yksi syy numeraalisen määrällisen ja vapaamuotoisen, luovan, laadullisen analyysin yhdistämiseen.

6.3.2 Teoriaohjaava sisällönanalyysi ja teemoittelu

Tutkielmani kvalitatiivisen osuuden toteutin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Sisällönanalyysi on perinteinen kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmä, jolla pyritään saamaan ilmiöstä tiivistetty ja yleinen kuvaus johtopäätösten tekoa varten. Sisällönanalyysi voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Teoriaohjaava sisällönanalyysi on aineistolähtöisen ja teorialähtöisen analyysin yhdistelmä.

Aineistolähtöisessä analyysissä ei ole ennalta määrättyjä analyysiyksiköitä, vaan ne nousevat esille aineistosta. Teorialähtöisessä analyysissä teoria ohjaa tulkintojen tekoa ja analyysiä.

Teoriaohjaavassa analyysissä puolestaan aikaisemmin luodusta mallista etsitään vahvistuksia ja selityksiä tulkintojen tueksi, mutta teoria ei suoraan ohjaa analyysiä. Toisin sanoin teoriaohjaavassa analyysissä valitaan analyysiyksiköt aineisosta, mutta aikaisempi tieto ja teoria ohjaavat ja auttavat analyysintekoa. Analyysiyksiköt määritellään viitekehyksessä, joihin aineisto suhteutetaan. Teoria toimii siten tutkimuksessa ja tulkintojen tekemisessä apuvälineenä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 4.2.) Näin ollen tutkielmassani teoria toimii analyysiä eli tulkinnantekoa ohjaavana työkaluna aineistolähtöisesti. Aloitin analyysin aineistolähtöisesti, mutta käytin myöhemmin osallisuuden tasoja teemoittelun ohjenuorana eli teoriaohjaavasti. Teoriaohjaava analyysi perustuu induktiiviseen päättelyyn, jossa tulkintoja tehdään yksittäisestä yleiseen. Se milloin teoria otetaan ohjaamaan lopputulosta, on aineisto- ja tutkijalähtöistä (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 4.2).

Analyysi on aina tutkijan tulkintojen tekemisen prosessi, mutta analyysitavan on oltava systemaattinen objektiivisuuden saavuttamiseksi, jotta tulokset olisivat luotettavia ja tutkimus tieteellisten kriteereiden mukaista. Tuomi ja Sarajärvi (2018) ovat jakaneet sisällönanalyysin karkeasti neljään vaiheeseen. Ensin päätetään mielenkiinnonkohteet aineistosta, johon analyysin aikana kiinnitetään huomiota. He painottavat ilmiön tarkan rajauksen tärkeyttä, jotta sen tarkastelu olisi laajaa ja monipuolista, koodaus tarkoituksenmukaista ja raportointi selkeää. Toisessa koodauksen vaiheessa merkitään ja erotetaan aineistosta tutkimusongelman kannalta keskeinen sisältö, josta muodostuu analysoitava aineisto. Koodauksella jäsennetään aineistoa ja nostetaan esille olennaisia tai mielenkiintoisia kohtia. Seuraavassa, klusteroinnin vaiheessa, tapahtuu varsinainen analyysi, jolloin aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Tutkielmassani käytin teemoittelua, jossa aineisto ryhmitellään yhtenäisiksi kokonaisuuksiksi esille nousseista toistoista, samanlaisuuksista tai eroavaisuuksista. Viimeisessä vaiheessa raportoidaan analyysin tulokset ja johtopäätökset. (luku 4.1.)

6.3.3 Kuvaileva statistiikka ja tilastollinen päättely

Kuvailevassa statistiikassa eli aineistoa kuvailevassa analyysissä kuvataan muuttujien jakaumia frekvensseihin perustuvilla esityksillä ja tunnusluvuilla. Kuvailevalla statistiikalla pyritään usein saamaan yleiskuva aineistosta ennen monimutkaisempia tilastollisia analyysejä. Tilastollisilla analyysimenetelmillä tiivistetään aineistoa helpommin tulkittavaksi. Erilaisilla tilastollisen päättelyn menetelmillä pyritään yleistämään otoksessa esiintyviä ilmiöitä ja yhteyksiä koskemaan populaatiota. (Tähtinen ym., 2020., s. 11, s. 91–93.)

Mixed methods -tutkimuksessa kuvaileva statistiikka voi olla tutkimusasetelman osa, kuten edellä hahmotin. Kuvailevassa statistiikassa ovat keskeisiä frekvenssi- ja prosenttijakaumat, keskiarvo ja keskihajonta. Tutkielmassani olivat keskiössä lisäksi kumulatiiviset prosentit. Kumulatiiviset prosentit kertovat aineistossani, kuinka iso osa otoksesta on väitteiden kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä. Erilaiset graafiset esitykset, kuten kuviot ja taulukot, havainnollistavat tehokkaasti ja tiivistetysti aineistoa ja sitä kuvaavia tunnuslukuja. Tilastollisissa analyyseissä usein tarkastellaan muuttujien normaalisuutta, joka on parametrinen testien yksi ehdoista. (Tähtinen ym., 2020, s. 11, 91–93.) Pienen otokseen takia käytän epäparametrisiä testejä, joihin ei liity normaalijakaumaoletuksia. Lisäksi olen kvantifioinut laadullista aineistoa siltä osin, kun se on ollut mahdollista ja oleellista ilmiön kuvaamisen kannalta. Kvantifiointi tarkoittaa laadullisen aineiston määrällistä kuvaamista esimerkiksi tuomalla esiin teemoihin kuuluvien elementtien lukumääriä. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 4.4.)

Summamuuttujia muodostetaan, kun operationaalistaminen sitä vaatii tai kun halutaan vähentää tarkasteltavien muuttujien määrää yhdistelemällä samaa asiaa tai ulottuvuutta mittaavia muuttujia. Summamuuttujia suositellaan muodostamaan muuttujista, joissa ei ole puuttuvia arvoja eli puuttuvaa tietoa. (Tähtinen ym. 2020, s, 70, 80.) Olen muodostanut summamuuttujia muuttujista, joissa on yhtä paljon havaintoarvoja, vaikka niihin olisi voinut sisältää enemmän muuttujia. Summamuuttujan arvojen lukumäärä on isompi kuin alkuperäisten muuttujien, jolloin se muistuttaa enemmän numeerista muuttujaa, noudattaa paremmin normaalijakaumaa ja parantaa mittarin luotettavuutta eli reliabiliteettia. Summamuuttujan luotettavuutta voidaan mitata korrelaatiomatriisilla (muuttujien välinen korrelaatio) ja Cronbachin alfa -kertoimella (taulukko 3). Muuttujien tulee siis korreloida keskenään ja summamuuttujaan. Cronbachin alfa -kerroin kertoo muuttujien välisestä

yhdenmukaisuudesta. Mitä korkeamman arvon välillä $[0,1]$ kerroin saa, sitä homogeenisempi eli luotettavampi mittari on. (Tähtinen ym., 2020.)

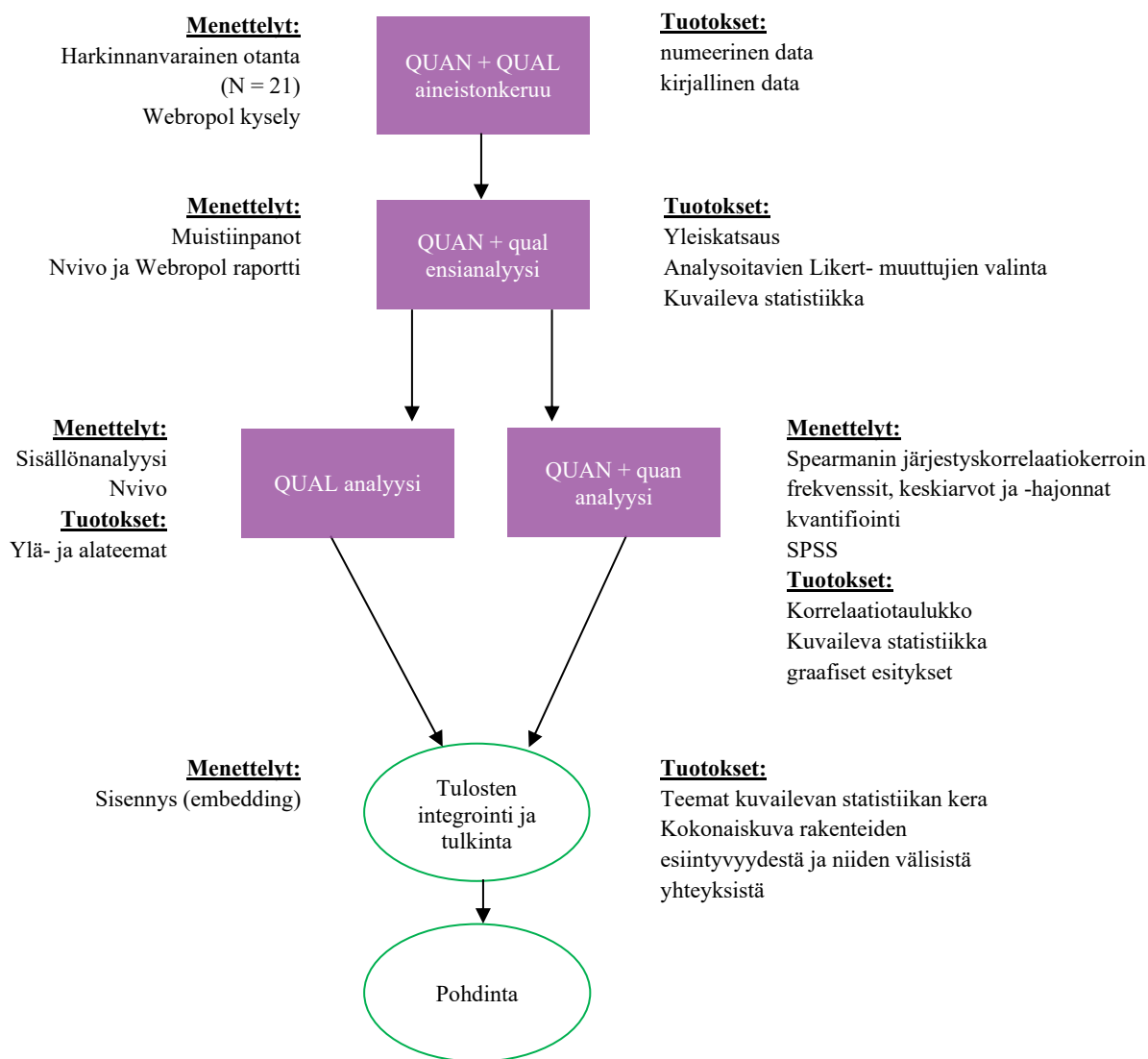
Rakenteiden välisiä suhteita olen pyrkinyt selvittämään yksisuuntaisella Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimella (r_s) pienen otoskoon vuoksi. Yksisuuntaisen testin käyttö perustuu puolestaan viitekehykseen pohjautuvaan oletukseen siitä, että rakenteiden välillä voi olla vain positiivista eli samansuuntaista yhteisvaihtelua. Yksisuuntaisen testin p-arvo eri merkitsevyysarvo puolittuu verrattuna kaksisuuntaista hypoteesia mittaavaan p-arvoon, ja on näin luotettavampi pienellä otoskoolla. Merkitsevyysarvot kertovat, millä todennäköisyydellä tutkittavien ryhmien tai muuttujien väliset erot johtuvat pelkästään satunnaisvaihtelusta, jolloin niiden välillä ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa. (Tähtinen ym., 2020.)

Korrelaatioanalyysi kertoo kahden jatkuvan muuttujan välisestä yhteydestä eli siitä, onko kahdella muuttujalla yhteisvaihtelua. Korrelaatiokerroin, joka sijoittuu välille $[-1, 1]$, kertoo muuttujien riippuvuuden luonteesta, suunnasta ja voimakkuudesta. Mitä lähempänä kerroin on yhden itseisarvoa, sitä voimakkaampi on muuttujien yhteisvaihtelu, ja vastaavasti lähellä nollaa oleva arvo kertoo, että muuttujat eivät korreloi keskenään. Positiivinen korrelaatio tarkoittaa samansuuntaista korrelaatiota eli sitä, että muuttujan arvot kasvavat toisen muuttujan arvojen kasvaessa; ja vastaavasti arvot pienenevät toisen pienetessä. Negatiivinen korrelaatio tarkoittaa käänteistä korrelaatiota, jolloin muuttujan arvojen kasvaessa, toisen arvot pienenevät. Korrelaatioanalyysit eivät kuitenkaan kerro kausaliteetista eli syysseuraussuhteista. Niistä ei siis voida suoraan päätellä kumpi muuttuja on selittävä ja kumpi selitettävä. (Tähtinen ym., 2020, s. 183–186.)

Määrällisessä tutkimuksessa on kuvailtava aineistoa tarkkaan ja otoksen oltava edustava, jotta tuloksista voitaisiin tehdä luotettavia yleistyksiä. (Creswell & Plano Clark, 2018, s. 279). Tutkielmani määrällisten tulosten tulkinnassa onkin pidettävä mielessä pieni otoskoko, joka tarkoittaa sitä, että tulosten virhemarginaali on suuri. Lisäksi harkinnanvarainen otanta voi vaikuttaa otoksen edustavuuteen. Edustavuuteen voivat vaikuttaa erot vastaushalukkuudessa ja hankkeen tuttuudessa, jolloin kaikilla järjestöillä ei ole yhtä suuri todennäköisyys valikoitua otokseen. Kvantitatiivisia tuloksia on siis syytä tulkita kriittisesti, ja yleistyksiä tehtävä noudattaen varovaisuutta. Tässä tutkielmassa kvantitatiivisten menetelmien on ensisijaisesti tarkoitus tukea kvalitatiivisia päätelmiä ja kuvailla aineistoa. Yhdessä sisällönanalyysin tulosten kanssa voidaan kuitenkin esittää kysymyksiä populaatiosta ja tulkita selkeitä tunnuslukuja (esimerkiksi selkeästi suuria korrelaatioita).

6.4 Aineiston analyysi

Tutkielmassani sovelsin Creswellin ja Plano Clarkin (2018) konvergenttia ydinasetelmaa, joka kulkee neljässä päävaiheessa: aineistonkeruu, aineistojen erillinen analyysi, tulosten integrointi, raportointi ja pohdinta (s.69). Aineistojen yhdistäminen pitkin analyysiä erillisten datasettien yhteen tuomisen sijasta parantaa päätelmien ja oivallusten laatua ja holistisen kuvan rakentamista (Creswell ja Plano Clark, 2018, s. 218). Seuraavaksi syvennyn analyysin vaiheiden (kuvio 5) yksityiskohtaisempaan kuvailuun. Vaiheiden ja tehtyjen ratkaisujen tarkka kuvailu lisää tutkimuksen läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 6; Creswell & Plano Clark, 2018).

Kuvio 5. Tutkielman menettelykaavio (sisennetty konvergentti asetelma)

6.4.1 Ensimmäinen vaihe: QUAN + qual ensianalyysi

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa perehdyin pintapuolisesti niin laadulliseen kuin määrälliseen dataan saadakseni yleiskuvan aineiston koosta ja laadusta. Määrällisistä muuttujista sain yleiskuvan Webropolin raportointitoiminnalla molemmista kyselyistä erikseen. Tässä vaiheessa huomasin, että LP-vastaavien vastauksia ei ollut riittävästi päätöksenteon analysoimiseen määrällisesti, kuten alun perin oli tarkoitus. Lasten päätöksentekoa eri osallisuustasoissa selvitettiin ainoastaan LP-vastaavien kyselyssä. Näin ollen kyseiset Likert-asteikolliset väittämät jäivät analyysin ulkopuolelle, ja lasten päätöksentekoa analysoin ainoastaan laadullisesti. Vastaavasti järjestöjä, joihin vastasi niin toiminnanjohtaja kuin LP-vastaava, oli sen verran vähän, että järjestön sisäistä vertailevaa tutkimusta ei ollut mielekästä eikä luotettavaa tehdä. Näin ollen käsittelin toiminnanjohtajien ja LP-vastaavien aineistoja pääosin yhtenä kokonaisena aineistona. Lopuksi siirsin molempien kyselyjen datat yhtenä aineistona Nvivoon ja SPSS:ään.

6.4.2 Toinen vaihe: QUAL analyysi

Tarkastelin lasten päätöksentekoa järjestössä eri osallisuustasojen kautta sekä päätöksentekosallisuuden toteutumista erityisesti rakenteiden kautta. Toisin sanoin kartoitin, millä tavalla päätöksenteko on läsnä eri osallisuuden tasoilla ja miten se rakentaa päätöksentekosallisuutta. QUAL- analyysin vaiheessa aloitin laadullisen aineiston koodauksen vastauksista, joissa oli eniten yksityiskohtia ja joissa vastaukset olivat laajoja. Teemoittelussa noudatin Tuomen ja Sarajärven (2018) sisällönanalyysin vaiheita (kts. alaluku 6.3.2), jotta analyysi olisi mahdollisimman systemaattista ja objektiivista. Luotettavuuden parantamiseksi ja tulkintojen syventämiseksi tein muistiinpanoja pitkin analyysiä, jotta ensihavainnot eivät johtaisi tulkinnanteon prosessia ylivaltaisesti ja toisaalta, jotta ne syventäisivät analyysiä.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee ensin aineistolähtöisesti, jolloin koodit ja niistä rakentuvat alateemat nousevat esille aineistosta. Alateemat tai koodit yhdistetään myöhemmin teoreettisiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Näin ollen aloitin analyysin koodaamalla Nvivolla kaikki tutkimuskysymyksiin oleelliset alkuperäisen ilmaukset tarkoilla koodeilla. Toistin aineiston koodausta ja läpilukua muutaman kerran, jotta myöhemmissä vastauksissa esille tulleet koodit tai teemat tulisivat huomioiduksi myös aikaisemmissä vastauksissa. Koodausvaiheen toistaminen lisää analyysin luotettavuutta, sillä toistot ja yhteydet tulevat monipuolisemmin havaituiksi (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Seuraavaksi yhdistin koodeja, jotka

muistuttivat sisällöltään ja otsikoiltaan toisiaan. Koodien ja teemojen yhdistämisessä hyödynsin NVivon toimintoja, jotka auttavat havaitsemaan päällekkäisyyksiä ja koodien tai aineistojen välisiä yhteyksiä. Alateemat klusteroin päätöksenteko-osallisuuden mallin mukaisesti, jolloin pääteemat muodostuivat niin aineistolähtöisesti vastaajien toistoista ja käsityksistä kuin teorialähtöisesti. Yläteemojen muodostamisessa tarkastin lisäksi alateemojen välisiä yhteyksiä Nvixon eri toiminnoilla. Esimerkiksi alateema Nuoret toimijat oli yhteydessä muihin alateemoihin, jotka viittasivat rakenteiden puutteellisuuteen tai poissaoloon, joten se sijoittui kyseisten alateemojen kanssa samaan kokonaisuuteen (kts. alaluku 7.1.5). Samalla periaatteella yhdistin muita alateemoja yläteemoiksi, jotta yläteemat olisivat johdonmukaisia ja sisällöllisesti harmonisia kokonaisuuksia. Luotettavien ja objektiivisten tulkintojen tekemiseen ja teemojen rakentamiseen hyödynsin jo tässä vaiheessa kuvailevaa statistiikkaa. Alustavasti aineistoa kuvailevat tunnusluvut tukivat tulkintojen tekemistä ja toi esille aineistossa esiintyviä ristiriitoja.

6.4.3 Kolmas vaihe: quan + QUAN analyysi

Tässä vaiheessa pyrin vastaamaan erityisesti toiseen ja kolmanteen tutkimuskysymykseen, joten vaihe on kaksiosainen: tukevien määrällisten analyysien (quan) sekä dominoivan korrelatiivisen tutkimuksen (QUAN) tekeminen. Kuvailevaa statistiikkaa hyödynsin alustavasti jo edellisessä vaiheessa tukevana menetelmänä, mutta tarkemmat tilastolliseen päättelyyn vaadittavat laskelmat suoritin laadullisen analyysin jälkeen. Ensin kvantifioin analyysin kannalta oleellista laadullista dataa ja muodostin niistä muuttujia. Lisäksi muodostin summamuuttujan Dialogisuus (kts. taulukko 3) käyttämäni teorian mukaisesti.

Taulukko 3. Summamuuttujan reliabiliteettia kuvaavat tunnusluvut

Summa- muuttuja	Osiot	Cronbachin alfa	Osioiden korrelaatiot summamuuttujaan	Ka	Kh
Dialogisuus	Takaisin palauttaminen	0,95	0,83	2,36	0,94
	Konsultointi		0,83		

Organisaatiotason tarkastelua varten ryhmittelin eli klusteroin aineiston järjestöjen perusteella SPSS:ssä. Järjestötason tarkastelussa huomasin, että saman järjestön toimijoilla on ristiriitaisia vastauksia useampiin muuttujiin. Tämän vuoksi päätin jättää hankkeiden ja muiden rakenteiden välisten yhteyksien tarkastelun analyysin ulkopuolelle. Järjestötason

analyysejä varten laskin saman järjestön toimijoiden vastauksista keskiarvot kullekin muuttujalle, joita mitattiin molemmissa kyselyissä. Järjestötason keskiarvomuuttujat laskin myös järjestöistä, joissa oli vain yhden toimijan vastaukset, jotta otos ei suppenisi entisestään. Näissä tapauksissa kyseisen toimijan vastaus edusti koko järjestötason tarkastelua.

Organisaatiotason tarkastelu ratkaisee korrelaatioanalyysin riippumattomuusoletuksiin (saman järjestön toimijoiden vastaukset eivät ole riippumattomia) liittyvät ongelmat, ja lisää merkitsevyydestien luotettavuutta. Saman järjestön toimijoiden vastaukset eivät välttämättä ole riippumattomia, joten yksilötason korrelaatioita ei voida yleistää luotettavasti. Yksilötason korrelaatioilla voidaan kuitenkin kuvailla aineistoa. Tästä syystä Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimien merkitsevyysarvot on laskettu vain järjestötason tarkastelulle, jolloin tuloksia voidaan yleistää populaatioon (kriittisyys mielessä pitäen), mikäli erot ovat tilastollisesti merkitseviä.

Korrelatiivisesta analyysissä on muistettava, että korrelaatiot ovat estimaatteja eli arvioita populaatiota kuvaavista arvoista. Estimaatteihin kuuluu aina virhettä (Tähtinen ym., 2020, s. 12), ja tässä tapauksessa virhe voi olla suuri pienen otoskoon vuoksi. Korrelaatioiden voimakkuuksien lievistä eroista ei siten ole mielekästä tehdä varmoja päätelmiä populaatiota kuvaavasta tuntemattomasta parametrasta. Toisin sanoin ei voida päätellä, tarkoittaako korrelaatiokerroin 0,6 todellisuudessa suurempaa yhteisvaihtelua kuin korrelaatiokerroin 0,8. Puolestaan korrelaatiosta 0,2 voidaan päätellä, että muuttujien välillä ei ole selvää riippuvuutta ja korrelaatiokerroin 0,7 viittaa jo jonkinasteiseen riippuvuuteen.

6.4.4 Neljäs vaihe: tulosten integrointi

Tulosten integroinnin vaiheessa tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi yhdistin laadullisen ja määrällisen analyysin tulokset eheää raportointia varten. Raportoinnissa olen käyttänyt sisennystä, jossa eri aineistojen tuloksia yhdistetään eri kohdissa tutkimusta. Aikaisemmissa vaiheissa toin esille toisaalta määrällisen ja laadullisen aineiston erillisen käsittelyn ja toisaalta molempien hyödyntämistä kummassakin vaiheessa. Perinteisesti tulokset raportoidaan tutkimuskysymysten mukaisesti, mutta tutkielmani aineisto oli luonteeltaan sellainen, että sen analyysiä ei ollut mielekästä erottaa ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen tarkastelun vaiheisiin. Toisin sanoin olen jäsentänyt tuloksia perinteisestä raportoinnista poiketen aiheiden mukaisesti tutkimuskysymysten sijasta.

Integroinnin vaiheessa olen ensimmäiseen ja toiseen tutkimuskysymykseen vastannut ensisijaisesti teemojen avulla, jossa määrälliset analyysit ovat toimineet tukevana analyysimenetelmänä (QUAL + quan). Vasta tässä integroinnin vaiheessa rakentuivat tarkemmat teemojen sisällöt, kun aineisto tuli kokonaisuudessaan tarkastelun kohteeksi. Toisin sanoin toisessa vaiheessa muodostuneet teemat ja niiden sisällöt muuttuivat tai tarkentuivat tässä integroinnin vaiheessa. Esimerkiksi dialogisuus analysoitavana rakenteena koostuu kahdesta Likert-asteikollisesta muuttujasta (Lasten konsultointi ja Takaisin palauttaminen) ja laadullisen aineiston koodeista ”vastavuoroisuus”, ”informointi” ja ”lapset palautteiden käsittelyssä”. Vastaavasti edustuksellisia rakenteita olen arvioinut määrällisesti muuttujilla Ryhmätoiminnat ja Lapset asiantuntijoina ja laadullisesti koodeilla ”säännölliset edustukselliset rakenteet” ja ”epäsäännölliset edustukselliset rakenteet”.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä puolestaan määrällinen analyysi on dominoiva, ja laadullisen analyysin tulokset raportoidaan sisennetyksi (QUAN + qual). Toisin sanoin laadullisen aineiston tulokset selittävät tai laajentavat tilastollisen päättelyn tuloksia. Vaikka korrelatiivinen analyysi on kolmannen tutkimuskysymyksen dominoiva menetelmä, yleistettävyyteen on suhtauduttava kriittisesti. Ennen kaikkea analyysin on tarkoitus kuvailla aineistoa, josta voidaan tehdä varovaisia yleistäviä päätelmiä. Määrällinen menetelmä on tässä asetelmassa kuvailevan ja dominoivan menetelmän välimaastossa.

6.4.5 Viides vaihe: pohdinta

Mixed methods- tutkimuksen viimeinen vaihe on luonnollisesti tulosten yhteenveto, kontekstualisointi ja pohdinta. Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan sisällönanalyysissä tulisi välttää pelkkää aineiston kuvailua vaan tuloksia on pyrittävä tulkitsemaan ja selittämään (luku 4), johon olen tulososiossa pyrkinyt. Määrällisen tutkimuksen osalta Tähtinen ja kumppanit (2020) painottavat Tuomen ja Sarajärven tavoin, että aineiston kuvailu ja tilastollinen päättely on vasta yksi tulkinnan vaihe, tuloksia tulisi suhteuttaa aikaisempaan tutkimustietoon ja teoreettisiin tulkintoihin.

Pohdinta ja johtopäätökset -luvussa tiivistän ja yhdistän tutkimuskysymysten tulokset kokonaisuudeksi sekä käsittelen niitä aikaisemman tutkimuksen valossa. Kvalitatiivisen tutkimuksen raportoinnissa laadullisesta aineistosta tehtyjä päätelmiä perustellaan tulososiossa vedoten aikaisempiin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Näin ollen olen sisällyttänyt pohdintaa ja kontekstualisointia jo tulososioon pohdintaluvun lisäksi. Viimeisessä vaiheessa olen lisäksi arvioinut tutkielman luotettavuutta ja eettisyyttä.

7 Tutkimustulokset

Tutkimustulokset esitän kahdessa osiossa. Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen tulokset esitän teemojen ja kuvailevan statistiikan avulla. Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastaan järjestöjen rakenteiden suhteita kuvaavien korrelaatioanalyysin avulla, johon yhdistän laadullisen analyysin päätelmiä. Näin ollen tulokset rakentuvat laadullisen ja määrällisen datan vastavuoroisena keskusteluna.

7.1 Lasten päätöksenteko-osallisuus ja sitä vahvistavat rakenteet

Lasten päätöksenteosta eri osallisuustasoissa ja päätöksenteko-osallisuudesta muodostui viisi pääteemaa (kts. taulukko 4), jotka nousivat esille toimijoiden suorista vastauksista sekä niiden heijastamisesta päätöksenteko-osallisuuden malliin. Teemat ovat osittain päällekkäisiä ja yhdessä vastauksessa voi esiintyä useampi teema. Esimerkiksi teemat ”Lapset ilman päätöksentekoa ja osallisuus ilman rakenteita” ja ”Aikuiskeskeisyys osallisuuden rakentamisessa” ovat molemmat teemoja, joissa lasten päätöksenteko-osallisuus ei täysin toteudu viitekehyksen perusteella, mutta niiden kautta ilmenevät erot ovat merkityksellisiä tutkimusongelman kuvailussa. Vastaavasti päätöksenteko-osallisuuden rakenteita esiintyi vastauksissa, joissa esiintyi aikuiskeskeisyyttä, ja aikuiskeskeisyyttä ilmeni myös suunnitteluosallisuudessa.

Taulukko 4. Sisällönanalysistä muodostuneet teemat ja alateemat

Lasten päätöksenteko-osallisuus järjestön rakenteissa	Edustukselliset rakenteet ja dialogisuus
	Päätöksenteko tieto-osallisuudessa
	Systemaattisuus ja osallisuuden raportointi
Ryhmätoiminta monitasoisen osallisuuden kenttänä	Monikerroksinen osallisuus, lapsilähtöisyys ja monimenetelmällisyys
	Sosiaalinen osallisuus ja osallisuuden kivijalat
	Toimintaosallisuus ja toimijuus
Lasten päätöksenteko suunnittelu-osallisuudessa	Toiminnan suunnittelu päätöksenteon määrittelynä
	Suora ja epäsuora osallisuus toiminnan suunnittelussa
	Lapset toiminnan kehittäjinä ja tuottajina
Aikuiskeskeisyys ja epäsuora osallisuus rakenteissa	"Lapset ovat mielessä"
	Lasten viestit aikuisten välittämänä
	Toimijat tuottajina, kehittäjinä ja vaikuttajina
Lapset ilman päätöksentekoa ja osallisuus ilman rakenteita	"Lapset eivät osallistu järjestön päätöksentekoon"
	Puutteelliset päätöksenteko-osallisuuden rakenteet
	Nuorten osallisuus

7.1.1 Lasten päätöksenteko-osallisuus järjestön rakenteissa

Pääteema kuvastaa rakenteellista päätöksenteko-osallisuutta ja koostuu alateemoista, jotka esiintyivät vastauksissa vähiten. Voidaankin ajatella, että pääteema ilmentää järjestöissä kehitettäviä kohtia lasten osallisuuteen liittyen. Teemassa päätöksenteko-osallisuus määritettiin osallisuudeksi ryhmätoimintaa laajemmassa päätöksenteossa. Vain muutamassa vastauksessa tuli esille suoria väyliä lasten vaikuttaa järjestössä laajemmin kuin ryhmätoiminnan tasolla. Lisäksi vastauksissa, joissa esiintyi säännöllisiä edustuksellisia rakenteita, ilmeni päätöksentekoa tieto-osallisuudessa. Päätöksenteko tieto-osallisuudessa - alateemassa lapset ilmenevät juuri tiedon tuottajina, eikä tiedon vastaanottajina tai kohteina. Systemaattisuus ja osallisuuden raportointi -alateema tuo esille palautteenkeruun ja jatkotoimenpiteiden välisen väylän sekä rakenteiden johdonmukaisuuden ja juurtuneisuuden tärkeyden. Alateeman vastakohta ”Puutteelliset päätöksenteko-osallisuuden rakenteet” kuuluu vastaavasti pääteemaan ”Lapset ilman päätöksentekoa ja osallisuus ilman rakenteita”.

Edustukselliset rakenteet ja dialogisuus

Tutkielman yksi päätavoitteista oli selvittää, miten lasten edustuksellisuus toteutuu järjestöjen päätöksenteossa, jota selvitin edustuksellisten rakenteiden kautta. Vuoden 2023 toimintakautena oli vain kahdessa järjestössä neljästätoista toteutettu ohjausryhmiä, ja kahdesta muusta vastauksesta tuli esille epäsäännöllisiä edustuksellisia rakenteita, kuten lasten parlamentteja, työpajoja, raateja ja lapsille suunniteltuja kehityspäiviä aikaisemmilta vuosilta:

”Olemme keränneet lasten ja nuorten mielipiteitä ja palautteita mm. nimiehdotuksissa kun [nimi] toimintaa kehitettiin 2021–2022 aikana. Palautetta on kerätty suullisesti tapahtumissa, yksinkertaisella kyselylomakkeella, haastatteluissa ja tilaisuuksissa, joissa teemana on ollut "[kohderyhmä] ääni kuuluu". Teemat ovat olleet laajoja, ja vielä enemmän osallisuutta tulisi keskittää itse toiminnan ja toimintojen kehittämiseen. Lisäksi kuulla laajemmin. Toiveena on siis koota [nuorten] oma ohjausryhmä, jotta tavoite toteutuu.” (L2)

Kaikista vastauksista ei tullut esille, millaisia asioita kyseisissä toiminnoissa käsiteltiin. Mainituiksi tulivat kuitenkin mielipiteiden selvittäminen järjestön strategisista linjauksista ja toivotuista ryhmätoiminnoista, sekä uuden säännöllisen toiminnan nimen päättäminen. Lisäksi lapsista koostuva kehittämis- ja arviointiryhmä mainittiin erillisissä vastauksissa. Toisin sanoin lasten suora osallisuus muussa kuin ryhmätoimintaan liittyvässä päätöksenteossa on ajoittain toteutunut, mutta lasten kuuleminen, ja näin ollen päätöksenteko, painottuivat

ryhmätoiminnan toteuttamiseen ja suunnitteluun. Taulukosta 5 havaitaan, että enemmistön mielestä heidän järjestössään lapset eivät toimi kokemusasiantuntijoina tai heistä koostuvia kokemusasiantuntijaryhmiä ei ole.

Taulukko 5. Lasten edustettavuutta kuvaavien rakenteiden frekvenssitaulukko yksilötasolla

Muuttuja	Lapset päätettävien asioiden pohdinnassa	Lapset strategiassa	Lapset toimintasuunnitelmassa	Konsultointi	Takaisin palauttaminen	Lapset asian-tuntijoina
N	14	14	14	21	21	21
Täysin eri mieltä	3 (21,4 %)	6 (42,9 %)	6 (42,9 %)	3 (14,3 %)	5 (23,8 %)	11 (52,4 %)
Jokseenkin eri mieltä	4 (28,6 %)	4 (28,6 %)	4 (28,6 %)	8 (38,1 %)	10 (47,6 %)	5 (23,8 %)
Jokseenkin samaa mieltä	4 (28,6 %)	4 (28,6 %)	4 (28,6 %)	6 (28,6 %)	3 (14,3 %)	2 (9,5 %)
Täysin samaa mieltä	3 (21,4 %)	0	0	4 (19,0 %)	3 (14,3 %)	3 (14,3 %)
ka	2,50	1,86	1,86	2,52	2,19	2,00
kh	1,09	0,86	0,86	0,98	0,98	1,11
Kumulatiivinen prosentti	50 %	71,4 %	71,4 %	52 %	71,4 %	76,2 %

Lasten edustettavuutta operatiivisessa ja strategisessa päätöksenteossa voidaan tarkastella nelipotraisilla muuttujilla Lapset toimintasuunnitelmassa ja Lapset strategiassa, jotka puoltavat tuloksia siitä, että lasten edustuksellisuus järjestön laajemmassa päätöksenteossa toteutuu harvoin. Molempien väitteiden kanssa noin 70 % vastaajista oli keskimäärin eri mieltä. Muuttujien keskihajonnoista havaitaan, että toimijoiden näkemykset lasten osallistumisesta toimintasuunnitelman ja strategian työstämisestä ovat suhteellisen samankaltaisia. Puolestaan lasten osallistumisesta keskusteluihin, joissa pohditaan tärkeitä päätettäviä tai käsiteltäviä asioita on ongelmallista tehdä johtopäätöksiä. Havaintoarvot ovat hyvin tasaisesti jakautuneita, ja keskiarvo sijoittuu jokseenkin eri mieltä – jokseenkin samaa välimaastoon. (Taulukko 5.) Laadullinen aineisto puolestaan osoittaa, että lapset vaikuttivat jo päätettyihin asioihin, kuten tietyn ryhmätoiminnan suunnitteluun tai ryhmätoiminnan nimen valintaan. Laadullisessa aineistossa oli hyvin vähän viittauksia lasten osallistumiseen muihin järjestön toimintaan liittyviin keskusteluihin.

Osa toimijoista koki, että lasten edustuksellisuus ja heidän äänensä kuuluminen toteutuivat edustuksellisten rakenteiden sijasta perhelähtöisen otteen ja dialogisuuden kautta. Esimerkiksi vastaus ”*Lasten ja perheiden kanssa keskustellaan paljon, heiltä kysytään tarpeita ja toiveita ja toki kootaan monipuolisesti palautetta*” kuvastaa järjestön ja heidän kohderyhmänsä välistä vastavuoroisuutta. Vuorovaikutusta korostivat muutkin toimijat lasten ja perheiden tarpeiden selvittämisessä, joka toimi toimijoiden tekemän päätöksenteon perustana. Taulukossa 5 konsultointi toteutuikin muita rakenteita paremmin. On kuitenkin huomioitavaa, että valtaosa vastauksista sijoittuu jokseenkin samaa mieltä – jokseenkin eri mieltä- akselille, joka voi tarkoittaa toimijoiden epävarmuutta rakenteen toteutumisesta tai sen vaihtelevaa, satunnaista, toteutumista.

Päätöksenteko- osallisuuden toinen keskeisistä rakenteista oli takaisin palauttaminen, joka jäi aineistossa usein puuttumaan. Taulukosta 5 havaitaan, että toimijat arvioivat takaisin palauttamisen toteutuvan hieman huonommin kuin lasten konsultointi päätöksentekoprosessin eri vaiheissa. Lapsilta koottiin tietoa eri menetelmin: sanallisesti (keskustelut, haastattelut), kirjallisesti (kyselyt) ja aistein (havainnointi). Kalliomeri ja kumppanit (2021) painottavat, että moniaistein kerätyssä tiedossa on varmistettava, että niistä koottu tieto vastaa lasten omia kokemuksia, johon takaisin palauttamisella juuri pyritään. Dialogisuutta [1,4] mitattiin lisäksi määrällisesti sitä kuvaavalla summamuuttujalla, joka osoittaa laadullisen analyysin mukaisesti, että toimijat kokivat dialogisuuden toteutuvan vaihtelevasti (ka 2,36; kh 0,94) lasten kohdalla. Vastauksissa puolestaan painotettiin dialogisuutta vanhempien kanssa.

Palautteiden keskeinen asema järjestöissä voi selittää vähäisiä edustuksellisia rakenteita, koska palautteiden koettiin toteuttavan lasten päätöksenteko-osallisuutta ja heidän äänensä kuulumista järjestön päätöksenteossa. Vaikuttaakin siltä, että edustukselliset rakenteet liitettiin nuoriin ja palautteet lapsiin, koska koettiin, että lasten osallisuutta päätöksenteossa voidaan kehittää juuri ”*kehittämällä ikätasoisia palautejärjestelmiä*” ja nuorten kohdalla edustuksellisia rakenteita: ”*Meillä on muutama vuosi sitten ollut nuorten raati, jonka toiminnan voisi herättää uudelleen henkiin*”. Yhteensä yhdeksässä vastauksessa (42,9 %) palautteiden kerääminen monimenetelmällisesti korostui rakenteena, joka itsessään toteuttaa lasten osallisuutta ja päätöksentekoa. Tätä voi selittää myös toimijoiden käsitykset siitä, että lasten osallisuus rakentuu mielekkään toiminnan ja nuorten osallisuus yhteisössä vaikuttamisen kautta. Edustukselliset rakenteet teimana tuli lisäksi esille jatkuvana kehittämiskohteenä, toiveena ja tulevaisuudensuunnitelmana:

”[järjestö] ry:ssä ei ole vielä lasten ohjausryhmää. Nuoret ja nuoret aikuiset ovat jo vahvasti mukana läpi toimintaprosessien ja varmasti tulevassa on paikallaan keskittyä lasten roolin vahvistamiseen. Lasten sanomat tulevat kyllä ohjaajilta työntekijöille ja sitä kautta hallitukselle ja niillä on vaikutusta toimintaan.” (T13)

Monet toimijat siis myönsivät edustuksellisten rakenteiden ja lasten päätöksentekosallisuuden toteutumisessa olevan parantamisen varaa. Moni nosti esille erilaisia kehittämiskohtia, kuten arvioinnin kehittämistä ja parempaa kommunikoinnin tukemista. Kyselyn lopussa monet tuottivat oivaltaneensa, miten vähän lapsilta kerätäänkään palautteita suoraan, ja oivaltaneensa, että osallisuuden vahvistaminen on keskittynyt ryhmätoimintaan, siellä syntyvään osallisuuden ja toimijuuden kokemukseen. Tulevaisuuteen suuntautuminen vastauksissa ilmeni niin järjestöissä, joissa lasten osallisuus päätöksenteossa ei toteutunut kuin niissä, joissa oli jo suoria väyliä vaikuttamiseen, ja lasten moninainen kuuleminen oli juurtunut rakenteisiin ja osaksi päätöksentekoprosesseja.

Päätöksenteko tieto-osallisuudessa

Päätöksenteko-osallisuuden mallin mukaisesti päätöksenteko tieto-osallisuudessa esiintyi eniten yhdessä päätöksenteko-osallisuuden kanssa (tiedon tuottamiseen osallistuminen kuuluu niin päätöksenteko- kuin tieto-osallisuuteen). Lapset tiedon ja materiaalin tuottajina ilmenivät vastauksissa, joissa oli edustuksellisia rakenteita, osallisuuden toteutumista arvioitiin ja raportoititiin palautteenkeruun lisäksi. Toisin sanoin lapset vaikuttivat järjestön toimintaan (tiedon tuottaminen) laajemmin kuin ryhmätoiminnan (mitä tehdään) tasolla. Muissa tapauksissa tieto-osallisuus ilmeni aikuisille suunnattujen kurssien, koulutusten ja tiedon tuottamisessa esimerkiksi lapsilta kerättyjen palautteiden ja toimijoiden kokemusten ja asiantuntijuuden pohjalta. Havainto tieto- ja päätöksenteko-osallisuuden yhdessä esiintymisestä vahvistaa osallisuusmallin oletusta siitä, että tasot rakentuvat toistensa päälle. Osallisuuden perustan on toteuduttava (lasten ovat sitoutuneita yhteisöön, heidän tiedettävä miten ja miksi vaikuttaa), jotta lasten mukaan ottamista päätöksentekoprosesseihin on mahdollista tosiasiallisesti toteuttaa.

Tiedontuottaminen, levittäminen ja jakaminen oli aineistossa järjestöjen vahvuus, mutta lasten osallistuminen näihin prosesseihin oli vähäisempää. Lapsilähtöisyys tiedon ja materiaalin tuottamisessa (lapsille suunnatun materiaalin ja tiedon tuottaminen) oli läsnä, mutta vain harvat toimijat käsittelivät lasten omaa osallisuutta näissä prosesseissa. Suurimmassa osassa

vastauksia päätöksenteon elementti tieto-osallisuudessa toteutui vain aikuisten toiminnan kautta ja lasten tarpeiden selvittämisenä ja tuen tarjontana. Osallisuutta analysoidessa onkin tärkeää pohtia, ovatko lapset passiivisia toiminnan kohteita vai toimintaan vaikuttavia subjekteja ja aktiivisia toimijoita (From, 2010). Toisaalta voi myös olla, että toimijat eivät osanneet nostaa esille lasten osallisuutta tiedontuottamisessa. Taustalla voi lisäksi olla, että toimijat arvottavat lasten osallistumista toiminnan suunnitteluun tai heidän tiedonsaantia sairaudestaan tärkeämmiksi osallisuuden kokemuksen rakentamisessa. Havainto on mielenkiintoista, koska toimijat ilmensivät tiedon ja päätöksenteon tärkeyttä osallisuuden määritelmässä itsenäistymisen, osallistumismahdollisuuksien ja yhteisöön sitoutumisen kautta. Toimijat kokivat siis lasten ja muun yhteiskunnan tiedonsaantia kohderyhmän sairauksista, esiintyvyydestä ja niiden tuomista haasteista tärkeäksi, mikä parantaisi osallisuusmahdollisuuksia yhteiskunnassa.

Systemaattisuus ja osallisuuden raportointi

Systemaattisuus ilmeni aineistossa käytäntöjen yhteneväisyytenä ja jatkuvuutena palautteenkeruussa, osallisuuden ja lapsivaikutuksen arvioinnissa ja raportoinnissa sekä lasten asioiden käsittelyssä järjestössä tai hallituksessa. Lasten asioiden kulkeminen hallituksen käsittelyyn korostuu hallituksen tehtävien kautta (kts. luku 4). Mielenkiintoista olikin, että vain muutamassa vastauksessa järjestön hallitus sai kuulla lasten antamista palautteista. Aineistosta nousi esille muutamia vastauksia, joissa palautejärjestelmä määriteltiin kattamaan päätöksentekoa edeltäviä ja sitä seuranneita toimenpiteitä (palautteenkeruu, arviointi ja raportointi sekä niiden käsittely järjestössä (tai hallituksessa) sekä perheiden tai lasten kanssa).

Palautteita keräsi lapsilta valtaosa järjestöistä, mutta keruun tavoissa oli eroja. Osa toimijoista ilmensi, että palautteita kerätään lähinnä ohjaajien tai vanhempien kautta. Ilman systemaattista kuulemistä, arviointia ja raportointia, päätöksenteko vaikutti rajautuvan lasten vaikuttamiseen ryhmätoiminnan sisältöön ja sen suunnitteluun. Kalliomeri ja kumppanit (2021) tuovat esille, että lasten tieto tulee paremmin esille, kun se tukee aikuisten ajattelua. Usein tieto lasten kokemuksista ja arjesta on työntekijän muistissa, kuten tässäkin tutkielmassa tuli esille. Systemaattisella kirjaamisella varmistetaan, että erilainen tieto tulee dokumentoiduksi ja huomioiduksi tasa-arvoisesti. Kirjaamaton palaute voi jäädä yleiselle tasolle ja yksittäiset palautteet saattavat korostua muita enemmän. (Kalliomeri, Mettinen & Tulensalo, 2021.) Parissa vastauksessa painotettiin nimenomaan havainnointimittareiden

kehittämistä osana lasten osallisuuden toteuttamista. Havainnointimittareiden kehittäminen takaa sen, että kuuleminen ja havainnointi ovat järjestelmällisiä ja mahdollisimman vähän aikuisen omien ominaisuuksien ja näkemysten ohjaamaa tulkintaa.

Strukturoidut kyselyt ja haastattelut mittaavat osin systemaattisuutta: ryhmätoiminnalle asetetaan selkeät tavoitteet, mitataan aina samoja asioita, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että osallisuutta mitataan tai arvioidaan kaikissa palautteenkeruutilanteissa ja kaikilta ryhmiltä. Analyysin edetessä huomasin kuitenkin, että palautteiden jakaminen strukturoituihin ja vapaamuotoisiin ei ole suoraviivaista. Seuraavassa lainauksessa huomataan, että arviointi ja palautteiden kerääminen ovat systemaattisia ja selkeästi hahmotettuja (kuten lasten osallisuus näissä prosesseissa):

”Lapsilta kerätään palautetta toiminnan yhteydessä sekä erikseen kunkin toiminnan loppuessa tai toiminnan kauden päättyessä. -- Kustakin toiminnasta vastaavat kokoavat palautteen ja tuovat koko tiimille arviointipalavereissa neljännesvuosittain. Myös hallitus saa palautteista tiedot neljä kertaa vuodessa.

Lapset ja nuoret ovat konkreettisesti mukana toiminnan suunnittelussa omien voimavarojen mukaan.

Koska nämä ovat toimintamme tavoitteita on meillä asetettu myös mittarit näille tavoitteille ja suullisten ja kirjallisten kyselyjen (lapsille erilaisia palautteenantokeinoja) kautta saamme tietoa, miten olemme päässeet kohti tavoitteita ja nämä raportoidaan.” (T13)

Kyseinen toiminnanjohtaja painotti vastauksessaan, että ”*useamman vuoden strategian painopistealueena on ollut lasten ja nuorten äänen ja osallisuuden vahvistuminen kaikessa toiminnassamme suunnittelussa, arvioinnissa, toteutuksessa*”, joka vahvistaa oletusta siitä, että osallisuuden tarkempi määrittely myös strategiassa tukee päätöksenteko-osallisuuden kokonaisvaltaisempaa toteuttamista. Osallisuus on tällöin pilkottu pienempiin osiin ja siihen tähtäävä toiminta konkretisoituu (Isola ym., 2017) kuten osallisuus ilmiönäkin. Juuri näissä palautteiden käsittelyn ja tiedottamisen vaiheissa vaikutti systemaattisuus kadonneen useassa muussa vastauksessa, kuten systemaattisuus lasten osallisuudessa pitkin suunnittelun ja päätöksenteon prosesseja. Vain parista vastauksesta ilmeni, että lapset olisivat mukana toiminnan arvioinnissa tai, että lasten kanssa olisi käsitelty heidän antamia palautteita.

Systemaattisuuden arviointi aineistosta ei ollut ongelmaton. Esimerkiksi yhdessä vastauksessa toiminnanjohtaja oli kyselylomakkeen alussa tarkkaan eritellyt, miten osallisuutta on arvioitu ja millaisia mittareita on käytetty, joka viittaisi järjestelmälliseen

osallisuuden arviointiin. Myöhemmin kyselylomakkeessa toimija oli osallisuuden arviointia ja raportointia mittaavan väitteen kanssa täysin eri mieltä.

7.1.2 Ryhmätoiminta monitasoisen osallisuuden kenttänä

Ryhmätoiminta muodostui aineistossa osallisuuden eri tasojen törmäyskentäksi, jossa lasten toimijuus sekä heidän kokemuksensa kuulluksi tulemisesta ja kuulumisesta korostuivat. Erityisesti sosiaalinen osallisuus, sosiaalinen hyvinvointi ja vertaisuus olivat tärkeitä ryhmätoimintaa ohjaavia tavoitteita ja arvoja. Monessa vastauksessa todettiin, että vaikka lasten ääni ei näy järjestön päätöksenteossa, heidän kuulemisensa ja toimijuutensa toteutuvat ryhmätoiminnassa. Tulos on tärkeä, koska merkittävimmät osallisuuden kokemukset syntyvät usein juuri arkisissa tilanteissa ja lapsille merkityksellisissä ympäristöissä, joissa lasten vaikuttamista vaalitaan (kts. luku 3.2). Seuraava lainaus, jossa kaikki osallisuuden tasot esiintyvät ryhmätoiminnan yhteydessä, kiteyttää teeman osuvasti:

”Lasten toiveet kysytään ilmoittautumisen yhteydessä. Leireillä lapset saavat osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. He voivat valita tekemisiä kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. Kerhotoiminta suunnitellaan lasten kanssa. Lasten kanssa pohditaan asioita, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä.” (T12)

Päätöksenteko osallisuuden elementtinä ilmeni enemmistöllä ryhmätoiminnassa toteutettavana asiana. Ensimmäinen alateema ”Monikerroksinen osallisuus, lapsilähtöisyys ja monimenetelmällisyys” kuvastaa osallisuuden rakentamisen ja rakentumisen perustaa: aikuisten käsityksiä ja asenteita osallisuudesta. Toimijoiden antamat määritelmät osallisuudelle vaikutti ohjaavan sitä, millä tasolla lasten osallisuutta järjestössä vahvistettiin. Tämä ei kuitenkaan toteutunut kaikissa vastauksissa: osalla osallisuuden määritelmät olivat selvästi laajempia kuin osallisuutta kuvaavat rakenteet järjestössä.

Monikerroksinen osallisuus, lapsilähtöisyys ja monimenetelmällisyys

Osallisuus tarkoitti toimijoille eri asioita, kuten Kinnunenkin (2021) väitöskirjassaan havaitsi (s. 83). Valtaosa toimijoista pohti osallisuutta monesta näkökulmasta ja eri osallisuustasojen kautta. Monikerroksinen osallisuuskäsitys ilmeni lähes kaikissa teemoissa. Toimijat kokivat lasten osallisuuden tärkeäksi sekä näkivät päätöksenteon ja vaikuttamisen keskeiseksi osallisuuden osaksi:

”Siitä, että lapset tuntevat, että he ovat tärkeitä, heitä oikeasti kuunnellaan, heidän näkemyksillään on väliä, heidän mielipiteensä ja ideansa esim. jonkun toiminnan sisällöstä huomioidaan toiminnan kehittämisessä ja sen sisällössä. mieluiten myös

niin että he ovat yhdenvertaisina mukana kehittämässä toimintaa ja sen sisältöä. Myös siitä, että erilaisia tapoja olla osallisena arvostetaan. Kaikki eivät halua esittää mielipiteitään, puhua paljon, vaan joillekin osallisuus voi olla sitä, että on mukana samassa tilassa, tilaisuudessa muiden kanssa, mutta ei näkyvän aktiivisesti osallistu.” (L1)

Osallisuus tunnistettiin monimutkaiseksi ja -kerroksiseksi ilmiöksi, joka rakentuu kokemus kerrallaan. Osallisuuskirjallisuutta (esim. Nivala & Ryyänen, 2013; Stenvall, 2018) linjaten toimijat toivat esille, että osallisuus voi syntyä ilman osallistumista ja arjen pienistä kokemuksista, joita ryhmätoiminnassa saadaan. Osallisuutta käsiteltiin oppimisprosessina, esimerkiksi itsenäisen elämän harjoitteluna, sekä ihmisiä yhdistävänä ilmiönä. Osallisuuden kokemusten nähtiin kehittävän sosiaalista hyvinvointia ja toimijuutta: ”*Osallisuuden kokemukset lapsuudessa kehittävät itsetuntoa ja itsearvostusta: minä olen hyvä sellaisena kuin olen, minulla on väliä, minä saan sanoa mitä ajattelen, minä voin vaikuttaa asioihin ympärilläni*”. Tällaisia kokemuksia pyrittiin ryhmätoiminnassa luomaan.

Aineistossa keskeisiksi osallisuuden rakentamisen keinoiksi nousivat lapsilähtöisyys ja monimenetelmällisyys, kuten taulukosta 6 havaitaan. Lapsilähtöisyys ja monimenetelmällisyys ovat tässä tutkielmassa rakenteita, mutta ne viittaavat myös toimijoiden asenteisiin ja käsityksiin osallisuudesta ja toimintatavoista lasten kanssa. Lapsilähtöisyys ja Monimenetelmällisyys saivat muuttujista korkeimmat keskiarvot ja enemmistö oli väitteiden kanssa keskimäärin samaa mieltä. Korkeimmat keskiarvot voivat myös selittyä sillä, että kaikki järjestöt järjestivät ryhmätoimintaa (joista pääosin kerättiin palautetta), kun taas vain osassa järjestöjä oli edustuksellisia rakenteita, joissa muut rakenteet (esim. kokemusasiantuntijana toimiminen) mahdollistuivat.

Taulukko 6. Lapsilähtöisyyden ja monimenetelmällisyyden frekvenssitaulukko yksilötasolla

Muuttuja	Lapsilähtöisyys	Monimenetelmällisyys
N	21	21
Täysin eri mieltä	3 (14,3 %)	1 (4,8 %)
Jokseenkin eri mieltä	2 (9,5 %)	5 (23,8 %)
Jokseenkin samaa mieltä	8 (38,1 %)	8 (38,1 %)
Täysin samaa mieltä	8 (38,1 %)	7 (33,3 %)
keskiarvo	3,00	3,00
keskihajonta	1,05	0,89
Kumulatiivinen prosentti	23,8 %	28,6 %

Ryhmätoiminnan sisältö pyrittiin aina suunnittelemaan ja toteuttamaan lapsilähtöisesti 1) selvittelemällä lasten tarpeet ja toiveet ennen ryhmätoiminnan alkua ja 2) muuttamalla sisältöä toiveiden mukaisesti. Toimijat painottivat ikä- ja kehitystasoisia palautejärjestelmiä, ryhmäytymisen tärkeyttä sekä lasten ja perheiden tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden selvittämistä ennen ryhmätoiminnan toteuttamista:

”Tavoitteisiin päästään, kun ammattilainen muistaa pitää tavoitteen kirkkaana mielessä ja soveltaa toimintaa niin, että lasten ääni näkyy toiminnassa. Yhteydenotot ennen tapaamisia tehdään lapsille esimerkiksi videotervehdys, kuvat, jotta lapsi voi tuntea itsensä tervetulleeksi ja hän kokee kuuluvansa ryhmään ja mukaan on turvallista tulla. Palautteen keräämisen menetelmissä huomioidaan lapsen toimintakyky.” (T13)

Palautteita kerättiin lasten toimintakykyjen mukaan peukuttaen, piirtäen, kyselylomakkeilla tai yhdessä vanhempien kanssa suullisesti. Palautteiden kohdalla on huomioitava, että niitä kerättiin pääosin ryhmätoimintojen yhteydessä, joten palautteiden tarkoitus oli ideoita, suunnitella, kehittää ja muuttaa ryhmätoimintaa. Toisaalta palautejärjestelmä laajemmassa mittakaavassa noudatti aineistossa samaa kaavaa: palautteita kerättiin ryhmätoiminnassa, sitä ennen ja sen jälkeen. Muita polkuja vaikuttamiseen tai toiveiden ilmaisemiseen ei pääosin ollut eli palautejärjestelmä kokonaisuudessaan oli niin sanotusti ”monomenetelmällistä”. Monimenetelmällisyys palautejärjestelmässä toteutui järjestöissä, joissa oli ryhmätoiminnassa toteutetun palautejärjestelmän lisäksi ajoittaisia tai säännöllisiä edustuksellisia rakenteita (esim. Whatsapp-ryhmät, ohjausryhmät), jolloin palautteiden, ideoiden ja tarpeiden selvittäminen onnistui muulloin, kuin ryhmätoiminnan yhteydessä.

Sosiaalinen osallisuus ja osallisuuden kivijalat

Toimijat kokivat, että osallisuuden kokemukset rakentavat turvallisuutta, toimijuutta ja luottamusta ja toisaalta näiden nähtiin olevan osallisuuden rakentumisen ehtoina hankkeen osallisuusmallin mukaisesti. Lasten osallisuuden kokemusta pyrittiin vahvistamaan mielekkäällä toiminnalla ja tarjoamalla vertaisuuden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksia lähes koko aineistossa. Toimijoiden vastauksissa toistui ajatus siitä, että ”*lasten keskinäinen vertaistuki vahvistaa osallisuuden tunnetta*”, ja osallisuus edelleen ”*rakentaa itseluottamusta, ehkäisee syrjäytymistä ja rakentaa pohjaa koko minuudelle*”. Vertaisuudessa nähtiin siis olevan voimaa niin osallisuuden vahvistamisessa kuin muiden ryhmätoimintojen tavoitteisiin pääsemisessä.

Sosiaalisen osallisuuden käsittelytavat aineistossa ilmentävät arkisten tilanteiden ja niissä kohtaamisen tärkeyttä osallisuuden kokemuksen syntymisessä. Aineistossa korostettiin lapsilta ja perheiltä saamia palautteita ryhmätoiminnan merkityksellisyydestä ja viihtyisyydestä. Luottamus, vertaisuus ja merkityksellisyys olivat siis keskeisiä suuntaviivoja, joihin toiminnan suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi perustuivat. Niin järjestöjen hankkeiden kuin ryhmätoimintojen tavoitteissa mainittiin usein sosiaalisen osallisuuden ja hyvinvoinnin tavoitteita:

”Kaikkien tilaisuuksien lasten ja nuorten ohjelman keskiössä on lasten ja nuorten välisen vuorovaikutuksen edistäminen, myönteisen minäkuvan, itsetunnon ja identiteetin vahvistaminen, ryhmäytyminen sekä sosiaalisten taitojen, osallisuuden ja verkostojen vahvistaminen. Leirien erityisenä tavoitteena on antaa lapsille ja nuorille mahdollisuus harjoitella itsenäistymistä ja luoda kaverisuhteita vertaisten kanssa.” (T4)

Stenvall (2021) tuo artikkelissaan esille, että osallisuuden kokemus perustuu luottamukseen niin aikuisiin kuin yhteiskuntaan, jossa osallisuuden mahdollisuuksia luodaan ja tuetaan. Toimijoiden vastaukset viittaavat siihen, että ryhmätoiminta on niihin osallistuville lapsille merkityksellinen, turvallinen ja avoin ympäristö, jossa he voivat harjoitella sosiaalisia taitojaan, tehdä päätöksiä ja valintoja, tavata vertaisiaan ja pohtia yhdessä heitä askarruttavia asioita. Vastauksissa tuotiin esille lasten itseilmaisun tukeminen, siihen rohkaiseminen ja lasten nostamien asioiden äärelle pysähtyminen. Vahva sosiaalisen osallisuuden kokemus tuli esille toiminnanjohtajan vastauksesta, jonka mukaan *”lapset ja nuoret elävät inkluusiota todeksi - heiltä tulee paljon vahvistusta siihen, että meidän tulee tehdä töitä kaikille avoimen seuratoiminnan kehittämiseksi”*. Vastauksesta huomataan, että toimintaa pitävät merkityksellisinä lasten lisäksi itse toimijat, jolla saattaa olla toisiaan vahvistava vaikutus: mitä merkityksellisemmäksi lapset kokevat järjestön toiminnan, sitä sitoutuneempia toimijat ovat luomaan merkityksellisiä ja moninaisia mukanaolon ja toimimisen muotoja, jotka vahvistavat yhä laajemmin osallisuuden ja toimijuuden kokemuksia.

Turusen (2021) tavoin toimijat korostivat vanhempien saaman tuen merkitystä lapsen kehityksessä ja osallisuudessa, joka ilmensi aineistossa toistuvaa perhenäkökulmaa:

”Lapsille suunnattua toimintaa pidetään tärkeänä, koska vanhemmat ovat usein motivoituneimpia tukemaan lapsensa osallistumista ja toimintavälineiden hankinnasta lapsesta lähtien on hyötyä vanhempana.” (L7)

Toimintojen tavoitteena oli usein tarjota tietoa perheelle ja tukea vanhemmuutta, jotta lasten itsenäisyys ja osallisuus toteutuisi perheessä. Vanhempien voimavaroja,

itseäänmääräämiskokemuksia ja itsetuntoa pyrittiin vahvistamaan, jotta lasten hyvinvointi ja osallisuus toteutuisi heidän kauttaan. Lisäksi korostettiin perheenjäsenten yhteisten kokemusten tärkeyttä. Isolan ja kumppaneiden (2017) esittämän teorian valossa voimavarojen ja toimintarajoitteiden vaikutuksesta osallisuuteen perheiden hyvinvointi ja voimavarat ovat erittäin keskeisessä asemassa jokaisen jäsenen osallisuuden toteutumisessa, myös lasten. Vanhempien arjen helpottaminen, heidän hyvinvointinsa ja toimintamahdollisuuksiensa lisääminen sekä kuormittavien tekijöiden vähentäminen auttavat rakastavan, turvallisen ja osallisuutta mahdollistavan ympäristön rakentamista kotona lapsille (Turunen, 2021). Ajoittain vaikutti siltä, että perheiden ollessa keskiössä, jäi lasten osallisuus alisteiseksi vanhempien osallisuudelle, esimerkiksi palautteenkeruussa ja toiminnan kehittämisessä.

Toimintaosallisuus ja toimijuus

Toimintaosallisuus korostui aineistossa kahdella tavalla: toimintamahdollisuuksina ryhmätoiminnassa sekä valinta- ja vuorovaikutustilanteista saatuina oppimisen kokemuksina. Toimijat kokivat tärkeäksi tukea jokaisen toimintamahdollisuuksia yksilöllisesti. Aineistossa korostettiin, että ryhmätoiminnassa ”*lasten ja nuorten osallisuutta tuetaan konkreettisin keinoin toimintaan osallistumisessa*”, mikä tarkoittaa sitä, että toimijuuden nähtiin olevan yhtenä osallisuuden ehtona. Lapset nähtiin ryhmätoiminnassa aktiivisina toimijoina, joiden mahdollisuuksia toimia itselleen mielekkäällä tavalla on tuettava monipuolisesti. Toimijat kokivat, että ryhmätoiminnan joustavuus ja mahdollisuus pysähtyä lasten esille tuomien aiheiden äärelle mahdollistivat osallisuuden, toimijuuden ja päätöksenteon toteuttamista. Mahdollisuudet vaikuttaa ryhmätoimintaan tai esimerkiksi omiin harrastuksiinsa olivat avainasemassa toiminnan merkityksellisyyden kokemuksissa lapsilta saatujen palautteiden perusteella. Alateemaan lukeutuvissa vastauksissa korostettiin erityisesti harrastuksiin liittyvää päätöksentekoa:

”Lapset ovat pääsääntöisesti osallisia päätöksenteossa omaan harrastukseensa liittyen - eivät järjestön päätöksenteossa, jossa osallistujat tulevat jäsenyyden perusteella” (T9).

Vastauksissa tuli vahvasti esille, että järjestöt pyrkivät toiminnallaan vähentämään toimintarajoitteita. Esimerkiksi yhdessä vastauksessa tuotiin esille yksilöllisten harrastusmahdollisuuksien luominen lapsille, joille ei ole luontaista tai mahdollista toimia ryhmässä. Tällaisille lapsille siis mahdollistettiin järjestötoiminnan kautta harrastaminen muokkaamalla harrastusmahdollisuudet lasten yksilöllisten tarpeiden mukaisiksi.

Toimijuuteen liitettiin vahvasti oppimisen prosessi: ”*Arjen valintatilanteet ja arjen hetket ovat mahdollisuus kokea jotain uutta, joka laajentaa lapsen ajattelua ja kokemuksia muista ihmisistä, itsestä ja ympäristöstä*”. Toimijat kokivat, että lapsuudessa saadut kokemukset toimijuudesta opettavat tekemään vaikeita päätöksiä ja ottamaan vastuuta ikätasoon sopivalla tavalla nuoruudessa ja aikuisuudessa. Lisäksi vaikuttaminen toimintaympäristössään sosiaalisen osallisuuden ohella kehittäisi lapsesta tasavertaisen toimijuuden yhteiskunnallisesti. Toimijuuden korostamista ryhmätoiminnassa perusteltiin ihmisoikeuksien kautta, jotka tulkittiin oikeudeksi ”*osallistua itselle mieleiseen toimintaan, vaikuttaa omaan elämään ja päättää itse omista asioista sekä olla mukana päättämässä lähiyhteisön yhteisistä asioista*”. Toimijuuteen keskittymistä ryhmätoiminnassa selittää osallisuudelle annetut merkitykset: osallisuus ja toimijuus ilmenivät toistensa synonyymeinä ja toisiaan vahvistavina kokemuksina. Positiiviset osallisuuden kokemukset nähtiin tärkeänä, koska se ”*vahvistaa itsetuntoa, aloitekykyä ja rohkeutta*” eli toimijuutta. Osallisuuskirjallisuudessa on esitetty, että osallisuutta ja toimijuutta käsitellään usein toistensa synonyymeinä (esim. Stenvall, 2018). Toisaalta on todettu, että toimijuus ja osallisuus ovat toisiaan vahvistavia kokemuksia (Stenvall, 2018).

Tiivistetysti monet toimijat määrittelivät lasten päätöksenteon järjestössä juuri toimijuutena eli mahdollisuuksina osallistua toimintaan, päättää ja tehdä valintoja ryhmätoiminnassa. Huomioitavaa oli, että lapsia toiminnan toteuttajina tai järjestäjinä tuotiin puolestaan vähemmän esille, jossa lapset olisivat esimerkiksi ”*järjestäneet leireillä ohjelmaa*”. Lapset olivat siis ryhmätoiminnassa aktiivisia toimijoita, joilla oli toiminnan vaihtoehtoja, mutta lasten mahdollisuuksia ottaa vastuuta toiminnassa ei juurikaan käsitelty. Vain yhdessä vastauksessa tuotiin esille toiminta, jossa lapsia ja nuoria koulutettiin ohjelmia läpivieviksi toimijoiksi ja erilaisiin vastuurooleihin, kuten ohjaajiksi. Kyseessä oli hankkeesta kehittynyt säännöllinen toiminta, ja hankkeilla vaikuttikin olevan yhteys lasten päätöksenteon ilmenemiseen ryhmätoiminnassa.

7.1.3 Lasten päätöksenteko suunnitteluosallisuudessa

Teema kuvastaa suunnitteluosallisuutta järjestöjen vahvuutena. Toimijat pitivät lasten osallistumista suunnitteluun tärkeinä ja tekivät lasten toimintaan liittyviä päätöksiä lasten tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Lapsilla oli monipuolisesti mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, ja lasten toiveista oli toimintoihin tehty muutoksia erilaisin tavoin. Lapset olivat osallistuneet toimintojen suunnitteluun suoraan kehittäjäryhmänä, palautteiden

kautta tai epäsuoraan esimerkiksi vanhempien kautta. Lasten osallistuminen kehittämisprosessien suunnitteluvaiheessa on itsessään lapsilähtöistä toimintatapaa. Osa toimijoista koki, että mahdollisuus osallistua toiminnansuunnitteluun toteuttaa itsessään lasten osallisuutta päätöksenteossa.

Toiminnan suunnittelu päätöksenteon määrittelynä

Toimijat määrittelivät osallisuuden päätöksenteossa eri tavoin. Aikaisemmin toin esille käsityksen päätöksenteko-osallisuuden toteutumisesta palautteenkeruun kautta. Moni toimija kertoi lasten osallisuuden päätöksenteossa toteutuvan, koska he osallistuvat ja vaikuttavat toiminnan suunnitteluun. Osa toimijoista vastasi, että lapsilta kerätyt palautteet toteuttavat heidän osallisuuttaan päätöksenteossa, koska kaikki toiminta suunnitellaan palautteiden pohjalta. Toiminnansuunnittelun painottaminen voi selittää, miksi lasten edustuksellisuutta esimerkiksi tiedon tuottamisessa korostettiin vähemmän. Toimijat kokivat, että lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa antaa lapsille kokemuksia kuulluksi tulemisesta, vaikuttamisesta ja itsemääräämisestä. Suunnitteluosallisuuden, ja sen yhteydessä palautteenkeruun, koettiin olevan pääasiallisia menetelmiä tai keinoja osallisuuden kokemuksen vahvistamisessa sekä heidän toiveitaan ja tarpeitaan vastaavan toiminnan toteuttamisessa.

Päätöksenteon ja suunnitteluosallisuuden käsittelyssä oli eroja siinä, millä tasolla toiminnan suunnitteluun viitattiin. Ensimmäiseksi suunnitteluosallisuutta ja lasten mahdollisuuksia vaikuttaa käsiteltiin ryhmätoiminnan tasolla. Tällöin ryhmätoimintaan osallistuvat lapset vaikuttivat ryhmätoiminnassa sen etenemiseen ja sisältöön myös ennen ryhmätoimintaa. Toiseksi painotettiin, että lasten palautteet ja aikuisten tekemät havainnot vaikuttivat aina toiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen, jota aikuiset toteuttivat. Viimeiseksi osa toimijoista käsitteli puolestaan päätöksentekoa ja vaikuttamismahdollisuuksia tuleviin projekteihin ja ryhmätoimintoihin, jolloin lasten päätöksenteko- tai suunnitteluosallisuus toteutui edustuksellisten rakenteiden (esim. kehittämisryhmät tai raadit) kautta. Toisin sanoin eroja oli siinä, toteutuiko lasten suunnitteluosallisuus 1) tietyssä ryhmätoiminnassa, jolloin lapset pääsivät vaikuttamaan heille järjestettyyn toimintaan (jo valmiissa kehyksessä), 2) toiminnan kehittämiseen ryhmätoiminnassa kerättyjen palautteiden pohjalta tai 2) jo toimintojen ideoinnin vaiheessa. Ensimmäisissä tapauksissa lapset siis vaikuttivat jo valmiisiin toimintoihin ja viimeisessä lapset olivat mukana luomassa uutta toimintaa.

Suora ja epäsuora osallisuus toiminnan suunnittelussa

Toimijat toivat esille tilanteita, joissa lapset ovat osallistuneet toiminnan suunnitteluun suoraan, esimerkiksi etätapaamisissa ennen ryhmätoimintaa. Suora osallistuminen toiminnan suunnitteluun toteutui erityisesti säännöllisissä ryhmätoiminnoissa, joissa lasten kanssa yhdessä suunniteltiin toiminnan sisältöä. Myös äänestämistä tai epäsäännöllisissä edustuksellisissa rakenteissa tapahtuvaa suunnittelua ja ideointia voidaan pitää suorana osallisuutena. Suora osallisuus viittaa siis lasten osallistumiseen suunnitteluprosessissa. Epäsuora osallisuus tuli esille suoran osallisuuden vastakohtana eli osallistumisen puuttumisena. Molemmissa tapauksissa lasten toiveet, tarpeet ja palautteet olivat päätöksenteon ytimessä, joten ne vaikuttivat laajasti järjestettäviin ryhmätoimintoihin ja tapoihin toteuttaa niitä:

”Esimerkiksi perustettiin pienille lapsille ilta-aikaan kokoontuva muskari päivämuskarin lisäksi. Halloween-bileet on vuoden odotetuin tapahtuma lasten palautteen mukaan, sitä siis jatketaan. Kaikkien lasten synttärit perustettiin, kun jotkut lapset eivät saa kutsuja kaverisynttäreille. Kerhoihin voi osallistua etänä, vaikka korona ei siihen enää pakota, sillä sitä jotkut toivovat.” (T7)

Epäsuoraa osallisuutta kuvaavat muun muassa vastauksessa ”*palautteilla on vahva vaikutus suunnittelussa ja päätöksenteossa*” ja muut samankaltaiset vastaukset, joissa korostettiin palautteiden ja havainnoinnin vaikutusta ja huomiointia toiminnan suunnittelussa (ei lasten omaa osallistumista suunnitteluun). Toisin sanoin toimijat ovat havaintojensa ja perheiltä saatujen palautteiden perusteella muokanneet tai lisänneet erilaisia toimintoja. Palautteita kerättiin niin suoraan lapsilta, vanhemmilta tai ohjaajien havaintojen kautta. Vanhempien tai ohjaajien havaintojen kautta kerätty lasten palaute on selvästi epäsuoraa osallisuutta suunnittelussa. Vanhempien tai ohjaajien kautta toteutuva kuuleminen voi vahvistaa osallisuutta, jos vanhemmat tai ohjaavat tekevät sen lapsille näkyväksi (dialogisuus).

Epäsuora osallisuus tuli esille vastauksissa, joissa ryhmätoimintaan osallistuneille lapsille tehtiin näkyväksi se, että toiminta on lasten ideoima ja luoma. Tällä tarkoitan tapauksia, joissa aikaisemmin osallistuneet lapset ovat saaneet aikaan muutoksia toimintaan (tai aloittaneet uutta). Näitä konkreettisia seurauksia tuomalla esiin pyrittiin vahvistamaan osallisuutta ja kokemusta siitä, että heidänkin on mahdollista vaikuttaa ja heidän sanomiaan otetaan todesta.

Oppimisen kautta arvioituna kerran suoritettu palautteenanto ei opeta päätöksentekoa, rakentavan palautteen antamista tai sosiaalisia taitoja. Puolestaan keskusteluun, neuvotteluun

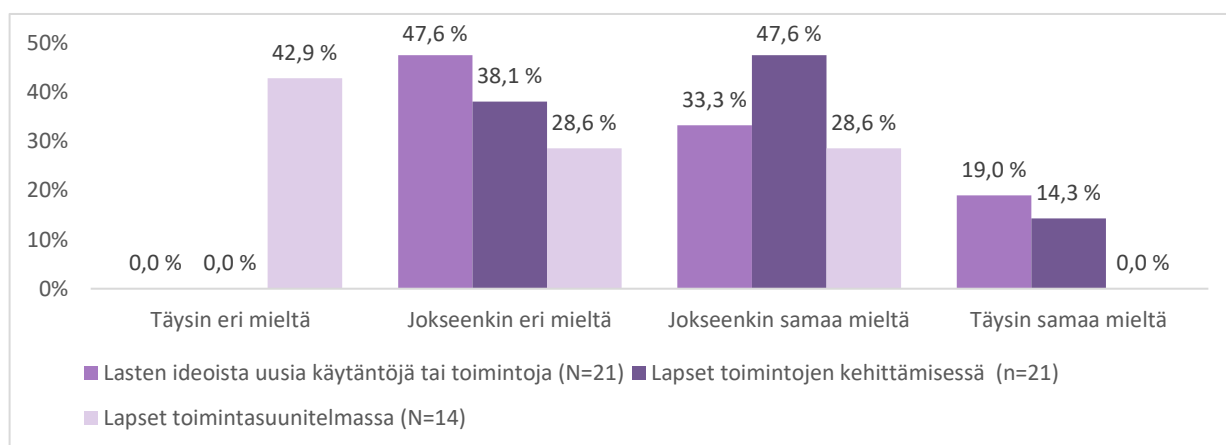
ja argumentointiin perustuva jatkuva palautteenanto opettaa yhdessä toimimisen taitoja ja kompromissien tekemistä. (Oranen, 2008.)

Lapset toiminnan kehittäjinä ja tuottajina

Lapset ovat aineistossa olleet toiminnan kehittäjien ja suunnittelijoiden roolissa pitkin toiminnan suunnittelun ja kehittämisen prosesseja. Näissä vastauksissa lasten suunnitteluosallisuus toteutui erilaisin tavoin pelkän palautteenantomahdollisuuden lisäksi:

”Lapset ovat ideoineet toimintoja ja niiden toteutustapoja. Suunnittelussa on pidetty huolta, että kaikkien ääni kuuluu. Suunnittelumenetelmät ovat lasten ikätasoon sopivia ja puhetta ja kommunikaatiota tukevia menetelmiä on käytetty. Lapset ovat olleet mukana ideoinnista palautteenantoon ja edelleen kehittämiseen.” (T13)

Kuvio 7 osoittaa valtaosa toimijoiden kokeneen, että lapset osallistuvat toimintojen tai käytäntöjen kehittämiseen (ka 2,81; kh 0,68), ja lasten ideoista syntyy uusia toimintoja tai käytäntöjä (ka 2,76; kh 0,77) jossain määrin kyselyyn vastaamisen hetkellä. Toimijat kertoivat avoimessa jatkokysymyksessä, että lasten ideoista on syntynyt nimenomaan uusia ryhmätoimintoja tai niitä on muokattu heidän toiveidensa mukaisesti. Käytäntöihin tai toimintatapoihin viitattiin huomattavasti vähemmän, mutta näitäkin esiintyi.

Kuvio 6. Toimintojen ja käytäntöjen kehittämiseen lasten osallistumisen jakaumat prosentteina

Toimintasuunnitelman tasolla toimintojen suunnitteluun ja tavoitteiden asettamiseen lasten osallistumisen koettiin toteutuvan vähemmän (ka 1,86; kh 0,86), joka tuli esille myös avoimissa jatkokysymyksissä. Toimintasuunnitelmassa määritellään seuraavan toimintavuoden tavoitteet ja toimenpiteet niiden saavuttamiseksi. Orasen (2008) mukaan lasten tulisi osallistua tällaisiin prosesseihin jo valmiiksi toteutettujen ja päätettyjen asioiden

arvioinnin lisäksi. Toimintasuunnitelman (tai strategian) tasoinen suunnitteluosallisuus on jo hyvin lähellä päätöksenteko-osallisuutta, koska kyse on osallistumisesta laajempiin päätöksenteko- ja kehitysprosesseihin (kunhan muistetaan suunnitteluun osallistumisen jälkeiset toimenpiteet). Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa toimintaa ohjaaviin arvoihin ja tavoitteisiin, joiden kautta lasten ääni tulee kuulluksi jo vaiheessa, johon järjestön toiminta perustuu. Aineistossa tuotiin nuorten kautta esille, että uuden toiminnan myötä, jossa nuoret pääsevät säännöllisesti vaikuttamaan ja toteuttamaan toimintaa, on saatu ”*nuorten kokemustoiminnasta enemmän tietoa ja taitoa*”. Lasten mukaan ottamisella toimintasuunnitelman tai strategian työstämisessä on yhtä lailla potentiaalia olla toimijoille arvokas oppimiskokemus.

7.1.4 Aikuiskeskeisyys ja epäsuora osallisuus rakenteissa

Teema kuvastaa vastauksia, joissa lasten ääni kuului päätöksentekoprosesseissa välillisesti aikuisten kautta, ja keskiössä oli aikuisten toiminta lasten osallisuuden, yhteiskunnallisen aseman tai tietoisuuden puolesta. Teema korostuikin järjestöissä, joiden toiminta painottui edunvalvontaan, kouluttamiseen ja muuhun vaikuttamistyöhön. Aikuiset olivat lasten edustajia, jotka luottivat omaan asiantuntijuuteen lasten asioista: ”*Useimmiten arvaamme, että osallisuus toteutuu ja luotamme omaan asiantuntijuuteen siinä*”. Teema kuvastaa tietoisuuden tasolla tekemää toimijoiden työtä, jossa aikuisten toiminta on keskiössä. Teemassa korostui perhekeskeisyys osallisuuskäsityksissä (perheen mahdollisuudet vaikuttaa) ja tavoitteissa (perheiden hyvinvointi, dynamiikka ja osallisuus). Teema korostui vastauksissa, joissa toimijoiden edustamat järjestöt järjestävät perheille suunnattua toimintaa, ja lapset olivat toiminnoissa mukana perheenjäseninä.

”Lapset ovat mielessä”

Alateema tuli esille muun muassa ilmaisuista ”*Aina mukana yhtenä tärkeänä ryhmänä*” ja ”*Lapset, nuoret ja perheet ovat tärkeä ryhmä meille, suurin asiakasryhmä, joka on aina mukana suunnitelmissa*”, joissa lasten osallisuutta päätöksenteossa perusteltiin toimijoiden pyrkimyksellä ottaa lapset, heidän tarpeensa ja toiveensa, aina huomioon. Alateema viittaa toimijoiden tapaan ymmärtää lasten osallisuuden toteutuminen järjestössä arvojen kautta. Toisin sanoin lasten osallisuus järjestön päätöksenteossa toteutui sitä kautta, että toimijat tunnistavat lapset keskeiseksi ryhmäksi ja tekevät päätöksiä lasten tarpeet mielessä pitäen.

Vatsauksista oli havaittavissa toimijoiden oma vahva kokemus lasten osallisuudesta. Lisäksi vastauksista tuli esille selvä tahtotila huomioida osallisuutta vielä laajemmin riippumatta siitä, millä tavalla sitä huomioitiin vastaamishetkellä. Toimijat tunnistivat lasten asiantuntijuuden tärkeyden ja toivat esille sen, että lapset ovat oman arkensa asiantuntijoina. Toimijoiden esille tuomat käytännöt ovat kuitenkin ajoittain ristiriidassa tämän käsityksen kanssa. Vastauksista tuli esille, että erityisesti perheille suunnatuissa toiminnoissa palautteita kerättiin perheiltä yhdessä lasten kanssa tai ainoastaan vanhemmilta.

Lasten viestit aikuisten välittämänä

Kyseinen alateema kuvastaa palautejärjestelmän aikuiskeskeisyyttä. Kahdeksasta vastauksesta (38,1 %) oli selkeästi eriteltävissä, että lasten ääni tuli pääosin esille välillisesti lähi-ihmisten haastattelujen, heille suunnattujen kyselyjen tai ohjaajien havainnointien kautta. Välillisyyttä voidaan määritellä edustuksellisten rakenteiden vastakohtaksi, joissa lapset pääsevät suoraan vaikuttamaan ja osallistumaan eri päätöksentekoprosessin vaiheissa. Lasten mielipiteitä, tarpeita ja toiveita selvitettiin ainoastaan huoltajien ja ohjaajien kautta, kuten seuraavista saman järjestön toimijoiden vastauksista nähdään:

”Ymmärtääkseni muutoksia lapsille suunnattuun ohjelmaan on tehty lastenohjaajien ja työntekijöiden havaintojen sekä vanhemmilta saatujen palautteiden perusteella.” (T4)

”Lasten ja nuorten ääni tulee esiin välillisesti vanhempien, lähi-ihmisten tai ammattilaisten kautta.” (L4)

Osassa vastauksissa havainnointi oli ainoa palautteenkeruumenetelmä. Toisaalta on muistettava, että tutkielman kohderyhmänä on vammais- ja kansanterveysjärjestöt, mikä tarkoittaa sitä, että lapsilla voi olla laaja-alaisia kommunikaation haasteita. Havainnointi voi olla informatiivisempi tapa selvittää lasten näkemyksiä, koska lasten eleet ja ilmeet voivat kertoa enemmän kuin sanallinen viestintä, kuten olen aikaisemmin todennut. Tästä huolimatta vapaamuotoisuus havainnoinnissa voi korostaa aikuiskeskeisyyttä erityisesti, kun se on ainoa kuulemisen menetelmä. Näissä vastauksissa lasten kuulemiseen ja osallisuuden arviointiin ei ollut pysyviä tai systemaattisia menetelmiä, kuten havainnointimittareita ja niiden seuranta.

Laimio (2021) korostaa, että lasten leikin ja mielikuvituksen seuraaminen ja tämän toiminnan havainnointi on lasten kuuntelemista. Samalla kuuntelemisesta ja katsomisesta lapsi kokee tulleensa kuulluksi. On siis tilanteita ja kohderyhmiä, kun havainnointi pääasiallisena kuulemisen menetelmänä on perusteltua, mutta sen on oltava systemaattista. Samalla on

tärkeää, että lasten asiat kulkevat järjestön päätöksentekoeleimiin heidän omilla sanoillaan, ja juuri tässä aineistossa vaikutti olevan kehittämisen varaa. Ahola ja Pollari (2018) muistuttavat, että vammaisille lapsille tarkoitetut palvelut toteutetaan usein aikuisten ehdoilla, jolloin ne eivät aina vastaa lasten tarpeita ja ominaisuuksia. Lapset itsensä edustajina järjestöjen rakenteissa voi vaatia mielikuvitusta tämän toteuttamiseksi, ja uusien rakenteiden rakentamista.

Toimijat tuottajina, kehittäjinä ja vaikuttajina

Monet järjestöt toivat lasten äänen ja päätöksenteon esille toimijoiden ja järjestön vaikuttamis- ja edunvalvontatehtävien kautta. Osa toimijoista määritteli lasten osallisuuden päätöksenteossa tämän tehtävän kautta: he toteuttavat lasten päätöksentekoa yhteiskunnallisella vaikuttamisella ja tietoisuuden lisäämisellä. Seuraavat lainaukset havainnollistavat kyseisiä tehtäviä:

"Tuotamme sekä käytännön materiaalia että vaikuttamiseen materiaalia osallisuuden tukemisesta. Lisäämme ammattilaisten tietoisuutta lapsen osallisuudesta tuottamalla ammattilaisille suunnattuja verkkokoulutuksia." (L4)

"Tällä hetkellä toiminta on verkkovälitteistä ja suunnattu enemmän vanhemmille, lähi-ihmisille tai ammattilaisille. Asioita pohditaan lasten näkökulmasta ja tuodaan e. kohderyhmälle esiin lasten mielenmaisemaa. Dialogista vuoropuhelua kokemustiedon ja teorian välillä." (L1)

Toiminta oli siis aikuiskeskeistä (aikuisilta aikuisille), vaikkakin oltiin lapsiasioiden äärellä. Toisin sanoin aikuiskeskeisyys näkyi siinä, että toiminnan kohderyhmänä olivat aikuiset, vaikka toiminnan tavoitteet kohdistuivat lasten asioihin. Lisäksi toimijat antoivat kysymykseen *"Miten lapset osallistuvat käytäntöjen tai toimintojen kehittämiseen?"* aikuiskeskeisiä vastauksia esimerkiksi sisäisestä järjestön kehittämisestä niin, että lasten ääni tulisi paremmin esille tai osallisuutta pystyttäisiin paremmin vahvistamaan. Vastaus *"Olemme kehittäneet opinnäyteyhteistyössä havainnointimittaria lapsille merkityksellisen toiminnan havainnointiin ja kehittämiseen"* kuvastaa aikuisten toimintaa osallisuustyössä, johon lapset itse eivät ole osallistuneet. Kyseinen toiminta on kuitenkin omiaan parantamaan lasten osallisuutta päätöksenteossa, koska heidän kuuleminen mahdollistuu systemaattisemmin.

Tutkijat Francis ja Lorenzo (2002) havaitsivat tuloksiani vastaavan asianajo- lähestymistavan (advocacy realm) lasten osallisuuteen, jossa aikuiset asettuivat lasten asioiden ajajiksi ja puolustajiksi kaupunginsuunnittelussa. Tässä vaikuttamisen prosessissa lasten tosiasiallinen osallisuus jäi kuitenkin toteutumatta, minkä vuoksi aineistossani esiintyvää aikuiskeskeisyyttä

on tärkeää tuoda esille. Tutkielmani aineistossa oli samoja piirteitä kuin asianajolähestymistavassa kaupunginsuunnittelussa, koska aikuisten toimiessa lasten edustajina ja lasten asioiden asiantuntijoina jäi lasten oma osallisuus päätöksentekoprosesseissa puuttumaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että näin olisi asian laita kaikissa tapauksissa, mutta kyseinen vaikutus on tärkeää tiedostaa. Esimerkiksi edellä mainitsemani tapaus havainnointimittareiden kehittämisestä pyrki parantamaan lasten osallisuuden toteuttamista järjestössä ja havainnoinnin systematisointia, vaikkakin kysymykseen vastattiin aikuisen toiminnan kautta.

Toimijoiden vaikuttamistyö ja tiedon tuottaminen eivät tapahtuneet täysin irrallisena lapsista. Lasten palautteet ovat vaikuttaneet esimerkiksi ”*tiedon ja materiaalin tuottamiseen, ammattilaisille suunnatun verkkokoulutuksen kehittämiseen ja konkreettisiin toimintatapoihin*”. Lapsia on siis ensin kuultu, josta muodostunutta tietoa integroitiin ja hyödynnettiin aikuislähtöisissä toimintatavoissa ja rakenteissa, joissa varsinainen päätöksenteko tehtiin. Monella lasten edustajina toimiminen vaikutti kuitenkin perustuvan omaan asiantuntijuuteen ja aikaisempiin kokemuksiin lasten kanssa työskentelystä.

7.1.5 Lapset ilman päätöksentekoa ja osallisuus ilman rakenteita

Sisällönanalyysin perusteella lähes puolilla vastauksista (47,6 %) päätöksenteko-osallisuus ei toteutunut. Teema tuli siis esille toimijoiden omista kokemuksista eli heidän suorista vastauksistaan, rakenteiden puutteellisuuksien tai vastauksissa esiintyvien ristiriitaisuuksien kautta. Teeman muodostaminen ei ollut suoraviivaista näiden ristiriitaisuuksien takia. Muutamassa vastauksessa, jossa toimijat kokivat, että lasten osallisuus ei yllä osallisuuden kokemusta ryhmätoiminnassa laajemmalle, ilmeni samalla monia päätöksenteko-osallisuuden rakenteita, kuten epäsäännöllisiä edustuksellisia rakenteita. ”Nuoret toimijat” oli yllättävä toimijoiden vastauksia yhdistävä alateema, joka esiintyi pääosin kyseisen teeman muiden alateemojen kanssa. Näiden yhteyksien takia ”Nuoret toimijat” lukeutui tähän teemaan.

”Lapset eivät osallistu järjestön päätöksentekoon”

Alateema koostuu toimijoiden omista näkemyksiä lasten osattomuudesta järjestön laajemmassa päätöksenteossa tai heidän kokemuksistaan siitä, että lapset eivät ole vaikuttaneet toimintojen ja käytäntöjen kehittämiseen. Kuvio 7 osoitti, että lasten osallistumista toiminnan ja käytäntöjen kehittämiseen kuvaavat muuttujat jakaantuivat suhteellisen tasaisesti vastaajiin, jotka olivat muuttujien kanssa keskimäärin eri ja samaa

mieltä. Puolestaan enemmistö toiminnanjohtajista oli täysin eri mieltä muuttujan Lapset toimitasuunnitelmassa kanssa. Laadullisessa aineistossa monet toimijat sanoivat suoraan, että lapset eivät osallistu järjestön päätöksentekoon tai heidän äänensä ei kuulu järjestön päätöksenteossa. Toimijoiden suoria vastauksia olivat muun muassa ”*Tämä ei toteudu juuri ollenkaan. Ainoastaan palautteiden kautta.*”, ”*Lapset eivät osallistu järjestön päätöksentekoon, koska heillä on merkittäviä toimintakyvyn haasteita*” ja ”*Ei toteudu tällä hetkellä. Liittyy tulevaisuuteen ja liiton kehittämiseen.*” Lisäksi pohdittiin, että lasten osallisuus rajautuu ryhmätoimintaan:

”Lapset ovat ak 11 avustuksen kohderyhmänä, ja [nimi] hankkeen toimijoina, mutta lapset tai heidän äänensä puuttuu [järjestön] muusta toiminnasta ja päätöksenteosta.” (T8)

”Lapset ovat pääsääntöisesti osallisia päätöksenteossa omaan harrastukseensa liittyen - eivät järjestön päätöksenteossa, jossa osallistujat tulevat jäsenyyden perusteella”. (T9)

AK11 on kohdennettua toimintaa, joka on kehittynyt hankkeessa luoduista käytännöistä ja toiminnoista. Hankkeet pyrkivät vastaamaan tiettyyn tarpeeseen tai kehittämiskohtaan. Hankkeen loputtua sen toiminta halutaan juurruttaa tai jatkaa siinä kehitettyjä toimintoja tai menetelmiä, jolloin uudesta toiminnasta käytetään nimitystä kohdennettu toiminta. Kohdennettuihin toimintoihin määritellään hankkeiden tavoin tavoitteet, kohderyhmä, toiminta ja tuotokset, tulokset ja seurantamenetelmät (STEA, 2023a). Toisin sanoin ensimmäisessä lainauksessa toiminnanjohtaja toi esille, että toimijuus ja osallisuus toteutuvat kohdennetussa toiminnassa ja hankkeessa, mutta eivät laajemmin järjestössä.

Lisäksi tema tuli esille vastauksissa, joissa annettiin suoraan tai epäsuoraan syitä sille, miksi lasten päätöksentekoa on haasteellista toteuttaa tai miksi lapsille suunnattu tavoitteellinen toiminta ei ole järjestötoiminnan keskiössä. Syiksi kerrottiin lasten laajat toimintakyvyn haasteet, kuntoutuksissa Kelan tuomat reunaehdot, aikuisille (vanhemmille) ja perheille suunnattu toiminta, kuten vanhempien ja perheiden kurssit tai muut ryhmät sekä aikuisille suunnatut koulutukset. Parissa järjestössä ei ollut pelkästään lapsille suunnattua säännöllistä toimintaa, koska heidän tavoittamisessaan on kohdattu haasteita. Muussa toiminnassa lapset näyttäytyivät niin sanotusti toissijaisena kohderyhmänä, ja näin ollen tavoitteet, jotka ohjaavat toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja seurantaa, eivät kohdistuneet lapsiin (vaan esimerkiksi vanhempiin). Lasten vähäistä osallisuutta päätöksenteossa perusteltiin sillä, että lasten mahdollisuuksia osallistua järjestön päätöksentekoon ei ole ollut järjestön strategisena tavoitteena, vaan toiminta on keskittynyt esimerkiksi sosiaalisen osallisuuden tavoitteisiin.

Mielenkiintoista tekee löydöstä se, että osallisuutta määriteltessä suurin osa toimijoista määritteli päätöksenteon, itsemääräämisen ja vaikuttamisen itseään koskeviin asioihin keskeiseksi osaksi osallisuutta. Nämä näkyivät puolestaan vain muutamassa vastauksessa toimintojen tavoitteissa. Lapset tiedon ja materiaalin tuottajina ei tullut juurikaan esille, kuten ensimmäisessä teemassa todettiin. Järjestöt on tunnustettu vertaistuen ja sosiaalisen osallisuuden vahvistamisen pioneereiksi, ja tärkeiksi voimavaroiksi kohderyhmilleen (esim. Koskela ym., 2014; Hastrup ym., 2019). Vaikuttaakin siltä, että vertaistuki muiden sosiaalisten tavoitteiden ohella ovat sen verran keskeisiä tavoitteita, että lasten laajempi yhteiskunnallinen vaikuttaminen jää sivuun. Vertaistuen korostuminen niin osallisuuskäsityksissä kuin järjestötoiminnan tavoitteissa voi olla yksi syy siihen, miksi valtaosassa vastauksista päätöksenteko-osallisuus ei vaikuta toteutuvan.

Puutteelliset päätöksenteko-osallisuuden rakenteet

Päätöksenteko-osallisuus koostuu erityisesti mahdollisuuksista osallistua keskusteluihin ja päätöksentekoon ja aikuisten toiminnoista, jotka tekevät lasten vaikuttamisen seuraukset ja arvostamisen näkyväksi (kts. luku 3.3). Vain parissa järjestössä palautteita ei kerätty lapsilta laisinkaan. Noin puolet toimijoista arvioi dialogisuuden toteutuvan kehnosti tai harvoin, ja lasten päätöksenteon päätöksenteko-osallisuuden tasolla (strategia ja toimintasuunnitelma) kolmasosa toimijoista. Enemmistö järjestöistä ei ollut ohjausryhmiä ja valtaosa toimijoista (76,2 %) koki, että lapset ei toimi kokemusasiantuntijoina heidän järjestössään. (Taulukko 5.)

Lisäksi hahmotin edellä palautejärjestelmän puutteellisuuksia erityisesti aikuiskeskeisyyden kautta. Osa toimijoista toi esiin oivaltavansa, että lapsilta kerätään varsin vähän palautetta: ”*Herätti ajattelemaan pienempien lasten kyselyn merkitystä ja kuinka vähän itse asiassa meillä sitä tehdään*”. Moni painotti palautteenkeruun lapsilähtöisyyden ja monimenetelmällisyyden tärkeyttä, mutta palautteenkeruun määrittelemisen päätöksenteko-osallisuutta toteuttavaksi menetelmäksi vaikutti muiden rakenteiden toteutumiseen negatiivisesti. Osassa vastauksissa suullista palautetta ei dokumentoitu, palautteita ei käsitelty laajemmin lasten tai perheiden kanssa tai koostettu toiminnan kehittämistä ja arviointia varten. Näin toiminnan kehittäminen ja tiedon hankinta lasten näkemyksistä voi perustua yksittäisiin valikoiviin havaintoihin ja tulkintaan. Lapsilta saatua tietoa on monessa eri muodossa, joten sen systemaattinen dokumentointi ja tiivistäminen eteenpäin välitettävässä muodossa tuo lasten tiedon tasa-arvoisempaan asemaan aikuisten tiedon kanssa (Kalliomeri ym., 2021). Palautteita pyrittiin keräämään aina ryhmätoimintojen yhteydessä, mutta

palautteista saatu tieto jäi usein ryhmätoimintaa toteuttavien toimijoiden tietoon eikä kulkenut esimerkiksi hallituksen käsiteltäväksi. Tiedon paikallinen käsittely voi selittää järjestönsisäisiä erimielisyyksiä rakenteiden toteutumisesta. Erimielisyyksillä viitataan sellaisiin vastauksiin, joissa toinen toimijoista arvioi rakenteen toteutuvan usein ja toinen puolestaan harvoin tai ei laisinkaan.

Lisäksi lasten osallisuus tuotiin toiminnan tavoitteissa (kokemus osallisuudesta, joukkoon kuulumisesta, kuulluksi tulemisesta) usein esille, mutta sen raportointi oli vähäistä. Osallisuuden määritteli tavoitteeksi vähintään toinen toimijoista kymmenessä järjestössä (71,4 %). Taulukosta 7 nähdään, että toimijat kertoivat raportoineensa osallisuutta vain joka neljänestä järjestöstä riippumatta siitä, oliko osallisuus määritelty toimintojen tavoitteeksi. Osallisuutta ei joko raportoitu tai sitä tehtiin harvoin puolessa järjestöistä. Yksilötasolla 40 % toimijoista (ka 2,3; kh 0,82), jotka määrittelivät osallisuuden tavoitteeksi (n = 15), oli raportoinnin kanssa jokseenkin tai täysin samaa mieltä.

Taulukko 7. Osallisuuden raportointi järjestötasolla

		Raportointi järjestöissä, joissa osallisuus tavoitteena	Raportointi kaikissa järjestöissä
N		10	14
ka		2,20	2,00
kh		0,82	0,89
min		1,00	1,00
max		3,00	3,00
kumulatiiviset prosentit	25	1,38	1,00
	50	2,25	2,00
	75	3,00	3,00

Keskiarvojen erot kertovat siitä, että toimijat ovat jossain järjestöissä vastanneet raportointia mittaavaan muuttujaan eri tavalla. Syntyikin kysymys, mitä palautteista saadulle tiedolle tapahtuu ja miten niitä hyödynnetään. STEA:n rahoitteisissa toiminnoissa täytyy aina määritellä tavoitteet, arvioida niiden toteutuminen, josta tehdään tuloksellisuusraportti, ja suurin osa järjestöistä sai STEA-rahoitusta näihin toimintoihin (STEA, 2023a; STEA, 2023b). Tulokset puoltavat Stenvallin (2021) pohdintoja siitä, että vaikka osallisuus olisi kirjattu kaiken toiminnan perustaksi, käytännössä sen toteuttaminen voi jäädä yksittäisiksi teoiksi. Tämän kautta rakenteiden systemaattisuus korostuu, jotta palautteenkeruu ei rajautuisi

yksittäiseksi osallisuutta rakentavaksi teoksi. Samalla on tärkeää muistaa, että palautteiden keräämisen ei voida ajatella itsessään toteuttavan osallisuutta.

Useassa vastauksessa lasten kuulemisen menetelmät, palautteiden käsittely ja osallisuuden raportointi ilmenivät satunnaisina, hahmottamattomina tai olemattomina. Rakenteiden hahmottamattomuutta osoittaa lisäksi aikaisemmin mainitsemani ristiriitaiset vastaukset järjestötasolla. Niin hankkeista, järjestetyistä toiminnoista kuin ajoittain rakenteista ilmeni erimielisyyksiä ja ristiriitaisia tietoja. Viidessä järjestössä toinen toimijoista kertoi heidän järjestössään olevan tällä hetkellä lasten osallisuuteen liittyviä hankkeita, ja toinen ilmoitti, että hankkeita järjestössä ei ole.

Vain osassa järjestöissä (35,7 %) oli henkilökunnalle ja toimijoille koulutuksia osallisuudesta, vaikka monet järjestivät ulkoisille toimijoille koulutuksia kyseisestä aiheesta. Toki jo vankka asiantuntijuus osallisuudesta voi selittää sisäisen kouluttamisen ja perehdyttämisen vähyyttä, mutta kuten osallisuuskirjallisuus ja aineisto osoittavat, käsityksiä osallisuudesta ja sen muotoja on monenlaisia. Järjestön sisäiset ristiriidat vastauksissa voivat selittää koulutuksien tarpeen (kuten hankkeiden kohdalla havaittiin alaluvussa 6.2). Näin ollen on perusteltua, että osallisuutta tulisi määritellä järjestön sisäisesti sekä pohtia, millä osallisuuden tasolla ollaan vahvoilla ja mihin olisi kiinnitettävä enemmän huomiota. Osallisuuden tarkempi määrittely työyhteisössä mahdollistaa tarkoituksenmukaisemman tavoitteiden asettamisen ja niiden arvioinnin, kuten vastaus ”*Osallisuus voidaan mieltää niin monella eri tasolla ja sen saaminen toimivaksi ja todelliseksi kaikessa toiminnassamme vaatii työtä ja toimintatapojen muutoksia*” tuo hyvin esille. Osallisuuden koulutukset toimijoille ja lastenohjaajille voi varmistaa sen, että osallisuus ja toimijuus toteutuvat systemaattisemmin riippumatta ryhmätoimintaa läpivievistä ohjaajista ja toimijoista.

Nuorten osallisuus

Osassa vastauksista oli tyypillistä pohtia kysymyksiä nuorten osallisuuden kautta ja vastata nuorten näkökulmasta lasten sijasta. Vain kahdessa vastauksessa neljästätoista, joissa alateema ilmeni, ei esiintynyt kaikkia muita teeman alateemoja. Toisin sanoin toimijat, joiden vastauksissa painottuivat nuorten osallisuus ja mahdollisuudet vaikuttaa järjestön päätöksentekoon, tuli esille myös heikosti päätöksenteko-osallisuutta tukevia rakenteita. Vastauksissa tuli esille, että lapsille ei ole suoria väyliä vaikuttaa tai antaa palautetta, mutta nuorille on tällaisia rakenteita perustettu:

”Tällä hetkellä meillä on discord-alustalla toimiva yhteisö [nimi], jossa on 1300 16–29-vuotiasta lasta/nuorta. He ovat mukana erilaisissa kehittäjäryhmissä ja moderoimassa ohjatusta myös palvelimella.” (T2)

Esimerkiksi kerrottiin, että nuorten toimesta on syntynyt täysin uutta toimintaa ja he ovat toteuttaneet itsenäisesti toimintaa, heillä on suora yhteys järjestön toimijoihin WhatsApp -viestintäsovelluksen kautta, nuorille on järjestetty paneelikeskusteluja tai heidän osallistumista on mahdollistettu kansainvälisiin seminaareihin. Nuorten osallisuus ja vaikuttamismahdollisuudet korostuivat järjestöjen vahvuudeksi, mutta lasten kohdalla kyseiset rakenteet ja mahdollisuudet puuttuivat.

Nuorten näkökulmasta vastaamisesta johdettuihin päätelmiin on toisaalta suhtauduttava kriittisesti, koska nuorisolainmukainen 15-vuoden ikäraja tuntui vaikeuttavan toimijoiden pohdintaa lasten näkökulmasta. Monet toimijat kokivat alle 15-vuotiaisiin kuuluvan kaksi erillistä ryhmää: lapset ja varhaisnuoret. Tästä syystä vastaukset, joissa osallisuutta pohditaan pääosin nuorten näkökulmasta ja esimerkkeinä tuodaan esille toimintoja tai tapauksia, jotka koskevat lähinnä yli 15-vuotiaita, saattoivat aineistossa toistua. Samalla joissain vastauksissa ohitettiin lasten osalta pohdinta keskittymällä nuoriin, joka tulee esimerkiksi esille vastauksesta ”*nuorisotoiminnasta kerätään palautetta kyselyllä*”, kun kysyttiin palautteenkeruusta. Vastauksesta jää epäselväksi tarkoittiko se sitä, että lapsilta ei ollut tapana kerätä palautteita.

7.2 Rakenteiden väliset suhteet

Viimeiseksi tarkastelin syvällisemmin rakenteiden välisiä suhteita, vaikka niitä jo hahmotettiin edellä. Laadullisesta aineistosta huomattiin, että tiettyjen rakenteiden kokonaisuudet rakensivat päätöksenteko-osallisuutta eri tasoilla: ryhmätoiminnassa, toiminnan suunnittelussa ja järjestötason päätöksenteossa. Ryhmätoiminnassa ja toiminnan suunnittelussa korostuivat koulutukset, lapsilähtöisyys ja monimenetelmällisyys. Vaikka muuttuja Koulutukset ei saanut kovin korkeita keskiarvoja (yks.: ka 2,33; kh 1,02; org.: ka 2,25; kh 0,91), niitä mainittiin ryhmätoiminnan ohjaajien kohdalla. Järjestön vakituiset työntekijät siis perehdyttivät näissä tapauksissa lapsiohjaajia osallisuudesta ennen ryhmätoimintojen läpiviemistä. Laadullisessa aineistossa korostui koulutusten yhteys rakenteiden laatuun, systemaattisuuteen ja esiintyvyyteen, ja korrelaatioanalyysi tukee tätä johtopäätöstä (taulukko 8).

Sisällönanalyysistä huomattiin, että ryhmätoiminnan tasolla erityisesti monimenetelmällisyys ja lapsilähtöisyys esiintyivät yhdessä. Lapsilähtöisyyden perusteena koettiin olevan tasa-arvoinen dialogisuus lasten ja aikuisten välillä sekä yksilölliset, toimintakyvyn mukaiset, kuulemisen tavat eli menetelmät. Korrelaatioanalyysi tukee laadullisen aineiston tuloksia siitä, että monimenetelmällisyydellä, lapsilähtöisyydellä ja dialogisuudella on vahva yhteys ($r_s > 0,7$) toisiinsa etenkin järjestötason tarkastelussa. Lisäksi huomataan koulutuksilla olevan positiivinen yhteys rakenteisiin järjestötasolla, mutta yksilötasolla sillä ei ole yhteyttä siihen, miten lasten koettiin osallistuvan toimintojen ja käytäntöjen kehittämiseen tai niiden luomiseen. Tämä voi viitata siihen, että koulutusten ansiosta muut kuin LP-vastaavat saavat paremman kuvan lasten osallisuudesta tai rakenteista järjestössä. Korreloimattomuus yksilötasolla voi tarkoittaa sitä, että LP-vastaavien kokemukset rakenteiden ja osallisuuden toteutumisesta eivät riipu koulutuksista, mutta toiminnanjohtajien kohdalla niillä on yhteys.

Laadullinen aineisto osoitti, että lapset vaikuttavat laajemmin ja systemaattisemmin, kun järjestössä on järjestelmällisiä ja johdonmukaisia rakenteita. Korrelaatiotaulukosta (taulukko 8) huomataan, että muuttujat Lasten ideoista uutta ja Lapset toimintojen kehittämisessä ovat positiivisesti yhteydessä lähes kaikkien rakenteiden kanssa niin yksilö- kuin organisaatiotasolla. Toisin sanoin lasten osallisuudella toimintojen kehittämisessä ja suunnittelussa on yhteys lähes kaikkiin rakenteisiin, poikkeuksena koulutukset yksilötason tarkastelussa. Laadullisesta aineistosta selvisi, että suunnitteluosallisuuden toteuttamiseksi oli erilaisia keinoja, ja vastauksissa painottuivat eri rakenteet. Osassa vastauksissa tuotiin esille, että lasten suunnitteluosallisuus toteutui keskustelujen kautta ja eri vuorovaikutustilanteissa, toisissa puolestaan korostuivat palautteenkeruu ja ohjausryhmät.

Korrelaatiotaulukko tukee johtopäätöksiä siitä, että lasten osallisuuden toteuttamiselle kehittämis- ja suunnitteluprosesseissa ei ole yhtä ainoaa polkua. Avoimet vastaukset kuitenkin osoittivat, että rakenteiden olemassaololla oli kumulatiivinen vaikutus: vastauksissa joko esiintyi useita järjestelmällisiä rakenteita tai hyvin vähän. Samalla vastaukset osoittivat, että mitä monipuolisemmin rakenteet toteutuivat, sitä monipuolisemmin lasten päätöksenteko-osallisuus ja päätöksenteko eri osallisuustasoilla toteutui. Kaikkien rakenteiden keskinäinen tilastollisesti merkittävä yhteisvaihtelu vahvistaa tulkintaa siitä, että osallisuus ymmärrettiin monipuolisena ja monitasoisena ilmiönä, jonka toteuttaminen on yhtä lailla kokonaisuus erilaisia käytäntöjä ja toimenpiteitä. Huomionarvoista on, että erityisesti dialogisuudella oli muihin rakenteisiin voimakas yhteys, ja koulutuksella puolestaan dialogisuuteen.

Taulukko 8. Korrelaatiokertoimet rakenteiden välisistä yhteyksistä

		Lasten ideoista uutta	Lapset toimintojen kehittämi- sessä	Lapset asiantun- tijoina	Moni- menetel- mällisyys	Lapsiläh- töisyys	Dialogi- suus	Rapor- tointi	Koulu- tukset
Lasten ideoista uutta	Org.	1							
	Yks.	1							
Lapset toimintojen kehittämi- sessä	Org.	,872*	1						
	Yks.	,748	1						
Lapset asian- tuntijoina	Org.	,514*	,494*	1					
	Yks.	,429	,466	1					
Moni- menetel- mällisyys	Org.	,653*	,574*	,535*	1				
	Yks.	,560	,509	,279	1				
Lapsiläh- töi- syys	Org.	,814*	,896*	,629*	,737*	1			
	Yks.	,444	,408	,443	,404	1			
Dialogisuus	Org.	,664*	,788*	,676*	,733*	,855*	1		
	Yks.	,596	,730	,692	,607	,619	1		
Raportointi	Org.	,591*	,771*	,466*	,535*	,666*	,836*	1	
	Yks.	,417	,525	,345	,354	,746	,714	1	
Koulutukset	Org.	,541*	,711*	,574*	,661*	,720*	,903*	,844*	1
	Yks.	,299	,356	,372	,389	,749	,698	,796	1

Org. = järjestötason korrelaatiot; Yks. = yksilötason korrelaatiot Spearmanin r

*. P < 0.05 (yksisuuntainen).

8 Pohdinta

8.1 Johtopäätökset

Tutkielma osoittaa, että järjestöissä on vankka osallisuuden perusta, joka on rakentunut luottamuksellisista ja merkityksellisistä kohtaamisista, kuulluksi tulemisen kokemuksista sekä aidosta toimijuuden tunnustamisesta niin pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten kuin heidän perheidensä osalta. Keskeinen tulos on, että lasten osallisuudesta järjestössä saadaan erilainen kuva, kun osallisuutta tarkastellaan päätöksenteon ja vaikuttamisen kautta vertaisuuden, yhteenkuuluvuuden ja toiminnan merkityksellisyyden sijasta. Toisaalta niin Lemon ja Verhoef (2016) kuin Laimio (2021) korostavat juuri palveluissa ja ryhmätoiminnoissa syntyvien miellyttävien kokemusten ja elämysten merkitystä osallisuuden sekä kohdatuksi ja kuulluksi tulemisen kokemuksissa. Toiminnan merkityksellisyys ja mielekkyys ovat yleisimpiä syitä osallistua järjestötoimintaan aikuisväestöllä (Gönlund & Seppälä, 2021; Hastrup ym., 2019; Teittinen & Vesala, 2015). Aineiston järjestöissä monet järjestivät perheille suunnattuja toimintoja, ja voidaan olettaa, että useimmin perheen aikuisten kokemuksilla ja käsityksillä lasten kokemuksista on vaikutusta siihen, löytävätkö heidän lapsensa järjestötoiminnan pariin.

Tutkielmassani nämä kokemukset rakentavat osallisuuden perustan yhdessä sosiaalisen osallisuuden ja tieto-osallisuuden kanssa, mikä viittaa siihen, että järjestöissä on erinomaiset edellytykset lasten päätöksenteko-osallisuuden vahvistamiseen. Aineistossa toimijoilla oli päätöksenteko-osallisuuden vahvistamiseen halukkuutta ja innostusta, mutta liikkuminen kohti uudenlaista osallisuuden palasta vaikuttaa olevan enää toiminnanmuutosta ja rohkeutta vaille. Tarkoitus ei ole vähätellä uusien toimintatapojen ja käytäntöjen rakentamisen työläisyyttä ja taloudellisia kustannuksia säästöpoliittisten linjausten ja diskurssien varjostamana aikana, jona järjestömaailmaa koskettavat monet epävarmuudet. Tutkielman tavoite on auttaa toimijoita arvioimaan osallisuustyötänsä, toiminnalle asettamia arvoja ja tavoitteita sekä sitä, vastaavatko ne toisiaan.

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että lapset ovat järjestöille tärkeä kohderyhmä ja he pääsääntöisesti vaikuttavat jollain tavalla järjestön päätöksentekoon, toimintasuunnitelmaan ja strategiaan sekä tiedon tuottamiseen. Erityisesti korostui lasten epäsuora osallisuus päätöksenteossa, joka tuli esille perhenäkökulman ja toimijoiden oman asiantuntijuuden tai lasten edustajina toimimisen kautta. Mielenkiintoinen löydös olikin, että toimijoiden laaja

asiantuntijuus oli päätöksenteon näkökulmasta niin osallisuutta edistävä kuin estävä tekijä. Luottamus omaan (tai moniammatillisen verkoston) asiantuntijuuteen ja moninaiseen kokemukseen lasten kanssa työskentelystä voi sulkea lapset päätöksentekoprosessien ulkopuolelle. Näin lapsiin liittyvä toiminta ja tiedon tuottaminen voivat helposti muotoutua aikuislähtöiseksi ja perustua vähemmän dialogisuuteen aikuisten ja lasten välillä. Vaikka päätöksenteko perustuisi aina lasten tarpeisiin ja toiveisiin, lapset eivät itse välttämättä saa kokemuksia vaikuttamisesta, yhteistyöstä ja osallisuudesta elleivät he osallistu näihin prosesseihin. Monet tahot painottavat dialogisuuteen perustuvaa oppimista päätöksentekoprosesseihin osallistumisesta, jossa lapset näkevät, mitä heidän osallistumisensa on saanut aikaan (OHCHR, 2009; Isola ym., 2017; Oranen, 2008). Juuri tämä oppimista mahdollistava päätöksentekoprosesseihin osallistumisesta johtuneiden lopputulosten näkyväksi tekeminen vaikutti aineistossa olevan kehittämisen kohta.

Sisällönanalyysin tuloksista teema ”Ryhmätoiminta monitasoisen osallisuuden kenttänä” havainnollistaa järjestöjen läheisyyttä kohderyhmäänsä sekä edustaa turvallista ja moninaista osallisuuden ympäristöä. ”Lasten päätöksenteko suunnitteluosallisuudessa” puolestaan osoittaa, että lapset ovat jo mukana erityisesti ryhmätoiminnan suunnitteluvaiheissa. Vaikuttaakin siltä, että lasten päätöksenteko ja osallisuus liitetään laajalti ryhmätoimintaan ja lapset nähdään juuri ryhmätoiminnan asiakkaina. Ajattelutapa voi olla syy siihen, miksi aineistossa esiintyi niukasti edustuksellisia rakenteita, joiden kautta lapset pääsisivät vaikuttamaan järjestön toimintaan eri tasoilla. Lisäksi aineistosta nousi esille käsitys siitä, että palautekeruu ja havainnointi jo itsessään toteuttavat lasten osallisuutta päätöksenteossa.

Aineistossa laajiten esiintyvä teema ”Lapset ilman päätöksentekoa ja osallisuus ilman rakenteita” viittaa siihen, että päätöksenteko-osallisuudessa on vielä järjestökentällä paljon kehitettävää. Päätöksenteko-osallisuuden mallin perusteella vain parissa järjestössä päätöksenteko-osallisuus toteutui rakenteiden tasolla. Aineistossa todettiin, että lasten osallisuutta järjestön päätöksenteossa yksinkertaisesti ”*ei ole nostettu strategiseksi tavoitteeksi*”. Vuoden 2022 Järjestöbarometrissa selvisi, että yli 80 % vastaajista koki rahoittajien vaatimien toiminnan arviointimittarien vaikuttavan tavoitteiden asetteluun ja 70 % koki avustuslinjausten vaikuttavan toiminnan suuntaamiseen (Peltosalmi ym., 2022). Tämä herättää kysymyksen, voiko tutkielmani tulosten taustalla vaikuttaa lisäksi rahoittajiin liittyvät tekijät, kuten heidän näkemyksensä ajankohtaisista ja tärkeistä aiheista. Järjestöbarometrissa tuotiin esiin järjestötoimijoiden huoli rahoittajien vähäisestä tietämyksestä kohderyhmien haasteista, joten vaikutusta voidaan pitää huolestuttavana.

Lapsille suunnatut edustukselliset rakenteet nostavat lasten äänellä ja sanoilla esille moneen elämänalueeseen ja osallisuuden tasoon liittyviä seikkoja. Kun näihin pyritään vastaamaan, ”pakotetaan” eri alan toimijoita yhtä lailla yhdistämään toimintansa ja pohdintansa. Lasten vaikuttamisen kautta syntyy monitoimijaista työtä ja toimintaa tiettyjen monialaisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Lasten oikeuksien kautta päätöksenteko-osallisuustyö ei ole ainoastaan aikuisten velvollisuus, vaan se myös rikastuttaa toimintaympäristöä ja -kulttuuria, vahvistaa lasten ja aikuisten välistä luottamusta ja sidettä ja kehittää laajasti kaikkien osapuolten taitoja. Lasten mukaan ottaminen päätöksentekoon avoimesti ja joustavasti viestivät molemman suuntaisesta luottamuksesta ja voi vahvistaa lasten kokemusta osallisuudesta itselleen tärkeissä ympäristöissä, joka voi kasvaa yhteiskunnalliseksi toimijuudeksi.

Yhteiskunnallinen toimijuus ja aktiivinen kansalaisuus eivät ole ainoita syitä vahvistaa päätöksenteko-osallisuutta. Kouluterveyskyselyjen mukaan eniten kokevat kiusaamista alasteen viimeisten vuosiluokkien lapset, ja lapset, joilla on toimintarajoitteita. Kaikki lapset ja nuoret eivät käänny aikuisen puoleen esimerkiksi kohdatessaan kiusaamista. (Opetushallitus [OPH], ei pvm.a; OPH, ei pvm.b.) Vapaamuotoinen keskustelu esimerkiksi ohjausryhmissä voi luoda tilanteita, joissa kiusaamisen puheeksi otto ja käsittely mahdollistuvat.

Edustukselliset rakenteet, joissa lapsilla on suora yhteys aikuisiin tasa-arvoisessa asemassa (asiantuntijoina) voivat parantaa lasten ja aikuisten välistä luottamusta ja lisätä rohkeutta erilaisten asioiden puheeksi ottamisessa. Tässä on huomioitava ja muistettava, että näiden rakennusten on oltava lapsilähtöisiä ja monimenetelmällisiä. Siis lasten ehdoilla toteutettuja niin, että ne huomioivat erilaisia olemisen ja osallistumisen tapoja. Lisäksi lasten edustuksellisten rakenteiden kautta on mahdollisuus lisätä koko perheen kokemusta hyvinvoinnista ja kuulumisesta, kun aikuiset saavat onnistumisen kokemuksia lasten myönteisten muistojen kautta. Tällaisten edustuksellisten rakenteiden luominen ei ole selväviivaista ja mutkatonta. Niiden luomiseen ja toteuttamiseen tarvitaan paljon tietoa ja osaamista, koulutuksia ja tutkimuksia eli rutkasti resursseja, kuten aikaisemmin nostin esille.

Edustuksellisten rakenteiden kenties tärkein mahdollinen hyöty tulee esiin resilienssin kautta. Pitkäaikaissairaat ja vammaiset lapset kohtaavat monia resilienssiä koettelevia ja lisääviä kokemuksia. On todettu, että erilaiset vastoinkäymiset voivat parantaa yksilön suoritusta (resilienssi), jolloin he usein loistavat vaativien tehtävien suorittamisessa. Resilienssin vahvistaminen ei kuitenkaan tapahdu tyhjiössä, vaan se vaatii tukea ympäristöstä. (Rutter, 2012; Werner, 2000). Tämän valossa näen sen todennäköisenä, että pitkäaikaissairaat ja

vammaiset lapset pystyisivät tarkastelemaan erilaisia asioita monenlaisten ihmisten ja elämänpolkujen näkökulmasta eli ymmärtäväsyydellä ja empatialla. Lisäksi lasten saadessa kokemuksia moninaisen toiminnan (niin vertaistoiminnasta kuin vaikuttamisesta) ja toimijuuden kautta, myös lasten resilienssi saattaa vahvistua päätöksenteko-osallisuuden rakenteiden myötä. Tätä näkökulmaa korostaa erityisesti järjestön LP-vastaavan vastaus ”*Lisänä tulee myös lasten keskinäinen vertaistuki*” ohjausryhmästä. Edustukselliset rakenteet ovat siis lisäys vertaistoiminnan kenttään.

Lisäksi tulokset osoittavat, että päätöksenteko-osallisuus ei ole vain rakenteiden summa – se on rakenteista koostuva dynaaminen kokonaisuus, jonka korrelaatioanalyysi osoitti. Toisin sanoen päätöksenteko-osallisuuden tasolla toimiminen ei vaadi kaikkien rakenteiden toteuttamista vaan toimintatapojen eheyttä pitkin päätöksentekoprosessia eli sen tarkastelua suunnitteluvaiheesta arviointiin asti. Tutkielmassani olen korostanut havainnointi- ja palautteenkeruumittareiden sekä osallisuuden raportoinnin tärkeyttä, jotka tekevät rakenteista systemaattisia ja tuovat toiminnan vahvuudet ja kehittämiskohdat konkreetian tasolle. Laimio (2021) kritisoi juuri tällaista järjestelmällistä toimimista ja havainnointia. Hänen mukaansa tiukat rakenteet saattavat rajoittaa leikkillisyyttä ja sitä kautta lasten kokemusmaailman tavoittamista sekä luottamuksen rakentamista. Tässä on kuitenkin muistettava näkökulmien erot: toisessa käsitellään lasten osallisuuden kokemuksen rakentamista toiminnassa ja toisessa (tutkielmassani) lasten tasa-arvoista edustuksellisuuden toteutumista päätöksentekoprosesseissa. Molemmat osallisuuden ulottuvuudet ovat yhteiskunnallisesti merkitseviä. Osallisuuden tunteen rakentamisen lisäksi on tärkeää, että lapsilla on konkreettisia väyliä vaikuttaa itselleen tärkeissä ympäristöissä ja yhteiskunnassa laajemmin, jotta heidän ei tarvitsisi rakentaa näitä väyliä itse. Stenvall (2018) korostaa väitöskirjatutkimuksessaan, että kiinnostus ja osaaminen vaikuttamiseen ja päätöksentekoon osallistumiseen voi syntyä vasta tietynlaisten kokemusten ja ympäristön myötä, joka tutkielmani aineistossa laajasti toteutui.

Viimeiseksi haluan tuoda esille havaintoni siitä, että aineisto kuvastaa diskurssianalyysiin kuuluvaa oletusta merkityssysteemien kirjosta, jonka mukaan sosiaalinen todellisuus hahmottuu useiden rinnakkaisten ja keskenään ristiriitaisten systeemien kenttänä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 2016). Vastaajien määritelmät osallisuudesta muuttuivat pitkin kyselyä ja toimijoiden vastauksissa esiintyi ristiriitoja. Vastauksissa lasten osallisuus saatettiin ensin arvioida korkeaksi ja todeta, että lapset osallistuvat uusien toimintatapojen ja menetelmien kehittämiseen. Avoimet vastaukset toivat kuitenkin esille, että esimerkkejä lasten aloitteista

syntyneistä uusista toimintatavoista ja menetelmistä ei osattu kertoa. Toimijat antoivat lasten osallisuudelle järjestön päätöksenteossa erilaisia merkityksiä: osalle se tarkoitti toiminnan suunnitteluun osallistumista tai lasten toiveiden ja tarpeiden huomiointia toimintasuunnitelmassa, ja toisille lasten osallisuutta järjestön laajemmassa päätöksenteossa lasten osallistumisen kautta tai toimijoiden asiantuntijuuden ja laajojen kokemusten kautta. Nämä käsitteille annetut merkitykset vaikuttivat ohjaavan järjestön toimintaa. Tutkimuksissa moniammatillisesta ja -verkostoisesta yhteistyöstä tähdennetään usein yhteisen kielen rakentamista (Isoherranen, 2012), koska tilanteiden, käsitteiden ja ilmiöiden tulkinnalliset erot voivat haasta yhteistyötä. Tämän kautta järjestönsisäisten, henkilökunnalle järjestettävien, koulutustuen merkitys osallisuudesta korostui. Koulutuksilla oli tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys kaikkiin rakenteisiin. Tutkielmassani en voi siis painottaa riittävästi refleksiivisyyden merkitystä ja palaamista tavoitteellisen toiminnan lähtökohtiin: käsitteiden (joiden kautta tavoitteita asetetaan) määrittelemiseen ja pilkkomiseen osiin niin työyhteisössä kuin kohderyhmän kanssa.

8.2 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tieteellisen tiedon hankinnan ja tuottamisen on oltava systemaattista, kontrolloitua ja eettistä. Tutkimuksen ja siinä käytettyjen menetelmien ja mittareiden on oltava tarkoituksenmukaisia ja luotettavia. Luotettavuutta mitataan arvioimalla koko tutkimusprosessia eli tutkimusongelmien asettamisesta aineiston keräämiseen ja sen analysointiin asti. Luotettavuutta mitatessa tarkastellaan muun muassa, kuinka perusteltuja tutkijan tekemät ratkaisut ovat olleet, onko tutkija pysynyt objektiivisena koko tutkimusprosessin aikana ja onko tutkimus luotettava, pätevä, yleistettävissä ja toistettavissa. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.; Tähtinen ym. 2020, 57.) Mixed methods -tutkielmassa on arvioitava luotettavuutta niin kvalitatiivisen kuin kvantitatiivisen tutkimuksen kriteerein, jotka osittain eroavat toisistaan. Mixed methods -menetelmän luotettavuuden arviointiin on laadullisen ja määrällisen tutkimuksen standardien lisäksi arvioitava mixed methods -tutkimuksen arviointiin asetettuja omia standardeja. (Creswell & Plano Clark, 2018.) Perehdyn ensin kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ja myöhemmin kvalitatiivisen tutkimuksen arvioinnin kriteereihin. Lopuksi tarkastelen mixed methods -menetelmän omia standardeja.

Määrällisessä tutkimuksessa luotettavuutta mitataan mittareiden validiteetin ja reliabiliteetin avulla, mutta laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista on erilaisia näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Määrällisessä tutkimuksessa validius viittaa mittausten menetelmien

pätevyyteen eli siihen, että ne mittaavat sitä tutkittavan ilmiön ominaisuutta, mitä on tarkoituskin mitata. Validius tarkoittaa siis tutkimuksen perusteellisuutta ja tehtyjen johtopäätösten oikeellisuutta. (Tähtinen ym., 2020, s. 84–90.) Validiteettia parantaa jo itse mixed methods -menetelmä, jossa kahdenlaista aineistoa yhdistetään holistisen kuvan saamiseksi.

Reliabiliteetti tarkoittaa menetelmien luotettavuutta ja riippumattomuutta eli sitä, että mittausmenetelmät eivät tuota sattumanvaraisia, vaan tilastollisesti merkitseviä, tuloksia. Toisin sanoin luotettavat mittarit perustuvat mahdollisimman vähän sattumaan, jolloin ne mittaavat tarkasti sitä mitä on tarkoituskin mitata. Reliabiliteetin testaamiseen on erilaisia keinoja ja mittareita (esim. Cronbachin alfa -kerroin), jotka valitaan aina testikohtaisesti. (Tähtinen ym., 2020, s. 84–90.) Tilastollisen analyysin yhteydessä olen tarkistanut testin sisäistä homogeneisuutta Cronbachin alfa- kertoimella (summamuuttujat) tai merkitsevyysteillä (korrelaatiotaulukko) tulosten tilastollista merkitsevyyttä.

Reliabiliteettianalyysien lisäksi on pidettävä mielessä loogisuus ja tarkoituksenmukaisuus: tutkijan on itse tarkistettava, että testattavat mallit, muuttujat tai kokonaisuudet ovat tarkoituksenmukaisia, vaikka kaavamaiset analyysit osoittaisivat niiden olevan luotettavia. Tähtinen ja kumppanit (2020) painottavat, että pätevät ja luotettavat mittarit eivät yksistään riitä validiteetin takaamiseen, vaan tutkimuksen on rakennuttava hyvään aineistonkeruuseen ja tutkimuskysymysten operationaalistamiseen. (s. 84–90.)

Erityisesti kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuskysymysten operationaalistaminen ja kyselylomakkeiden laatiminen on keskeisimpiä vaiheita analyysin kannalta. Kvantitatiivisesti voidaan analysoida niin laadullista kuin määrällistä aineistoa, mutta aineiston on oltava relevanttia tutkimuskysymyksiin nähden. Kyselyn tulisi olla napakka eli kysymysten on liityttävä tutkimuksen keskeisiin käsitteisiin mahdollisimman kattavasti. (Tähtinen ym., 2020, s. 24–26, 84–90). Erityisesti LP-vastaavien kyselylomake oli pitkä, jota voidaan pitää tutkielman heikkoutena. Kyselyjen laatimisen hetkellä olisi pitänyt vielä tarkemmin määritellä tärkeimmät käsitteet tutkimusongelman tarkasteluun ja operationaalistamiseen. Rajalliset aikaresurssit aineistonkeruun vaiheessa vaikuttivat kyselylomakkeiden laatuun.

Tässä asetelmassa laadullinen ja määrällinen aineistonkeruu tapahtui integroidusti, jota voidaan pitää toisena tutkimuksen heikkoutena, vaikka se on yleinen konvergentin asetelman aineistonkeruutapa. Aineistosta olisi mahdollisesti saanut relevanttimman ja paremmin tutkimusongelmaa kartoittava, jos ensin olisi kerätty avoimin kysymyksin toimijoiden yleisiä

näkemyksiä lasten päätöksenteko-osallisuudesta ja tavoista, joita sitä järjestössä vahvistetaan. Näin on mahdollista hahmottaa tarkempia mittareita määrällistä analyysiä (validius) varten ja rakentaa yleistettävissä oleva edustava aineisto laajemmasta otoksesta (QUAL → QUAN). (Creswell & Plano Clark, 2018.) Vaihtoehtoisesti, jos määrällinen aineisto olisi kerätty ensin olisi ollut mahdollisuus myöhemmin kvalitatiivisilla menetelmillä selvittää esim. rakenteiden taustalla olevia käsityksiä ja mahdollisia kehitettäviä kohtia tai toimijoiden mielestä vahvuuksia. Toisin sanoin peräkkäinen selittävä aineistonkeruu (QUAN → QUAL) olisi syventänyt tai selittänyt ensimmäisen vaiheen tilastollisen päättelyn tuloksia. Erilliset keruut olisivat tehneet kyselylomakkeista lyhyemmän, helpommin ja nopeammin vastattavan. Nyt kyselyt olivat laajoja ja kattavia, niiden vastaamiseen kului osalla toimijoista paljon aikaa. Lisäksi osa kysymyksistä ja väitteistä jäivät vastaajille epäselväksi. Esimerkiksi likertasteikollinen väite ”Lasten osallisuuden vahvistaminen on kaikkien yhteinen agenda (ei rajoitu lapsitoiminnasta vastaavien tehtävään)” jätettiin kokonaan analyysin ulkopuolelle, koska avoimesta jatkokysymyksestä tuli ilmi, että toimijat olivat ymmärtäneet väitteen hyvin erilaisin tavoin eikä sen määrällinen analyysi olisi ollut luotettavaa. Toisin sanoin aineistonkeruun lisäksi tutkimuskysymysten operationaalistamisessa eli niiden mitattavaan muotoon viemisessä oli kehiteltävää.

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy lisäksi sen toistettavuus ja tulosten yleistettävyys. Kuten aikaisemmin toin esille, tutkielmani otoskoko on määrällisen tutkimuksen näkökulmasta pieni, joten otoksen edustavuutta voidaan kyseenalaistaa. Vastaamishalukkuuteen on muun muassa saattanut vaikuttaa aikaisempi tieto Lapset on tärkeitä -hankkeesta sekä aiheen kiinnostus yleisesti, jotka ovat puolestaan saattaneet vaikuttaa otokseen. Jotta tulokset olisivat yleistettävissä, on otoksen oltava riittävän laaja ja populaatiota edustava (Creswell & Plano Clark, 2018, s. 279). Tämän tutkielman tuloksista voidaan johtaa vain varovaisia johtopäätöksiä isompaan populaatioon, mutta ne voivat antaa viitteitä jatkotutkimustarpeille. Toisaalta laadullisessa tutkimuksessa yleistettävyys ja tutkijan hypoteesien oikeellisuuden todistelu ei aina ole tärkeää, vaan keskeistä on itsestäänselvyyksien ohi katsominen ja tajunnan laajentaminen. Tutkimuksen tarkoitus, erityisesti yhteiskunnallisista aiheista, voi olla edistää rationaalista keskustelua tarkastellen ilmiötä perustelluista näkökulmista. Yhteiskuntatieteiden professori Alasuutari väittääkin, että vain keskimääräisyyksiin ja tilastollisesti merkitseviin havaintoihin keskittyminen köyhdyttää tutkimustuloksia ja heikentää huonosti tiedostettujen asioiden esille tuomista. Yleistettyyden sijasta korostuu selitysten pätevyys. (Alasuutari, 2011, luku 12) Yleistämisen sijasta olenkin pyrkinyt

keskittymään tutkimusongelman tarkkaan, monipuoliseen ja -tasoiseen tarkasteluun sekä havaintojen taustalla oleviin syihin, joka toivottavasti laajentaa aiheesta kiinnostuneiden tietoisuutta.

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida monesta näkökulmasta riippuen tutkijan positiosta tutkimusprosessissa ja tutkimuksen asetelmasta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi tieteellisissä julkaisuissa on täten hyvin kirjavaa. Laadullisessa tutkimuksessa voidaan arvioida filosofisia lähtökohtia (epistemologia ja ontologia), tutkijan osallisuutta ja positiota tutkittavassa ympäristössä, objektiivisuutta tai metodologiaa eli menettelyllisiä valintoja. (Creswell ja Plano Clark, 2018, s. 279; Tuomi & Sarajärvi, 2018, luku 6.) Creswell ja Plano Clark (2018) painottavat laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa erityisesti metodologisia lähtökohtia, kuten tarkkaa ilmiön rajaamista rikkaan aineiston varmistamiseksi, tutkimuksen kehystämistä laadullisen tutkimuksen filosofisten oletusten puitteissa, yleisesti hyväksytyjen menetelmien käyttämistä (esim. narratiivinen tutkimus, sisällönanalyysi), monitasoista analyysiä, validiteettia, lukijaa vakuuttavaa ja sitouttavaa raportointia sekä refleksiivisyyttä eli tutkijan roolin ja subjektiviteetin läpinäkyväksi tekemistä ja niiden vaikutusta tulkintojen tekemiseen. Keskityn laadullisen analyysin luotettavuuden arvioinnissa juuri näihin asioihin.

Olen tutkielmassani keskittynyt mixed methods -tutkimuksen (sekä laadullisen ja määrällisen analyysin) perusteelliseen teoretisointiin ja läpinäkyvyyteen, jotta tutkielman eteneminen olisi mahdollisimman selkeää ja lukijan mahdollista havaita syyt tehdyille metodologisille valinnoille. Pyrin analyysissä kiinnittämään huomion niin tutkimuskysymysten kuin kohdejoukon mahdollisten kiinnostuskohteiden kannalta keskeisiin asioihin. Sovelsin pitkän kvalitatiivista analyysiä Tuomen ja Sarajärven (2018) sisällönanalyysin vaiheita, jotta tulkintojen tekeminen olisi mahdollisimman systemaattista ja objektiivista (kts. alaluvut 6.3 ja 6.4). Lisäksi ammattisanaston ymmärtämiseen sain analyysiin ja tulkintojen tekemiseen tukea Lapset on tärkeitä -hankkeen kokeneilta toimijoilta. Alustavien tulosten julkaisutilaisuuteen osallistuneilta ja Lapset on tärkeitä -hankkeen moniammatillisten ohjausryhmien tapaamisissa sain kohderyhmän näkökulmia alustavista tuloksista. Tapaamiset kehittivät tutkimustulosten esittämismuotoa korostaen heille keskeisiä asioita, jotta tulosten hyötyarvo olisi mahdollisimman korkea järjestötoiminnan kehittämisessä osallisuuden näkökulmasta.

Mixed methods -menetelmän luotettavuuden arvioinnin on myötäiltävä laadullisen ja määrällisen tutkimuksen luotettavuuden arviointia. Näiden lisäksi mixed methods-

tutkimuksen arvioinnille on asetettu omia tarkasteltavia periaatteita, joihin on erilaisia lähestymistapoja. (Creswell & Plano Clark, 2018, s. 278–284.) Tutkielmani luotettavuutta mixed methods -menetelmän näkökulmasta olen pyrkinyt arvioimaan pitkin tutkimusprosessia Creswellin ja Plano Clarkin (2018) esittämän neljän teeman kautta. Ensimmäiseksi mixed methods -menetelmän käytön on oltava perusteltu ja menetelmän on oltava tarkoituksenmukaista suhteessa asetettuihin tutkimuskysymyksiin, joita olen käsitellyt alaluvussa 6.3. Toiseksi mixed methods -analyysin etenemisen on oltava läpinäkyvää, johon olen pyrkinyt alaluvussa 6.4. Kolmanneksi laadullisen analyysin ja määrällisen analyysin tulosten on oltava joko integroituja tai yhdistettyjä. Tulokset olen raportoinut integroidusti ja yhdistänyt yhdeksi holistiseksi kokonaisuudeksi (kts. luku 7).

8.3 Tutkimuksen eettisyyden arviointi

Eettisten kysymysten huomiointi tutkimuksessa on luotettavuuden peruspilareita ja kuuluu hyviin tieteellisiin käytäntöihin kaikenlaisissa tutkimuksissa tutkimuskohteesta riippumatta. Kuten luotettavuuden niin eettisyydenkin arvioinnin tulisi kattaa koko tutkimusprosessin: aiheen valinnasta raportointiin asti. Eettiset periaatteet antavat työkaluja tieteellisyyden ja luotettavuuden lisäämiseksi. (Tähtinen ym., 2020, 57–60.) Tutkimuksen eettisyyden arvioinnissa kiinnitetään lisäksi huomio muun muassa tutkijan omiin lähtökohtiin, tehtyihin menetelmällisiin ja tulkinnallisiin valintoihin, aiheen sensitiivisyyteen, tutkittavien asemaan ja anonymiteettiin sekä mahdollisiin tutkimukseen sisältyviin riskeihin. (Tuomi & Sarajärvi, 2018; Tähtinen ym., 2020, s. 57–56.) Näistä syistä rajasin tutkimusongelman tarkastelun lasten kokemusten sijasta aikuisten kokemuksiin ja järjestöjen rakenteisiin, koska lapsuustutkimuksiin liittyy useita tutkimuseettisiä kysymyksiä ja oikeudellisia säännöksiä. Tutkielman eettisyyden arvioinnissa olen noudattanut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) vuonna 2023 päivitettyä ohjetta hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK) tutkielmaproessin aloittamisesta asti, jokaisessa tutkielman vaiheessa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023).

Pyrin tutkielman toteuttamisessa objektiivisuuteen, systemaattisuuteen, tarkkuuteen ja tulosten julkaisussa rehellisyyteen, ilman vilppiä ja tulosten vääristämistä. Tähän olen saanut monipuolisesti ohjausta ja tukea, joka myös kuuluu hyviin eettisiin käytäntöihin (TENK, 2023). Kriittisyyttä olen noudattanut niin lähdekirjallisuuden kohdalla kuin tulkintojen tekemisessä ja itse tutkielman toteuttamisessa. Tutkielma on luonteeltaan sellainen, että se ei vaadi TENK:n eettistä ennakoarviointia, jossa arvioidaan tutkittaville mahdollisesti koituvia

haittoja tai vahinkoja suhteessa tavoiteltavaan tietoarvoon (TENK, 2023). Kaikki tutkittavat ovat suostuneet tutkimukseen, ja saaneet eettisten periaatteiden mukaiset tiedot tutkielmaan osallistumisesta. Tutkittaville on kirjallisesti kerrottu tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta, heidän anonymiteettinsa säilyttämisestä ja tutkielman tarkoituksesta (liite 1). Tutkittavien ja heidän edustamiensa järjestöjen anonymiteetin säilyttämiseksi olen poistanut aineistolainauksista tunnistetietoja, toimintojen ja järjestöjen nimiä, kohderyhmät ja muita tietoja, jotka saattaisivat vaarantaa anonymiteetin. Tutkielma on julkinen ja kaikille luettavissa. Tutkimusaineisto on tutkijalla ja Lapset on tärkeitä -hankkeen työntekijöillä, mutta se tuhotaan asianmukaisin keinoin viimeistään hankkeen loputtua vuoden 2024 lopussa.

Tutkimuksenteossa on tiedostettava valtaan liittyvät kysymykset. Valta on aina läsnä kaikessa vuorovaikutuksessa, ja joku on aina valta-asemassa suhteessa muihin. Erityisesti laadullisessa, mutta myös määrällisessä, tutkimuksessa tutkija käyttää valtaa tulkintoja ja johtopäätöksiä tehdessä muiden sanomista ja käsityksistä sekä päättäessä mihin asioihin kiinnittää huomionsa. Aineiston analyysissä on luonnollista, että toiset asiat jäävät vähemmälle huomiolle toisten korostuessa. (Cahill, 2007.) Tutkielmassa olen pyrkinyt häivyttämään perinteisiä tutkimuksenteekoon liittyviä valtasuhteita osallistamalla tutkittavat tutkimusprosessiin yhteiskehittämisen periaatteella. Alustavia tuloksia julkaisin webinaarissa, johon järjestötoimijoilla oli vapaa pääsy. Webinaarissa heillä oli mahdollisuus kommentoida muodostuneita teemoja, ja kriteereitä, joilla teemat muodostettiin. Lisäksi alustavia tuloksia arvioitiin Lapset on tärkeitä -hankkeen monitoimijaisen ohjausryhmän kanssa. Webinaarin ja ohjausryhmän keskustelut ovat vaikuttaneet tutkielman lopputulokseen. Cahillin (2007) mukaan tutkittavien osallisuus rikkoo perinteistä valta-asetelmaa, mutta tutkimuksen hallinnollinen valta ja vastuu kokonaisuudesta säilyy edelleen tutkijalla. Tutkittavien kollektiivinen reflektointi, jossa kokemuksia tunnistetaan yleisiksi ja jaetuiksi, muodostaa tutkittavien vallan tiedon tuottamisessa.

Olen pyrkinyt ottamaan huomioon mixed methods- käsitteiden vierauden sekä laadullisessa ja määrällisessä tutkimuksessa käytettyjen termien erilaiset sisällölliset määritelmät. Olen pyrkinyt määrittelemään kyseiset käsitteet selkeästi. Lisäksi kuvasin mixed methods- menetelmän teoreettisia lähtökohtia laajasti, piirsin tutkielman menettelykaavion ja kuvasin tarkkaan tutkielman vaiheita, jotta mixed methods- menetelmä ja sen eteneminen olisi mahdollisimman selkeää ja läpinäkyvää lukijoille. Käsitteiden läpinäkyvyys ja tutkimusvaiheiden selkeys ovat Creswellin ja Plano Clarkin (2018) mukaan keskeisiä eettisyyttä ja luotettavuutta vahvistavia tekijöitä (s. 216). Tutkimuksen läpinäkyvyyteen liittyy

myös mahdollisten tutkimukseen tai tulkintaan liittyvien ongelmien käsitteleminen ja niistä muistuttaminen. Olen raportoinnin eri vaiheissa tuonut esille mahdollisia tulkinnallisia epävarmuuksia ja ongelmakohtia sekä tutkielman kehittämiskohtia. Tähtisen ja kumppaneiden (2020) mukaan eettisyyttä lisää tutkimukseen liittyvän viitekehysten vankka hallinta, jotta tutkittavan ongelman tarkastelu olisi mahdollisimman laajasta perspektiivistä. Samalla on vältettävä, että valittu viitekehys ei hallitsisi tulkintojen tekemistä liikaa. (s. 60.) Olenkin tulosesiossa tuonut esille aineistosta esille nousseita eroja ja samanlaisuuksia suhteessa käytettyyn teoriaan. Loppujen lopuksi tutkimuksen eettisyys on paljolti kiinni tutkijan omasta reflektoinnistaan ja sitoutumisestaan eettiseen tutkimusentekoon (Tähtinen ym., 2020, s. 61), joka on kohdallani keskeisimpiä tutkimusentekoa ohjaava arvo ja käytäntö.

8.4 Jatkotutkimusaiheet

Lasten osallisuus on vuosikymmeniä ollut tieteen kentällä mielenkiinnonkohteena ja on edelleen ajankohtainen aihe. Osallisuutta on tarkasteltu monesta eri näkökulmasta, toisista enemmän ja toisista vähemmän. Järjestökentällä on löydettävissä vain vähän tutkimustietoa lasten päätöksenteko- tai poliittisesta osallisuudesta, kun sosiaalisesta osallisuudesta on puolestaan runsaasti tuotettu tietoa eri tahojen toimesta. Seuraavaksi olisikin tärkeää tutkia lasten päätöksenteko-osallisuutta isommalla otoksella. Tutkielmani osoitti, että järjestöissä on kirjavasti erilaisia rakenteita, käytänteitä ja toimintatapoja. Näihin olisi mielenkiintoista perehtyä syvällisemmin ja koota yhteen uuden tiedon ja toimintatapojen tuottamiseksi. Lisäksi olisi tärkeää tutkia päätöksenteko-osallisuuden ja edustuksellisten rakenteiden yhteyttä vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten resilienssiin sekä yksinäisyyden kokemukseen.

Järjestöjen nykyisten toimintatapojen tutkimisen lisäksi, on tärkeää tuottaa tietoa tavoista vahvistaa lasten päätöksenteko-osallisuutta ja lasten edustuksellisuutta päätöksenteossa. Tarve konkreettisiin työkaluihin lasten osallisuuden vahvistamisessa on havaittu aikaisemminkin (esim. Paasivirta ja Väistö, 2021), koska halua ja innostusta osallisuustyöhön on rutkasti. Laaja interventiotutkimus yhdessä toimijoiden ja lasten kanssa voisi tuottaa uusia ja pysyvämpiä toimintatapoja, rakenteita ja niiden arviointimenetelmiä. Samalla yleispätevien toimintatapojen ja mallien luominen, jotka sopivat kaikkiin ympäristöihin ja olemisen, osallistumisen ja tekemisen tapoihin, on ymmärrettävästi haastavaa.

Tutkielmani tarkasteli osallisuutta aikuisten ja järjestöjen toiminnan ja rakenteen näkökulmasta, joten seuraavaksi olisi oleellista tuoda esille lasten kokemuksia ja käsityksiä

suhteessa aikuisten toimijoiden käsityksiin ja kokemuksiin. Eroavatko toimijoiden ja lasten kokemukset osallisuudesta ja osallistumisesta päätöksentekoon? Millaista tietoa saataisiin päätöksenteko-osallisuudesta tuotettu Delfoi -metodilla, jossa voidaan muodostaa ”osallisuusstrategioita” yhdistämällä eri asiantuntijuuksia? Kyseistä laadullisen tutkimuksen metodia on käytetty onnistuneesti nuorten hoivaajien näkyvyyden, tuen tarpeiden ja interventioiden kartoittamisessa (kts. esim. Nap ym., 2020). Menetelmän avulla pystyttäisiin tuomaan lasten omaa näkökulmaa esille sekä lasten, perheiden sekä eri alan ammattilaisten ja asiantuntijoiden yhdessä muodostamia synteesejä päätöksenteko-osallisuudesta ja toimintamenetelmistä.

Lisäksi kolmannen sektorin kentällä on erityinen sisarus ilmiönä noussut julkiseen keskusteluun ja sen mukana sisarusten osallisuus järjestöissä ja sosiaali- ja terveyspalveluissa (esim. Abrams, 2009; Bergman & Roponen, 2017; Ylitalo & Rantanen, 2018). Erityisten sisarusten päätöksenteko-osallisuuden tutkiminen järjestöissä sairastavien sisarusten lisäksi ottaisi lasten toimintaympäristön kokonaisvaltaisemmin huomioon. Lasten osallisuutta sote-palvelujen päätöksenteossa on tutkittu jonkin verran, mutta tarvitaan lisää laaja-alaista tutkimusta lasten osallisuudesta yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, jota järjestöt toiminnassaan toteuttavat.

Lähteet

- Åberg, L. (8.9.2021). Kehitysvammaisuus. Duodecim. Haettu 10.5.2023 osoitteesta <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk00556>
- Abrams, M. S. (2009). The well sibling: Challenges and possibilities. *American Journal of Psychotherapy*, 63(4), s. 305–17.
- Ahola, S. & Pollari, K. (2018). Lapsella on oikeus osallisuuteen- vammaisuudesta riippumatta. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos [THL]. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135864/URN_ISBN_978-952-302-999-6.pdf?sequence=1
- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0 (4. uud. p.). Vastapaino.
- Ang, F., Berghmans, E., Cattrijsse, L., Delens-Ravier, I., Delplace, M., Staelens, V., ... Verheyde, M. (Eds.). (2006). Participation rights of children. Antwerpen - Oxford: Intersentia. <http://hdl.handle.net/1854/LU-607335>
- Araneva, M. (2022). Lapsen suojele: toteuttaminen ja päätöksenteko: käsikirja lapsen asioista päättävälle (2., uudistettu painos.). Alma Talent.
- Bäcklund, P. (2007) Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa. Akateeminen väitöskirja. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bergman, M. & Roponen, M. (2017). Näe minutkin, kuule minuakin! Myös erityislasten sisarukset kaipaavat huomiota. ISBN 978-952-68675-3-3.
- Cahill, C. (2007). The Personal is Political: Developing new subjectivities through participatory action research. *Gender, Place and Culture* 14(3), s. 267–292.
- Creswell, J. W. (2003) Research design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. Second edition. SAGE Publications. <https://cumming.ucalgary.ca/sites/default/files/teams/82/communications/Creswell%202003%20-%20Research%20Design%20-%20Qualitative%20-%20Quantitative%20and%20Mixed%20Methods.pdf>
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). Designing and conducting mixed methods research (Third edition.). Los Angeles ; SAGE.
- Dupuis, J. & Mann-Feder, V. (2013). Moving towards emancipatory practice: Conditions for meaningful youth empowerment in child welfare. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 3, s. 371–380.
- eOppiva. (julkaisuaika tuntematon). Lapsen oikeuksien koulutuskokonaisuus. Haettu 16.2.2024 osoitteesta <https://www.eoppiva.fi/kokoelmat/lapsen-oikeudet/>

- ETENE (2011). Sosiaali- ja terveysalan eettinen perusta. ETENE-julkaisuja 32.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3195-4>
- Euroopan unionin perusoikeuskirja 2012/C 326/02. Euroopan unionin virallinen lehti
26.10.2012. Haettu 1.8.2023 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>
- Euroopan uudistettu sosiaalinen peruskirja 80/2002. Haettu 1.8.2023 osoitteesta
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2002/20020080#idm45843169330992>
- Fetters, M. D., Curry, L. A. & Creswell, J. W. (2013). Achieving integration in mixed methods designs—principles and practices. *Health services research*, 48(6pt2), s. 2134–2156. <https://doi.org/10.1111/1475-6773.12117>
- Francis, M. & Lorenzo, R. (2002). Seven realms of children's participation. *Journal of environmental psychology*, 22(1–2), s. 157–169.
<https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0248>
- From, K. (2010). ”Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa”. Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristössään. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research*, (381).
- Grönlund, H., & Seppälä, T. (2021). Onko sektorilla väliä? Julkisen sektorin ja kolmannen sektorin toimijoiden ylläpitämien matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen keskinäiset erot ja yhtäläisyydet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 58(4), s. 430-444.
- Hastrup, A., Hakkarainen, P., Heinonen, H., Hyytinen, R., Ihanus, M., Kerppola, J., Kokkonen, J., Lampinen, P., Martikainen, A., Paju, P., Rapeli, T., Saaristo, A-M., Sairisalo, H., Satuli-Kukkonen, T., Suomu, K., Särkelä, R., Tuominen., M & Willman, A. (2019). Lasten ja perheiden palvelujen tuottaminen yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa – toimivat rakenteet ja sopimuskäytännöt. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos*.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137497/URN_ISBN_978-952-343-284-0.pdf?sequence=1&isAll
- Hautala, S., Kivistö, M., Tarvainen, M. & Teittinen, A. (2021). *Vammaiset ihmiset kansalaisina*. Vastapaino.
- Heugenhauser, S. (2023). *Lapset on tärkeitä -hankkeen hankesuunnittelija*. Henkilökohtainen tiedoksianto.

- Honkasalo, M.-L., Jylhänkangas, L., & Leppo, A. (2022). Haavoittuva toimijuus : sairastaminen ja hoiva hyvinvointivaltion laitamilla. Vastapaino.
<https://www.ellibslibrary.com/book/9789523970632>
- Iivonen, E. & Pollari, K. (2020) Kansallisen lapsistrategian oikeudellinen perusta. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:20. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5417-5>
- Isoherranen, K. (2012). Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bdb96457-8b02-4488-bd0a-2a08a3d20a03/content>
- Isola, A-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi R., Schneider T., Valtari, S., & Keto-Tokoi A. (2017). Mitä osallisuus on? : Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-917-0>
- Johnson R. B. & Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational researcher* 33(7).
<https://doi.org/10.3102/0013189X033007014>
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskurssianalyysi — Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Vastapaino.
- Kalliomeri, R., Mettinen, K. & Tulensalo, H. Lapsen näköistä kehittämistä ja vaikuttamista. Teoksessa Tulensalo, H., Kalliomeri, R. & Laimio, J. (toim.), Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa Lapset ry. <https://pelastakaalapsen.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>
- Karjalainen, L. (2015). Tilastotieteen perusteet. Pii-Kirjat.
- Kestilä, L. & Karvonen, S. (2019). Suomalaisten hyvinvointi 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137498/THL_Suomalaisten%20hyvinvointi%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kinnunen, A. (2021). Löytöretkellä lapsen osallisuuteen: Substanttiivinen teoria kouluikäisen erityistä tukea tarvitsevan lapsen osallisuuden mahdollistavasta yhteistoiminnasta. Itä-Suomen yliopisto. ISBN: 978-952-61-3753-7
- Kivistö, M. (2014). Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen: monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. Lapin yliopisto.

- Koponen, P., Borodulin, K., Lundqvist, A., Sääksjärvi, K., & Koskinen, S. (2018): Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa. Finterveys 2017 -tutkimus. Raportti 4/2018. THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-105-8>
- Laaksonen, H. & Helander, V. (11.11.2020). Kolmas sektori Suomessa: Suomalainen kolmas sektori on taloudellisesti itsenäinen ja nojaa vahvasti vapaaehtoistyöhön. Kansalaisyhteiskunta. <https://kansalaisyhteiskunta.fi/tietopankki/suomalainen-kansalaisyhteiskunta/>
- Laimio, J. (2021). Lupa leikkiä ja olla oma itsensä lapsentahtisessa tutustumisessa. Teoksessa Tulensalo, H., Kalliomeri, R. & Laimio, J. (toim.) Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa Lapset ry (s. 29–41). <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>
- Lapsen oikeuksien komitea [OHCHR]. (2009). Yleiskommentti nro 12: Lapsen oikeus tulla kuulluksi. 51. istunto Genevessä 25. toukokuuta – 12. kesäkuuta 2009. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000
- Lapsen oikeuksien komitea [OHCHR]. (2011). Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely. Päätelmät: Suomi. Lapsen oikeuksien komitea 57. istunto. CRC/C/FIN/CO/4*. Päivitetty versio 7.9.2011. <https://um.fi/documents/35732/48132/suomeksi/>
- Lapsen oikeuksien komitea [OHCHR]. (2023). Concluding observations on the combined fifth and sixth reports of Finland. https://um.fi/documents/35732/0/CRC_C_FIN_CO_5-6_52903_E+%283%29.pdf/9f19613d-5f18-4e33-cd8f-e06e60a5f1c1?t=1685706415853
- Lapset on tärkeitä -hanke. (ei pvm.). Haettu 20.11.2023 osoitteesta <https://lapsetontarkeita.fi>
- Leemann, L., & Hämäläinen, R. M. (2016). Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. <https://core.ac.uk/download/pdf/78469739.pdf>
- Lehto-Lundén, T. (2021) Lapsi oman elämänsä kertojana: monimenetelmällisyyden mahdollisuudet. Teoksessa Tulensalo, H., Kalliomeri, R. & Laimio, J. (toim.) Kohti lapsen näköistä osallisuutta (s. 42–53). Pelastakaa lapset ry.

- Lemon, K. N. & Verhoef, P. C. (2016). Understanding Customer Experience Throughout the Customer Journey. *Journal of Marketing*, 80(6), s. 69–96.
<https://doi.org/10.1509/jm.15.0420>
- Loimu, K. (2013). *Yhdistystoiminnan käsikirja* (6., uudistettu painos.). Sanoma Pro Oy.
- Makkonen, K. & Pynnönen, P. (2007). Pitkäaikaissairaus ja nuoruus - haastava yhtälö. *Duodecim*. <https://www.duodecimlehti.fi/duo96235>
- Möttönen, S. (2009). Ovatko järjestöt hyvinvointivaltion purkajia vai puolustajia?
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101187/mottonen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Nap, H. H., Hoefman, R., de Jong, N., Lovink, L., Glimmerveen, L., Lewis, F., ... & Hanson, E. (2020). The awareness, visibility and support for young carers across Europe: A Delphi study. *BMC Health services research*, 20, s. 1-16.
<https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-22136/v3>
- Nivala, E. & Rynänen, S. (2013) Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaalia. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja*, 14, s. 9–41. <https://doi.org/10.30675/sa.122317>
- OECD (2021), *Drivers of Trust in Public Institutions in Finland, Building Trust in Public Institutions*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/52600c9e-en>.
- Oikeusministeriö [OM] (2020). ”Kuullaan, mutta ei kuunnella” Lasten osallistumisoikeudet Suomessa. Arviointiraportti. Oikeusministeriön raportteja ja muistioita 2020:10. Helsinki: Oikeusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-802-8>
- Opetushallitus [OPH]. (julkaisuaika tuntematon). Kiusaamisen tunnistaminen ja puuttumisen keinot. Haettu 2.2.2024 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-tunnistaminen-ja-puuttumisen-keinot#:~:text=Kiusaamiseen%20puuttuminen%20parantaa%20luottamusta%20ja,tuk ee%20lasten%20hyvinvointia%20ja%20kasvua>.
- Opetushallitus [OPH]. (julkaisuaika tuntematon). Kiusaamisen yleisyys lasten ja nuorten kokemana. Haettu 29.2.2024 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-yleisyys-lasten-ja-nuorten-kokemana>
- Oranen, M. (2008) Mitä mieltä? Mitä mieltä!: Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä: Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry.
- Paasivirta, A. & Väistö, M. (2021). Pienten lasten turvallinen osallisuus. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 6/2021. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/05/lskl-Pienten-lasten-turvallinen-osallisuus.pdf>

- Pajulammi, H. (2014). *Lapsi, oikeus ja osallisuus*. Talentum.
- Paloheimo, H., & Borg, S. (2009). *Vaalit yleisdemokratiassa*. Tampereen yliopisto.
- Patel, D. R. & Brown, K. A. (2017). An overview of the conceptual framework and definitions of disability. *International Journal of Child Health & Human Development*, 10(3), s. 247–252.
- Patentti- ja rekisterihallitus (02.01.2024). Yhdistysten ja uskonnollisten yhdyskuntien lukumäärät. Haettu 6.2.2024 osoitteesta <https://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri/yhdistysrekisterintilastoja/lukumaaratyhdistysrekisterissajauskonnollistenyhdyskuntienrekisterissa.html>
- Peltosalmi, J., Eronen, A., Haikari J., Inkinen, A., Litmanen, T., Londén, P., Ruuskanen, P., & Suoknuuti, J. (2022). *Järjestöbarometri 2022 : ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä*. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.
- Psoriasisliitto (13.2.2024). Hälyttävä tulos järjestökyselyssä: Pitkäaikaissairaiden taloudellinen tilanne heikentynyt. Haettu 21.2.2024 osoitteesta https://www.epressi.com/tiedotteet/terveys/halyttava-tulos-jarjestokyselyssa-pitkaaikaissairaiden-taloudellinen-tilanne-heikentynyt.html?utm_source=Järjestötyöllä+uusi+ystävä+politiikassa+%7C+Veronk+orotukset+järkevästi+%7C+Välittämisen+SM-kisa++%7C+Sairaalaklovnit&utm_medium=email&utm_campaign=
- Räsänen, J-P. (15.11.2023). Lapset tenttasivat kaupunkia välipalan hinnasta. *Savon Sanomat*, s. 6.
- Rutter M. (2012). Resilience as a dynamic concept. *Development and psychopathology*, 24(2), s. 335–344. <https://doi.org/10.1017/S0954579412000028>
- Seppänen-Järvelä, R (2014). *Kuntoutuksen yhteistoiminta osaksi työn arkea : Arviointitutkimus työhönkuntoutuksen kehittämishankkeen toisesta vaiheesta. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 84/2014*. Kela. <http://hdl.handle.net/10138/135980>
- Siisiäinen, M. (1996). *Mihin yhdistyksiä tarvitaan?* Teoksessa Virve Riikonen & Martti Siisiäinen (toim.), *Yhdistys 2000*. Opintotoiminnan Keskusliitto.
- Sitra (2023). *Sitran strategia 2023*. https://www.sitra.fi/app/uploads/2020/12/sitra_strategia_2023.pdf
- Sorkkila, M. (2018). *Development of sport and school burnout among student-athletes across the first year of upper secondary school: Different methodological perspectives*. University of Jyväskylä.

- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus [STEA] (2023a). Kohdennetun toiminta-avustuksen yleisehdot ja rajoitukset. <https://www.stea.fi/wp-content/uploads/2023/12/STEA-kohdennetun-toiminta-avustuksen-yleisehdot-ja-rajoitukset-2024.pdf>
- Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus [STEA] (2023b). Yleisavustuksen yleisehdot ja rajoitukset. <https://www.stea.fi/wp-content/uploads/2023/12/STEA-yleisavustuksen-yleisehdot-ja-rajoitukset-2024.pdf>
- Stenvall, E. (2018). Yhteiskunnallinen osallisuus ja toimijuus. Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja poliittisuus arjen käytäntöinä. Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0820-9>
- Stenvall, E. (2020). Osallisuutta ja osallistumista - Osa 1: Osallisuuden lähtökohdat kansallisessa lapsistrategiassa. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus [STEA] raportteja ja muistioita 2020:27. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7160-8>
- Stenvall, E. (2021). Tutkimusta tarvitaan lasten ja nuorten osallisuudesta päätöksentekoon. Kasvun tuki -aikakauslehti, 1(1). <https://journal.fi/kasvuntuki/article/view/126967>
- Suomen perustuslaki 731/1999. Haettu 1.8.2023 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Tähtinen, J., Laakkonen, E., & Broberg, M. (2020). Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turun yliopisto.
- Teittinen, A. & Vesala, T. (2015). Vammaispalveluja tarvinneiden taloudellinen tilanne ja osallistuminen – ATH-tutkimuksen tuloksia. Teoksessa Murto, J., Pentala, O., Helakorpi, S., Kaikkonen, R. (toim.). (2015). Yksinäisyys ja osallistuminen, ATH-tutkimuksen tuloksia - Järjestökentän tutkimusohjelma. Terveystieteiden tutkimuskeskus [STEA] raportteja ja muistioita 2015:10. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-547-9>
- Terveystieteiden tutkimuskeskus [THL]. (20.4.2022). Vammaisuus. Haettu 29.5.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuusyhteiskunnassa/vammaisuus>
- Treseder, P. & Crowley, A. (2001). Taking the initiative: Promoting young people's participation in decision-making in Wales. London, England: Carnegie Young People Initiative.
- Treseder, P. (1997). Empowering children and young people: Training manual. London, England: Children's Rights Office and Save the Children.
- Tulensalo, H., Kalliomeri, R. & Laimio, J. (2021). Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa Lapset ry.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turunen, E. (2021). Icehearts: Pysyvät rinnalla kulkijat vahvistamassa välittämisen ja rakkauden kokemuksia. Teoksessa Tulensalo, H., Kalliomeri, R. & Laimio, J. (toim.), Kohti lapsen näköistä osallisuutta. Pelastakaa Lapset ry. <https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2021/05/20140644/kohti-lapsen-nakoista-osallisuutta-kirja.pdf>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta [TENK] (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja, 2/2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Unicef. (julkaisuaika tuntematon). Lapsen oikeuksien sopimus. Haettu 16.2.2024 osoitteesta <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/#:~:text=Lapsen%20oikeuksien%20sopimus%20on%20maailman,sopimukse n%20ulkopuolella%20on%20ainoastaan%20Yhdysvallat>
- Välke, O. & Miettinen, L. (2013). Yhdistystoimijan opas.
- Valtioneuvosto (2021) Kansallisen lapsistrategian parlamentaarinen komitea: Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>
- Vilhunen, T. (2022). Kehittämishanke lapsen osallisuuden vahvistamiseksi ryhmätoiminnassa. https://julkaisut.kuntoutussaatio.fi/wp-content/uploads/Lapset-ontarkeita-hanke_tutkittua-tietoa-2022_Kuntoutussaatio.pdf
- Watson, N. (2012). Theorising the lives of disabled children: How can disability theory help? *Children & Society* 26 (3), s. 192–202. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2012.00432.x>
- Werner, E. E. (2000). Protective factors and individual resilience. In J. P. Shonkoff & S. J. Meisels (Eds.), *Handbook of early childhood intervention* (2nd ed., s. 115–132). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511529320.008>
- World Health Organization [WHO]. (2002). Towards a Common Language for Functioning, Disability and Health ICF. ICF Beginners' guide. 1–20. Haettu 29.5.2023 osoitteesta <https://www.who.int/publications/m/item/icf-beginner-s-guide-towards-a-common-languagefor-functioning-disability-and-health>
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Haettu 1.8.2023 osoitteesta https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista [Vammaisyleissopimus] 27/2016. Haettu
1.8.2023 osoitteesta

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2

Ylitalo, M. & Rantanen, E. (2017). Pitkäaikaissairaiden tai vammaisten lasten sisarusten
kertomuksia palvelukokemuksista. Teoksessa Gissler, M., Kekkonen, M ja Känkänen,
P. (toim.), NUORET PALVELUIDEN PAULOISSA: Nuorten elinolot -vuosikirja
2018. (s. 113–122). <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-200-0>

Liitteet

Liite 1. Tietosuojailmoitus

Rekisterin nimi	Pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten osallisuus järjestöjen päätöksenteossa
Rekisterinpitäjä	<i>Munuais- ja maksaliiton hallinnoima Lapset on tärkeitä- hanke Ratamestarinkatu 7 A 7 krs, 00520 Helsinki</i>
Vastuuhenkilön yhteystiedot	Palvelupäällikkö Timo Rautiainen timo.rautiainen@muma.fi p. +358 50 342 7140
Tietosuojavastaavan yhteystiedot	Palvelupäällikkö Timo Rautiainen timo.rautiainen@muma.fi p. +358 50 342 7140
Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste	<p>Kyselytutkimuksessa kartoitetaan vammais- ja kansanterveysjärjestöjen toiminnanjohtajien ja lapsivastaavien käsityksiä jäsenistönsä lasten osallisuudesta päätöksenteossa. Lisäksi kartoitetaan järjestön rakenteita liittyen lasten osallisuuteen. Sähköpostiosoitteita käytetään kyselyn lähettämiseen.</p> <p>Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on <i>(rasti vain yksikohta)</i></p> <p>☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta)</p> <p>☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta)</p> <p>☐ muu mikä _____</p>
Käsiteltävät henkilötietoryhmät	Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja työnimike, järjestö, käsityksiä lasten osallisuudesta, käsityksiä pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten osallisuuden toteutumisesta järjestönsä päätöksenteossa.
Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät.	Tutkimusryhmään kuuluvat Lapset on tärkeitä -hanketiimi sekä tutkija Annette Kuligin. Tietoja ei siirretä eikä luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle.
Tiedot tietojen siirrosta kolmansiin maihin	Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

Henkilötietojen säilyttämisaika tai sen määrittämisen kriteerit	Kyselyn tiedot anonymisoidaan ja tutkimusaineistosta poistetaan suorat tunnistetiedot. Tietoja säilytetään 31.12.2024 saakka, jolloin hanke päättyy. Tämän jälkeen tiedot hävitetään asianmukaisin keinoin.
Rekisteröidyn oikeudet	Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää tai vaikeuttaa käsittelyä. Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle. Yhteyshenkilö rekisteröidyn oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvissä asioissa on Munuais- ja maksaliiton palvelupäällikkö Timo Rautiainen ks. yllä.
Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu	Kyselyn vastaanottajien sähköpostiosoitteet ovat julkisia ja ne on julkaistu järjestöjen omilla sivuilla. Toiminnanjohtajilta pyydetään julkaisemattomat yhteystiedot lapsitoiminnan vastaavista. Muut tiedot kerätään suoraan kyselytutkimukseen osallistuvilta.
Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta	Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.

Liite 2. Lapsi- tai perhetoiminnasta vastaavien kyselylomake (pelkistetty)

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn! Lasten osallisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta ja käsityksiä osallisuuden rakennuspalikoista on erilaisia. Tämän kyselyn tavoitteena on tarkastella vammais- ja kansanterveysjärjestöissä lasten kanssa toimivien työntekijöiden käsityksiä pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten osallisuudesta sekä heidän osallisuudestaan päätöksenteossa niin järjestön tasolla kuin toiminnan tasolla. Kyselyssä kartoitetaan ensin järjestön taustatietoja, jonka jälkeen siirrytään toiminnan tavoitteisiin ja pitkäaikaissairaille ja vammaisille lapsille järjestettäviin toimintoihin. Seuraavaksi tarkastellaan osallisuutta yleisesti ja osallisuutta päätöksenteossa. Viimeiseksi syvennytään palautteisiin. Vastaa kysymyksiin järjestösi kohderyhmän näkökulmasta. Lapsilla viitataan jatkossa oman järjestön kohderyhmän pitkäaikaissairaisiin ja vammaisiin lapsiin, jotka ovat alle 15- vuotiaita. Vain hankkeen selvityksen ja pro gradu-tutkimuksen kannalta oleellinen tieto kerätään ja julkaistaan niin, että vastaajat eivät ole tunnistettavissa vastauksista. Henkilötietoja kyselyssä ei kerätä.

Kiitos, kun otat aikaa kyselyyn vastaamiseen ja muista, että väriä vastauksia ei ole! Vastaaminen kestää noin 30 minuuttia.

Taustatietoja

Järjestösi ja tehtäväsi *

- Järjestö _____

- Työnimike _____

Budjetoitu työaikasi lapsi- ja/tai perheteroimintaan kokonaistyöajastasi *

- alle 30%
- 30 - 49 %
- 50 - 79 %
- 80 - 100 %
- Ei määritelty

Onko järjestöissäsi lasten osallisuuteen liittyviä hankkeita tai muuta kohdennettua toimintaa? *

- Kyllä, on tällä hetkellä
  - ➔ Millaisia hankkeita ja mitkä olivat niiden tavoitteet?
- Ei, mutta on aikaisemmin ollut
  - ➔ Millaisia hankkeita ja mitkä olivat niiden tavoitteet?
- Ei ole ollut

Tavoitteet ja toiminta

Mitkä ovat lapsille suunnatun toiminnan tavoitteet? *

Miten asetetut tavoitteet näkyvät järjestösi

- strategiassa? * _____
- toiminnan suunnittelussa? * _____
- toiminnan toteuttamisessa? * _____
- päätöksenteossa? _____

Millaista lapsille suunnattua toimintaa järjestöissäsi on? Voit valita useamman vaihtoehdon. *

- vertaistukiryhmät
- ohjausryhmät
- harrasteryhmät tai kerhot
- kurssit tai leirit
- muu: _____

Millaisiin teemoihin kyseiset toiminnot kytkeytyvät?

Lapset osallistuvat järjestösi käytäntöjen tai toimintojen kehittämiseen. *

Täysin eri mieltä   Jokseenkin eri mieltä   Jokseenkin samaa mieltä   Täysin samaa mieltä

Lasten ideoista on kehitetty järjestöön uusia käytäntöjä tai toimintoja (esim. harrasteryhmiä, kursseja tai kursseilla käytettyjä menetelmiä). *

Täysin eri mieltä   Jokseenkin eri mieltä   Jokseenkin samaa mieltä   Täysin samaa mieltä

Osallisuus

Mistä lasten osallisuuden kokemus mielestäsi koostuu? Voit pohtia kysymystä erityisesti järjestösi kohderyhmän näkökulmasta *

Miksi osallisuuden kokemus lapsuudessa on tärkeää eli millaisia merkityksiä positiivisella osallisuuden kokemuksella voi olla? *

Pohdi, miten lasten osallisuus toteutuu järjestösi päätöksenteossa (millaiset toimintatavat sitä tukevat) ja miten sitä arvioidaan. Pohdi vastausta niin rakennetasolla (esim. onko lasten ohjausryhmä hallituksen alainen elin tai lasten palautteita käsitellään systemaattisesti päätöksentekoprosesseissa, lasten sanomat kulkevat hallintoelimiin (vrt. jää ohjaajien tietoon)) kuin toimintatasolla (miten lapsia kuullaan toiminnassa, kerrotaan vaikutusmahdollisuuksista)

Miten lasten osallisuutta järjestösi päätöksenteossa voitaisiin edelleen kehittää?

Osallisuuden eri osa-alueet (pätöksenteko-osallisuus, toimintaosallisuus, sosiaalinen osallisuus, suunnittelu- ja ideointiosallisuus, tieto-osallisuus)

Miten mielestäsi järjestössäsi toteutuu päätöksenteko-osallisuus? * Esim. aikuisen ja lapsen välinen yhdenvertainen vuorovaikutus ja lapsilähtöisten menetelmien hyödyntäminen. Lasten näkökulmien ja kokemustiedon tavoittaminen ja niiden jäsentely hyödynnettäviksi kokonaisuuksiksi

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	-------------------------	---------------------

Lapsia konsultoidaan eri päätöksentekovaiheissa ja yhteissuunnitteluprosesseissa.

Lapsille kerrotaan perustelut, kun lasten aloitteita tai ehdotuksia ei voida toteuttaa.

Lapset osallistuvat yhteisten tavoitteiden, sääntöjen ja sopimusten tekemiseen ja heidän kanssaan pohditaan päätettäviä asioita.

Aikuiset soveltavat lapsennäköisiä, lapsilähtöisiä toimintatapoja lasten kuulemisessa (esim. erilaiset toiminnalliset menetelmät).

Miten järjestössäsi toteutuu lasten toimintaosallisuus? Lapsilla on mahdollisuus järjestää toimintaa itsenäisesti ja tuetusti, päättää sisällöistä ja ottaa oman kokoisia vastuutehtäviä

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	-------------------------	---------------------

Lapset toteuttavat toimintaa ja saavat siihen tarvitsevansa tuen aikuisilta.

Lapsille jaetaan oman kokoisia vastuutehtäviä osana toimintaa.

Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa aikatauluihin.

Lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa ryhmätoiminnan sisältöön.

Lapsilla on mahdollisuus olla osallistumatta suunniteltuun toimintaan ja mahdollisuus itsenäiseen työskentelyyn.

Ryhmätoiminnassa on erilaisia aktiviteettivaihtoehtoja, joista lapsi saa vapaasti valita.

Miten järjestössäsi toteutuu lasten sosiaalinen osallisuus? * (lapsille luodaan otollisin ympäristö vuorovaikutukseen ja yhteiseen toimintaan, rakennetaan luottamusta ja yhteishenkeä sekä mahdollisuuksia omannäköiseen vertaistukeen)

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	-------------------------	---------------------

Lasten kommunikaatiota tuetaan niin, että lapsi pystyy viestimään toiveistaan tai päätöksistään sosiaalisissa tilanteissa (esim. haluaa leikkiä toisen kanssa).

Lapsille annetaan aikaa muodostaa ja sanoittaa omia mielipiteitä ja luodaan mahdollisuuksia mielipiteiden ilmaisemiseen (esim. kiirettömyys, tauottaminen, kiireetön kohtaaminen, lapsikokoukset).

Lasten vahvuuksia ja onnistumisia sanoitetaan heille.

Lapsilla on mahdollisuus valita kaverinsa toiminnan aikana ja vaihtaa tekemistä, mikäli se ei olekaan mielekästä.

Lapsilta kysytään mitä vertaistuki tarkoittaa ja mitkä

ovat sen tavoitteet sekä muutetaan toimintaa ja tavoitteita niiden pohjalta.

Miten järjestössäsi toteutuu lasten ideointi- ja suunnitteluosallisuus? (lapset esittävät ideoita, mielipiteitä ja ehdotuksia sekä suunnittelevat yhdessä toimintaa niin keskenään kuin aikuisten kanssa. Ideoista tulee toimintaa)

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	-------------------------	---------------------

Lapset osallistuvat ryhmätoiminnan tavoitteiden ja sääntöjen asettamiseen.

Lapset suunnittelevat yhdessä toimintaa aikuisten ja muiden lasten kanssa.

Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan mielipiteitä ja ideoita, joihin tarvittaessa tarjotaan vaihtoehtoisia ratkaisuja (lasten ideoiden tulkintaa ja viemistä toteuttaviksi).

Lasten ideoita ja mielipiteitä kirjataan ylös säännöllisesti ja systemaattisesti.

Lapset vaikuttavat toiminnassa käytettäviin toimintavälineisiin etukäteen (esim. suunnitteluvaiheessa ennen ryhmätoiminnan toteuttamista).

Miten järjestössäsi toteutuu lasten tieto-osallisuus? (lapset saavat tietoa, joka tukee mielipiteiden julkituomista, toiminnan jäsentymistä ja auttaa lasta ymmärtämään, että näkemysten puoltaminen ja hylkääminen kuuluvat tasa-arvoiseen toimintaan. Lasten tarpeiden selvittäminen ja huomiointi sekä yksilöllinen kohtaaminen)

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	-------------------------	---------------------

Lasten kanssa käsitellään yhdessä ryhmätoiminnan tavoitteita ja sääntöjä.

Lasten kanssa käsitellään päätöksentekoa ja palautteenantoa yleisesti (esim. kompromissien tekeminen, päätöksenteon demokraattisuus ja päätöksenteko prosessina, vaikutusmahdollisuudet, rakentava palaute).

Lapsille kerrotaan, miten he voivat vaikuttaa niin toimintaan kuin päätöksentekoon laajemmin.

Lapsille kerrotaan, mitä heidän ehdotuksille ja aloitteille kuuluu, jos niitä ei voida heti toteuttaa

Lasten henkilökohtaiset tarpeet (esim. kommunikaatiokeinot) selvitetään ja otetaan huomioon toiminnassa.

Lasten osallisuus päätöksenteossa

Millaisia rakenteita järjestössäsi on sen kohderyhmän lasten osallisuuden vahvistamiseen päätöksenteossa? *

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------	-----------------------	-------------------------	---------------------

Järjestösi strategiassa on järjestösi kohderyhmän lapset huomioitu yhdenvertaisesti aikuisten kanssa.

Järjestössäsi on lasten osallisuutta ja/tai kuulemista koskevia perehdytyksiä ja koulutuksia lasten kanssa toimiville.

Lasten osallisuuden vahvistaminen on kaikkien yhteinen asia (ei rajoitu lapsitoiminnasta vastaavien tehtävään).

Järjestössäsi on pilotoitu lasten osallisuuteen liittyviä toimintatapoja.

Järjestössäsi on kokemusasiantuntijoina lapsia tai lapsista koostuvia kokemusasiantuntijaryhm(i)ä.

Järjestössäsi on käytössä erilaisia menetelmiä palautteiden ja kokemustiedon keräämiseen lapsilta.

Lapsille viestitään heidän aloitteidensa edistymisestä ja palautteiden vaikutuksista päätöksentekoon (lapset saavat niin sanotusti takaisinpalautetta).

Toimintakertomuksessa tai toiminnan raportoinnissa pohditaan lasten osallisuuteen ja kuulluksi tulemiseen liittyviä

onnistumisia ja
kehittämisideoita.

Palautteet

Miten ja milloin lapsilta kerätään palautteita ja miten niitä käsitellään? Käytetäänkö esimerkiksi strukturoituja kyselyjä, miten niitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä, ketkä palautteita ja niiden tarjoamaa dataa käsittelevät *

Miten palautteita käytetään toiminnan kehittämisessä, suunnittelussa ja päätöksenteossa? Pohdi konkreettisia esimerkkejä, miten lasten palautteet ja ehdotukset ovat vaikuttaneet järjestösi toimintaan, toiminnan suunnitteluun tai päätöksentekoon *

Millaisia ajatuksia kysely herätti? Niin itse kyselystä kuin osallisuudesta

---

Liite 3. Toiminnanjohtajien kyselylomake

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn! Lasten osallisuutta voidaan tarkastella monesta eri näkökulmasta ja käsityksiä osallisuuden rakennuspalikoista on erilaisia. Tämän kyselyn tavoitteena on tarkastella vammais- ja kansanterveysjärjestöissä lasten kanssa toimivien työntekijöiden käsityksiä pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten osallisuudesta sekä heidän osallisuudestaan päätöksenteossa niin järjestön tasolla kuin toiminnan tasolla. Kyselyssä kartoitetaan ensin järjestön taustatietoja, jonka jälkeen siirrytään toiminnan tavoitteisiin ja pitkäaikaissairaille ja vammaisille lapsille järjestettäviin toimintoihin. Seuraavaksi tarkastellaan osallisuutta yleisesti ja osallisuutta päätöksenteossa. Viimeiseksi syvennytään palautteisiin. Vastaa kysymyksiin järjestösi kohderyhmän näkökulmasta. Lapsilla viitataan jatkossa oman järjestön kohderyhmän pitkäaikaissairaisiin ja vammaisiin lapsiin, jotka ovat alle 15- vuotiaita. Vain hankkeen selvityksen ja pro gradu-tutkimuksen kannalta oleellinen tieto kerätään ja julkaistaan niin, että vastaajat eivät ole tunnistettavissa vastauksista. Henkilötietoja kyselyssä ei kerätä.

Kiitos, kun otat aikaa kyselyyn vastaamiseen ja muista, että vääriä vastauksia ei ole! Vastaaminen kestää noin 30 minuuttia.

Taustatietoja

Järjestösi nimi * _____

Arvioi pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten (6-12 v.) osuus *

alle 15 %   15 %-29 %   30 % - 49 %   50 % tai enemmän

toimintapiiriin kuuluvasta
kohderyhmästä

jäsenistöstä

Miten koko kohderyhmä on määritelty järjestösi *

- säännöissä _____

- strategiassa _____
- vuoden 2023 toimintasuunnitelmassa? _____

Hankkeet ja kohdennettu toiminta

Saako järjestösi lasten toimintaan *

- STEAn yleisavustusta?
- STEAn kohdennettua toiminta-avustusta?
- STEAn hankeavustusta?
- muuta avustusta, mitä? _____

Onko järjestösi lasten osallisuuteen liittyviä hankkeita tai muuta kohdennettua toimintaa? *

- Kyllä, on tällä hetkellä
  - ➔ Millaisia hankkeita ja mitkä olivat niiden tavoitteet?
- Ei, mutta on aikaisemmin ollut
  - ➔ Millaisia hankkeita ja mitkä olivat niiden tavoitteet?
- Ei ole

Tavoitteet ja toiminta

Millaisia tavoitteita lapsille suunnatulle toiminnalle on asetettu? *

Miten asetetut tavoitteet näkyvät *

järjestösi strategiassa? _____

toiminnan raportoinnissa? _____

päätöksenteossa? _____

Millaista toimintaa lapsille on suunniteltu vuoden 2023 toimintasuunnitelmassa? Voit valita useamman vaihtoehdon *

- vertaistukiryhmät
- kurssit
- ohjausryhmät
- harrasteryhmät
- muu: _____

Millaisiin teemoihin kyseiset toiminnot kytkeytyvät?

Osallisuus päätöksenteossa

Lapset ovat osallistuneet käytäntöjen tai toimintojen kehittämiseen *

Täysin eri mieltä   **Jokseenkin eri mieltä**   **Jokseenkin samaa mieltä**   **Täysin samaa mieltä**

→ Miten lapset ovat osallistuneet käytäntöjen tai toimintojen kehittämiseen?

Lasten ideoista on kehittynyt järjestöön uusia käytäntöjä tai toimintoja (esim. harrasteryhmiä, kursseja tai kursseilla käytettyjä menetelmiä)? *

Täysin eri mieltä   **Jokseenkin eri mieltä**   **Jokseenkin samaa mieltä**   **Täysin samaa mieltä**

→ Millaisia käytäntöjä tai toimintaa lasten ideoista on kehittynyt?

Pohdi, miten lasten osallisuus toteutuu järjestösi päätöksenteossa (millaiset toimintatavat sitä tukevat) ja miten sitä arvioidaan. Pohdi vastausta erityisesti rakennetasolla (esim. onko lasten ohjausryhmä hallituksen alainen elin, lasten palautteita käsitellään systemaattisesti päätöksentekoprosesseissa, lasten sanomat kulkevat hallintoelimiin (vrt. jää ohjaajien tietoon)). *

Miten lasten osallisuutta järjestösi päätöksenteossa voitaisiin edelleen kehittää?

Järjestössä on työntekijä, joka vastaa lapsille ja/tai perheille suunnatusta toiminnasta *

- Kyllä, tehtävänimike _____
- Ei

Millaisia rakenteita järjestössäsi on kohderyhmänne lasten osallisuuden vahvistamiseen päätöksenteossa? *

Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
-------------------------	--------------------------	----------------------------	---------------------------

Järjestön työntekijöille järjestetään lasten osallisuuteen ja kuulemiseen liittyviä koulutuksia. Lasten kanssa pohditaan yhdessä lapsia koskevia päätettäviä asioita (vrt. päätettävistä asioista kysytään lasten mielipiteitä).

Lapsia konsultoidaan eri päätöksentekovaiheissa ja yhteissuunnitteluprosesseissa (esim. varmistetaan, että heidät on ymmärretty oikein).

Lapset osallistuvat itseään koskevan toiminnan suunnitteluun ja tavoitteiden asettamiseen strategian työstämisessä.

Lapset osallistuvat itseään koskevan toiminnan suunnitteluun ja tavoitteiden asettamiseen toimintasuunnitelmassa.

Järjestössäsi on lapsia kokemusaisiantuntijoina tai lapsista koostuvia

kokemusasiantuntija- tai ohjausryhmiä.

Lapsia kuullessa, heidän kanssa toimiessa sekä palautteiden keräämisessä käytetään lapsennäköisiä, lapsilähtöisiä toimintatapoja (lomakkeiden ulkonäkö, lapsilähtöinen puhe, toiminnallisuuden hyödyntäminen, pelillistäminen ja saduttaminen).

Järjestöissäsi käytetään erilaisia menetelmiä palautteiden ja kokemustiedon keräämiseen (esim. palautteiden keräämistä mukautetaan vastaamaan ryhmän tai yksilön tarpeita, palautteiden antamiseen on eri vaihtoehtoja).

Lapsille viestitään heidän aloitteidensa edistymisestä ja palautteiden vaikutuksista päätöksentekoon (esim. pohditaanko ehdotusten toteuttamista, miten palautteita käsiteltiin).

Toimintakertomuksessa tai toiminnan raportoinnissa pohditaan lasten osallisuuteen ja kuulluksi tulemiseen liittyviä onnistumisia ja kehittämideoita.

Lasten osallisuuden vahvistaminen on kaikkien yhteinen agenda (ei rajoitu lapsitoiminnasta vastaavien tehtävään).

Palautteet

Miten ja milloin lapsilta kerätään palautteita ja miten niitä käsitellään? Käytetäänkö esimerkiksi strukturoituja kyselyjä, miten niitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä, ketkä palautteita ja niiden tarjoamaa dataa käsittelevät *

Miten palautteita käytetään toiminnan kehittämisessä, suunnittelussa ja päätöksenteossa?

Kerro konkreettisia esimerkkejä, miten palautteet ovat vaikuttaneet toiminnan suunnitteluun tai toteutukseen ja päätöksentekoon

---

Millaisia ajatuksia kysely herätti? Niin itse kyselystä kuin osallisuudesta

---

Liite 4. Kyselylomakkeissa esiintyvien muuttujien arvot ja lyhenteet

Väittäjä/kysymys	Arvot	Lyhenne	Esiintyminen
Saako järjestösi lasten toimintaan	STEAn yleisavustusta STEAn kohdennettua toiminta-avustusta STEAn hankeavustusta muuta avustusta, mitä?	Avustukset	T
Onko järjestössäsi lasten osallisuuteen liittyviä hankkeita tai muuta kohdennettua toimintaa?	Kyllä, on tällä hetkellä Ei, mutta on aikaisemmin ollut Ei ole	Hankkeet	T & LP
Millaista toimintaa lapsille on suunniteltu vuoden 2023 toimintasuunnitelmassa? Voit valita useamman vaihtoehdon	vertaistukiryhmät kurssit ohjausryhmät harrasteryhmät	Ryhmätoiminnat	T & LP
Lapset ovat osallistuneet käytäntöjen tai toimintojen kehittämiseen	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1-4)	Lapset toimintojen kehittämisessä	T & LP
Lasten ideoista on kehittynyt järjestöön uusia käytäntöjä tai toimintoja (esim. harrasteryhmiä, kursseja tai kursseilla käytettyjä menetelmiä)	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1-4)	Lasten ideoista uusia toimintoja	T & LP
Järjestön työntekijöille järjestetään lasten osallisuuteen ja kuulemiseen liittyviä koulutuksia.	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1-4)	Koulutukset	T & LP
Lasten kanssa pohditaan yhdessä lapsia koskevia päätettäviä asioita (vrt. päätettävistä asioista kysytään lasten mielipiteitä). Lapset osallistuvat yhteisten tavoitteiden, sääntöjen ja sopimusten tekemiseen ja heidän kanssaan pohditaan päätettäviä asioita	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1-4)	Lapset päätettävien asioiden pohdinnassa	T & LP

Lapsia konsultoidaan eri päätöksentekovaiheissa ja yhteissuunnitteluprosesseissa (esim. varmistetaan, että heidät on ymmärretty oikein).	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Konsultointi	T & LP
Lapset osallistuvat itseään koskevan toiminnan suunnitteluun ja tavoitteiden asettamiseen strategian työstämisessä.	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Lapset strategiassa	T
Lapset osallistuvat itseään koskevan toiminnan suunnitteluun ja tavoitteiden asettamiseen toimintasuunnitelmassa.	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Lapset toimintasuunnitelmassa	T
Järjestöissäsi on lapsia kokemusasiantuntijoina tai lapsista koostuvia kokemusasiantuntija- tai ohjausryhmiä.	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Lapset asiantuntijoina	T & LP
Lapsia kuullessa, heidän kanssa toimiessa sekä palautteiden keräämisessä käytetään lapsennäköisiä, lapsilähtöisiä toimintatapoja (lomakkeiden ulkonäkö, lapsilähtöinen puhe, toiminnallisuuden hyödyntäminen, pelillistäminen ja saduttaminen).	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Lapsilähtöisyys	T & LP
Järjestöissäsi käytetään erilaisia menetelmiä palautteiden ja kokemustiedon keräämiseen (esim. palautteiden keräämistä mukautetaan vastaamaan ryhmän tai yksilön tarpeita, palautteiden antamiseen on eri vaihtoehtoja).	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Monimenetelmällisyys	T & LP
Lapsille viestitään heidän aloitteidensa edistymisestä ja palautteiden vaikutuksista päätöksentekoon (esim. pohditaanko ehdotusten toteuttamista, miten palautteita käsiteltiin).	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Takaisin palauttaminen	T & LP
Toimintakertomuksessa tai toiminnan raportoinnissa pohditaan lasten osallisuuteen ja kuulluksi tulemiseen liittyviä onnistumisia ja kehittämissideita.	Täysin eri mieltä- Täysin samaa mieltä (1–4)	Osallisuuden raportointi	T & LP